

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa

Jansen, Leonard

Coloniæ Agrippinæ, 1725

Ex Tractatu De Contractibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39911

TRACTATU DE CONTRACTIBUS. CASUS XLVIII.

De Naturâ Contractuum in genere, & Conditionibus iis
apponi solitis.

Albanus varios in contractibus, querit, an iis stare teneatur. 1. Quia non habuit voluntatem se obligandi, 2. Vel contractum implendi, 3. 4. Saltem deliberatam, 5. 6. Quia contractus sub onere non impleto, 7. Sub conditione non purificata, 8. Sub conditione necessario futurâ, ibid. impossibili, 9. Turpi, 10. Vel saltem dubitat, an habuerit intentionem se obligandi 11. Vel obligavit se solum sub penâ, 12. 13. Quia catena aurea sorori legata, in testamento vocatur de aurata. 14. Tribus sororibus legati sunt mille aurei, & non constat, an simul omnibus, vel singulis. 15. Item di. junctivè domus, vel pecunia. 16. Uni sub conditione virginitatis non subsistente, 17. Alteri sub conditione, si nupserit, quæ Religionem ingreditur, 18. Tertie si nupserit consanguineo testatoris, qui renuit. Pro resolutione

QUÆR. I. Quid, est quoruplex sit Contractus? R. 1. mo: Contractus est

consensus liber, & legitimus, quo duo, vel plures se invicem, vel saltem una pars se alteri acceptanti obligat. Dicitur 1. consensus, id est, voluntas explicitè se obligandi; explicitè se obligat qui id verbis, signis, vel scripturâ exprimit; implicitè se obligat, qui vult aliquid cum tali obligatione connexum; sic assumens officium Medici hoc ipso se obligat ad remedia tutiora, quia ejusmodi obligatio scitur cum officio Medici esse connexa. Dixi, voluntas obligandi, nam voluntas implendi contractum non requiritur ad valorem contractus, quia potest quis validè vendere equum, & se obligare ad eum tradendum, quamvis non intendat tradere, sicut Clericus validè vover castitatem, et si nolit dimittere concubinam: quod si quis velit contrahere, & tamen se nolit obligare, habet voluntates repugnantes; si primariò velit se non obligare, contractus est nullus; si primariò

2

riò

- riò velit contrahere, secundariò se non obligare valet contractus, si utrumq; æqualiter velit, nec valet contractus, nec inducitur obligatio, quia neutra voluatas prævalet. *Dicitur*
3. *2. consensus liber*, id est deliberatus deliberatione sufficiente ad mortale peccatum, ac excludente errorem, & ignorantiam saltem quoad substantiam, ut dicitur *Cas. sequenti. Dicitur*
- 3. legitimus*, id est à Legibus non reprobatus, ut consensus pupilli sine auctoritate Tutoris &c. *Dicitur 4. quo plures, vel una saltem pars se obligat*, nam aliud est cõtractus onerosus, quo utrique contrahentium onus, seu obligatio imponitur, v. g. venditio, in qua unus obligatur tradere mercem, alter pretium; aliud lucrativus, in quo una tantum pars obligatur, veluti donatio, promissio gratuita.
4. *2. Contractus dividitur 1. In lucrativum, & onerosum, ut jam dictum est; 2. In nominatum, qui proprium nomen in jure habet, ut emptio, venditio, depositum &c. & innominatum, qui non habet determinatum nomen, cujusmodi quatuor recensentur; do ut des, do ut facias, facio ut facias, facio ut des. 3. In pactum nudum, & vestitum; Pactum nudum est quod quidem in conscientia obligat, in foro tamen externo ei non conceditur actio, quales sunt contractus innominati, nisi vestiantur stipulatione, juramento, traditione, &c. pactum vestitum vocatur, quod à Legibus confirmatur, eique actio conceditur, ut contractus nominati &c.*

4. In absolutum, & conditionatum, de quibus *Quæst. sequenti.*

QUÆR. II. Quid circa contractus conditionatos, & modificatos?

2. I. Contractui persæpè additur conditio, causa, modus, vel demonstratio: Conditio proprie dicta est dispositio adjecta contractui, ejus obligationem suspendens in futurum, & communiter exprimitur per particulam si, v. g. si cras ad me veneris, dabo tibi novum pileum; dixi, conditio proprie dicta, nam concepta in tempore præsens vel præteritum, non est strictè conditio, neque suspendit valorem actûs, sed eum vel statim annullat, si sit falsa, vel statim facit validum, si sit vera. Causa est ratio propter quam inicitur contractus: Modus est onus adjectum contractui, quod si sit honestum & possibile statim contractus valebit etiam onere nondum impleto, & ordinariè exprimitur per tò ut v. g. do tibi equum, ut pro me eas Romam: si tamen executio oneris sit causa principalis & motiva, tunc onere non præstito contractus revocari poterit, secus si tantum sit causa impulsiva: Causa motiva est, ob quam hic & nunc ponitur contractus, alias non ponendus, causa impulsiva est, quæ de se non erat sufficiens ad hic & nunc obtinendum contractum, attamen voluntatem aliundè motam magis impellit, ut si ad Religionem assumitur, qui creditur esse dives, ubi divitiarum nec sunt, nec esse debent causa finalis seu motiva, sunt tamen impulsiva, quia faciunt, ut libentius fiat.

Utrum

Utrum verò modus sit causa motiva, vel impulsiva, colligi debet ex verbis disponentis, v. g. lego Titia 1000. ut filio meo nubat, tunc modus censetur esse causa principalis; si modus tantum sit in favorem accipientis, ut dono Titia 1000. ut emat sibi togam, modus est accidentalis, & valet donatio, etiam si Titia togam non emat. *Demonstratio* est qualitas in contractu expressa per quam determinatur, vel demonstratur res de qua, vel persona, cum qua contrahitur, v. g. vendo tibi equum qui est luscus, dono tibi prædium, quod est 20. jugerum, lego 100. Petro cathedumeno &c.

7. §. II. *Conditio adjecta potest esse multiplex: 1. De futuro possibili, & honesto, & tunc quidem suspendit obligationem contractus, uterque tamen contrahens ordinariè tenetur expectare eventum conditionis, purificatà autem conditione contractus fit completus, quamvis consensus non renovetur, nisi in contractu, qui traditione perficitur, pendente conditione consensus fuisset revocatus. Sanch. Lug. d. 22. à n. 384. Dicast. l. 2. de just. tr. 3. d. 1. n. 233.*
 2. Si conditio sit necessariò futura, v. g. dabo tibi equum, si Anti-Christus nascatur, non suspendit contractum, sed præsumitur frustra adjecta, nisi contrahens de adventu dubitasset, tunc enim fortiretur effectum conditionis contingentis; Item non suspenditur valor, si conditio non adjiciatur ut conditio, sed ut temporis designatio, v. g. ducam te si Pater mortuus fuerit, *S. Th. in 4. d. 29. q. nn. a. 3. Moli. d. 206. Sanch. de R. D. Jansen Pars I.*

matr. lib. 5. d. 2. n. 1. 3tio: Si conditio [idem est de modo] sit impossibilis, & contrahentes consentum suum illi, ferriò alligârint, contractus est nullus, quia voluntas non potest efficaciter velle obligationem, sub conditione, quam novit esse impossibilem; quia verò non constat, quòd contrahentes intentionem suam alligârint conditioni impossibili, hinc ex præsumptione Juris in Matrimonio, & ultimis voluntatibus conditio impossibilis habetur pro non adjecta, ideoque nec valorem contractus in foro externo impedit, *communis DD. V. Cas. 105. q. 3. 4.* *Conditio turpis, id est, inducens ad peccatum invalidat contractum, ut: dabo tibi 100. aureos, si occidas inimicum. Ratio est, quòd non possit esse obligatio ad illicitum: at conditione inhonestà jam impletà, dummodo ob laborem, periculum, commodum, delectationem &c. sit pretio æstimabilis, reconvalescit contractus & obligat ad implendum promissum; excipitur contractus Simoniacus, ex quo etiam impleto nulla nascitur obligatio: Jure sic statuente in odium Simonia. Covarr. Medina. Less. Lug. n. 368.* Est enim hic quasi duplex contractus, unus, quo alium obligas ad factum turpe, & hic semper est nullus, utpotè de objecto illicito; secundus, quo te præsupposito turpi facto obligas ad dandum 100. aureos, quod ex objecto malum non est, ideoque valet, sicut valet votum, quo te obligas ad statim pœnitendum, si hoc, vel illud peccatum admiseris, hoc enim votum non obligat ad pec-

8.

9.

candum, sed ad pœnitendum supposito peccato. In Matrimonio & ultimis voluntatibus conditio turpis, quæ non est contrà substantiam Matrimonii, in jure habetur pro non adjectâ, quare, si probari non possit, quòd fuerit seria voluntas non dandi consensum, nisi sub conditione turpi, Matrimonium, & testamentum reputatur validum. *Sanch. Lug. l. cit.* Ex his præmissis

10. *Ad Casum* n. I. Titium non excusat, quòd non habuerit voluntatem implendi contractum, sufficit enim ad valorem voluntas se obligandi, & quamvis non sciat, aut fortè dubitet, vel non recordetur, an voluntatem se obligandi habuerit, si tamen verba, vel alia signa externa obligationem significantia adfuerint, præsumitur voluntas interna adfuisse, nisi doceatur contrarium. 2. De contractibus conditionatis satis dictum est n. 5. 3. Contractibus ex consensu contrahentium sæpè apponitur

11. pœna, quæ idèd vocatur conventionalis, & solvi debet ab illo, qui culpabiliter non servat contractum, culpa autem & mora debet esse notabilis, ut incurratur pœna gravis; debeturque ante sententiam Judicis, si exigatur, si non exigatur, censetur remitti. *Covarr. Suar. l. 5. de leg. c. 6. n. 8. Lugo n. 406.* contra *Nav. Vasq. Sanch.* qui probabiliter dicunt, pœnam non deberi ante Judicis sententiam etiam parte petente. *Ratio* nostra est: quòd hæc videatur esse mens contrahentium, ut talis pœna non ex arbitrio Judicis, qui sinè molestiâ, & sumptibus plerumque adiri non potest, sed ad petitionem compartis

exsolvatur. An verò & qualiter in mutuo, & sponsalibus pœna apponi possit, dicitur suis locis. 4. Si demonstratio contractui adjecta erret circà substantiam, vel motivum principale, contractus est nullus, v. g. dono centum aureos Titio consanguineo meo; lego Joanni centum aureos, quos mihi debet; si Titius non sit consanguineus, & Joannes nihil debeat, non valet donatio, vel legatum; si verò demonstratio erret circà accidens, v. g. do Titio anulum aureum, qui est in scrinio A, cum tamen sit in scrinio B, vel alibi, lego catenam inauratam, hunc agrum, qui est 100. jugerum, valet donatio & legatum, quamvis catena sit aurea, & ager habeat jugera 150. colligitur ex *L. falsa 33. l. quibus diebus, §. qui dotalem de condit. & demonstr. Vasq. Molin. d. 211. Gomez. 1. var. c. 12. n. 74. Rebell. lib. 18. n. 2. Reiffenst. l. 3. decret. t. 26. à n. 660.* *Ratio* est, quòd testator demonstrans, & donans rem ipsam, præsumatur etiam illum excessum donare voluisse, quamdiu de oppositâ ejus voluntate constare non potest; voluit enim donatario, vel legatario favere, & favores sunt ampliandi; quare Titius tutâ conscientiâ, anulum, catenam, & agrum retinere potest; aliud est in contractibus onerosis, ubi ob notabilem inæqualitatem pretii contractus vitaretur, quia præsumi non posset, quòd quis v. g. vendere voluerit catenam auream pro deauratâ, 150. jugera pro 100. *Dices:* In caso posito est error in substantiâ, nam testator putat, & dicit se legare catenam deauratam, & verè le-

12.

13.

legat auream; *Conf.* Si Petro dedi gemmam putans esse crystillum, item pauperi nummum aureum, putans esse cupreum, error vitiat contractum, & datum repetere possum, ergo & hic à pari. *R. N. Ass.* Nam error hunc contractum non afficit, quia testator præsumitur efficaciter velle dare rem, quam demonstrat, quamvis forte sit pretiosior, quam ipse iudicet. *Ad Conf. N. C.* Nam certus sum de intentione meâ, quòd nunquam intenderim dare gemmam, aut nummum aureum; e contra post mortem testatoris de ejus intentione certò constare non potest, & tamen rem ipsam designavit; idèd jura in materia favorabili præsumunt, quòd rem simpliciter legare voluerit, qualiscunque esset, nisi aliundè contrarium monstraretur; idem est in aliis contractibus gratuitis, in quibus res ipsa designata est, de voluntate contrariâ constare potest. 5. Si tribus sororibus mille Imperiales legati sint, & non contet ex circumstantiis, an singulis mille, an mille in tres partes dividendos, magis favendù est creditori seu hæredi, quam debitori seu legatario, nam *in obscuris quod minimum est, sequimur. R. 7. 30. in 6.* quare hæres satisfaciet dando unum mille in toto pro tribus. 6. Si legetur disjunctivè domus, vel pecunia, sorores, in quarum favorem legatum fit, habent electionem, & si unum petiit

14.

15.

debetur illis alterum, quia hæc videtur esse voluntas testatoris, qui in majorem securitatem utrumque disjunctivè legavit. 7. Si Cajæ quid legetur sub conditione virginittatis, Caja poterit legatum acceptare, si communiter habeatur pro virgine, quamvis occultè sit corrupta: *Ratio* est, quòd mens legantis non sit, eam obligare ad manifestandum crimen occultum, repudiando legatum. 8. Si quis sic disponat: relinquo Cajæ, si nupserit mille, valet legatum, & Cajæ debentur mille, etiamsi religionem ingrediatur, quia Religio æquivaleret nuptiis, neq; debet propterea excludi, alioquin foret conditio turpis; quæ habetur pro non adjectâ; sed de his latius infra. 9. Si mille relinquatur puellæ, ut nubat consanguineo relinquentis, modus videtur esse causa finalis, ideoq; nolenti consanguineo nubere, nihil solvendum est, si verò non per ipsam steterit, sed per illum, cui nubere debeat, habetur modus pro impleto. *Molin. d. 228. §. 296.* ubi idem docet de legato, & hæreditate sub conditione. *Sa v. legatum n. 37. Rebell. q. 12. n. 6.* In dubio an cauta vel demonstratio sit circa accidens, an circa substantiam, præsumitur esse circa accidens, nisi ex circumstantiis aliud colligi possit, quia in dubio standum est pro valore actûs. *Gometz sup. n. 73. Dicast. n. 196.*

16.

17.

18.

CASUS XLIX.

De Contractu inito ex errore, & metu.

Cajus emit siceram, & vinum Rhenanum putans esse Mossellanum. 13. Causam suam committit Advocato, quem falso putat esse peritum. 14. Metu perdenda litis ei filiam suam promittit, ib. Titium existimans esse suum cognatum & filiam suam contra stupratorem descendisse, in filium adoptat 15. Qui cum filia in flagitio deprehensus timens è domo ejici, vel diffamari ei promittit Matrimonium, 16. Theologus super his consultus dicit omnes hos contractus valere, cum quia error si quis intercurrit, fuit vincibilis, 17. Et quamvis contractus absente errore forte non fuisset initus, tamen error non fuit circa substantiam 18. Tum, quia metus, qui adfuit, fuit levis 9. Vel à tertio, & non in ordine ad contractum incusus 6. 7. Et in dubio standum est pro valore actus. 19. Pro Resolutione

1. QUÆR. I. Quid circa Contractus ex errore initos?

R. *Sequent.* 1. Error in contractu potest esse vel circa substantiam, ut si emas vitrum putans esse gemmam; vel circa accidens, si emas equum decennem, quem putabas esse quinquennem; si error oriatur ex propria errantis opinione, vocatur proprie error, si ex alterius inductione, dicitur dolus; uterque potest esse antecedens, vel tantum concomitans, seu incidens; antecedens est, qui dat causam contra-

ctui, concomitans, vel incidens, qui non dat causam contractui, eò quòd sine ipso contractus initus fuisset. 2. Error vel dolus circa substantiam, id est, circa materiam, causam, vel motivum primario intentum, sive antecedens sit, sive concomitans, invalidat contractum, ut si pro vino tibi quis vendat siceram, pro auro cuprum, est comm. & constat ex L. labeo 45. ff. de contrab. empt. ubi dicitur nullam esse venditionem, si vendatur aurichalcum pro auro: Ratio est; quia error circa substantiam facit non cognosci substantiam, per consequens impedit consensum in substantiam, qui est de essentiâ contractus. 3. Error circa accidens etsi sit antecedens, & causatus ex malitia alterius contrahentis, non obstat valori contractus, neque ex jure naturæ, quia non impedit cognitionem, & consensum in substantiam, neque ex jure positivo, quia decepto ex tali contractu conceditur jus & actio contra deceptorem, quâ compelli potest ad servandum contractum damno eompensato, si innocens velit, §. 1. *Instit. de except. Sotus, Molin, Sanch. Laym. hic c. 5. num. 6.* Et si quæ jura dicant, ejusmodi contractum esse irritum, volunt esse irritum quoad effectum, hoc est, ab innocente rescindibilem; non quoad substantiam; Undè valet, si emas equum decennem putans esse quinquennem, vinum Rhe-

2.

3.

Rhenanum putans esse Mosellanum; si tamen accidens vel qualitas teneat se ex parte motivi vel materiae primariae intentae, tunc accidens transit in substantiam, v. g. color respectu panni est accidens, si tamen emas pannum nigrum ad luctum, & substituatur ruber, accidens transibit in substantiam, & annullabit contractum, quia primaria intendebatur pannus aptus ad luctum, qualis non est pannus ruber; ite si dem elemosynam Petro diviti, putans me dare Paulo pauperi, error afficit substantiam, quia motivum principale erat sublevare pauperem, qualis non erat Petrus, *Sanch. Molin. Nav. Laym. n. 3. 4.* Dolus antecedens circa accidens causatus ab altero contrahente, quamvis non invalidet contractum, facit tamen eum pro libitu illius, qui dolum passus est, rescindibilem. *L. si dolo 5. c. de rescind. vendit. Lesl. l. 2. c. 17. d. 5. n. 25. Palao de contr. d. 2. punct. 5. n. 19.* Ratio est, quod per contractum dolo obrentum compartii fiat injuria, quae in specie reparari non potest, nisi injuriatus reponatur ad statum in quo erat ante dolum; atque hoc fieri non potest sine rescissione contractus; ergo. Quod si error accidentaliter non sit ex culpa compartii, sed ex dolo tertii, vel ex propria contrahentis ignorantia, ut si ex tua imperitia, vel ex dolo Petri consilio a Paulo emas vinum novum putans esse vetus, contractus non erit rescindibilis, sed habes actionem quanti minoris contra venditorem, hoc est, potes petere, ut contractus reducatur ad aequalitatem; item potes

convenire Petrum ratione doli mali, si talis intervenerit. *cit. L. si dolo. Ratio est;* quod sit consensus in substantiam, & venditor tibi non fecerit injuriam, ergo non est cur contractum rescindere possis. *Si dicas 1.* Per errorem a tertio causatum notabiliter mutatur, & vitatur materia contractus, v. g. in casu posito vinum, ergo damnum passus potest contractum rescindere, sicut potest rescindere sponsalia, si notabiliter vitetur sponsa, quamvis non ex dolo sponsi. *2.* Metus injustus etiam a tertio in ordine ad contractum incussus facit contractum rescindibilem, *ut infra dicitur,* ergo & dolus. *Re. ad 1. N. C.* illud damnum sufficienter reparari potest per actionem quanti minoris, quod non semper tenet in sponsalibus, in quibus etiam major libertas requiritur propter difficultatem, & indissolubilitatem matrimonii. *ad 2. iterum N. C.* leges ita statuunt de dolo, non de metu, nec Legum semper petenda est ratio. *L. 20. §. 21. de leg. Ratio congruentiae esse potest,* quod dolus per circumpectionem caveri possit, non ita metus.

QUÆR. II. Quid sit metus, & qualiter vitiet contractum? *Re.* Metus est animi trepidatio ob apprehensum instans malum, si oriatur ex causa naturali, v. g. timeo mortem a morbo, a bestia, a tempestate, vocatur metus intrinsecus; si incutiatur ab homine, vel causa libera, vocatur extrinsecus: duas hic accipe regulas, ex quibus caetera facile deduces. *Prima: nullus metus intrinsecus vel extrinsecus justè incussus invalidat contractum, aut facit rescindibilem: Ratio*

O o 3 est;

est; quia metus relinquit actum simpliciter voluntarium, & in metu intrinseco, vel extrinseco justo nulla intervenit injuria, ergo non est ratio, cur contractus ex tali metu initus sit invalidus, aut rescindibilis; sic valent vota metu naufragii, lethalis morbi, vel alterius mali facta, item valent sponsalia à stupratore inita ex metu ne denuntietur judici. *Regula 2da: metus injustus gravis in ordine ad extorquendum contractum incursum non quidem invalidat contractum (si matrimonium, Professionem Religiosam, & paucos alios excipias) facit tamen eum rescindibilem ob injuriam, que per talem metum causatur: prima pars est contra Molin. Rebell. Spor. &c. qui dicunt ejusmodi contractus esse ex jure naturæ nullos, quia ex actione injuriosa non potest quis sibi acquirere jus; sed contra est: metus non facit contractum simpliciter involuntarium, ergo non tollit consensum vel aliquid aliud de jure naturæ ad valorem contractus requisitum, neq; metum incutiens acquirit jus ex iniqua sua cōactione, sed ex voluntario alterius consensu. Sylvius, Gabriel. Nav. Valq. Sotus, Suar. Less. Lopez. Sanchez de matr. lib. 4 d. 8. n. 4. Laym. hic n. 2. Lug. d. 22. n. 115. Metzger. tr. 13. d. 41. a. 3. Herman thes. 20. Viva apusc. 1. q. 6. a. 2. secunda pars etiam probatur, quia jura de his contractibus loquuntur ut validis, qui irritatione, seu rescissione indigeant. L. si mulier 21. ff. de eo quod metus causa instit. de except. Sanch. Less. Lug. loco cit. Dicitur 1. metus gravis, id est talis, qui vehementer conturbat, nec*

facile superari potest, idq; vel simpliciter respectu omnium personarum, ut si in inter grave malum etiam viro forti merito timendum, v. g. mutilatio, incarcerationio, mors &c. vel saltem gravis respectu talis personæ v. g. pueri, mulierculæ, aut senis. Quod si metus injustè incussus in ordine ad contractum tantum sit levis, contractus in foro externo nequidem erit rescindibilis, quia jura metum levem pro nihilo reputant; idem pro foro interno conscientie docet Medina, Pontius, Tambur. &c. quia metus levis facile repellitur potest, ideoq; qui non repellitur, voluntarie metum patitur, volenti autem non fit injuria, nec contractus censetur factus ex metu, sed ex propria voluntate, quæ noluit metum levem repellere, oppositum tamen videtur probabilius cum Less. Sanch. c. 10. n. 3. Nav. c. 17. n. 15. Laym. n. 4. Dicast. l. 2. de just. t. 3. d. 1. n. 110. Spor. tr. 5. c. 12. n. 124. Metzger n. 7. Viva a. 3. consentit Lugo n. 138. si metus sit unicum motivum, vel causa principalis consensûs. Ratio est; quod ille metus sit injuriosus comparti; injuria autem hæc reparari non potest, nisi injuriatus per rescissionem contractus ponatur ad statum pristinum libertatis, ad quem jus habet. Nec obstat 1. quod metus in ratione metus dicatur levis, nam in ratione injuriæ, & damni illati potest esse peccatum grave, sicut si levi verberare frangas vitrum pretiosum; nec obstat 2. quod metus levis facile possit repellitur, nam patiens non obligatur repellere, sed permittere potest cum reservatione sui juris; quis enim dicit calum-

lumniatores, detractores à culpa & onere restituendi honoris & famæ esse liberos; ex hoc, quòd Christus Dominus, vel homo sanctus suam dehonorationem facile impedire potuerit, & tamen noluerit. Jam dicta intellige de contractu ex natura rescindibili; nam in sententia, quòd matrimonium ex metu levi initum valeat, rescindi non poterit, quia semel validum ex natura sua est indissolubile; an autem reipsa tunc valeat, dicam suo loco. *Dixi 2. incussus in ordine ad extorquendum contractum, sive metus incutiatur ab altero contrahentium, sive à tertio, semper ab eo, qui metum passus est, rescindi poterit. L. item 14. §. 3. ff. quod metus causa; si verò metus est quidem injustè incussus, non autem in ordine ad contractum, sed ad alium finem v. g. sumendam vindictam, & metum patiens eligit contractum tanquam medium, quo intentatum malum evadere possit, alii affirmant, alii negant, contractum esse rescindibilem, videtur autem distinguendum: si contractus ineatur cum eo, qui metum injustè incussit, etsi non in ordine ad contractum, rescindi poterit, secus si cum alio innocente; sic si hosti me occidere volenti metu mortis offeram 100. aureos donatio rescindi poterit, quia hostis tenetur ad omne damnum emergens ex injusto metu, inter alia autem damna est donatio 100. aureorum: si autem tertio promittam centum, ut me in tali periculo defendat, utiq; valebit promissio, nec rescindi poterit, etsi facta sit ex metu, quia hic nullam mihi fecit inju-*

riam, sed præstitit operam mercede dignam. Ex eodem principio valida est emptio armorum vel annonæ facta metu hostium; validum est mutuum, quod Respublica suscipit ad dandum litrum hosti pro comminato incendio; validum est matrimonium, quod eligitur tanquam medium ad conciliandum potentem adversarium, vel quod eligit captivus cum filia custodis carceris, ut ex eo dimittatur. *Sanch. Lug. Lesl. l. c. nunc ad Casum p. 1. Emptio siceræ loco vini est invalida, quia est error in substantia, quod tenet etiam si Cajus æquè libenter, & eodem pretio emisset siceram, si eam cognovisset; Ratio est, quòd ad contractum absolutum requiratur consensus præfens in hanc materiam, qui jam existat, sed hic consensus non existit, sed existeret, si Cajus errorem cognovisset. 2. Quòd Cajus emat vinum Rhenanum putans esse Mosellanum, non invalidat contractum, imò nec facit rescindibilem, nisi dolo venditoris id contigerit, sed tantum habet actionem quanti minoris, quia solum est error circa accidens; excipe, nisi ratio Mosellanici sit primario ab e mente intenta; ut si aliud vinum in patria sua vendere non posset, tunc enim accidens transiret in substantiam. 3. Conductio Advocati, quem Cajus falso putabat esse peritum, est nulla; quia primario hic non intenditur persona, sed ejus peritia, quæ non est: quòd verò Cajus metu perdendæ litis Advocato promittat filiam, vel ita intelligitur, ut Advocatus hunc metum per suam desidiam, vel imperitiam Cajo*

in-

- injustè incusserit, etsi non in ordine ad hanc promissionem, tunc promissio rescindi poterit juxta dicta n. 11. hoc Casu; vel Cajus spontè hanc promissionem concepit ad acuendam Advocati diligentiam, & firma erit promissio. 4.
15. Adoptio Titii in filium qui falsò creditur esse cognatus, est nulla, si cognatio est ratio primaria adoptandi, si verò primaria ratio adoptandi est ereptio filiae à stupro, & hæc ratio vera sit, adoptio subsistit; si utrumq; motivum de se erat sufficiens, & adæquatum, ità ut quodlibet movisset altero absente, valet adoptio, dummodò unum è duobus, qualecunq; illud sit, existat. 5. Titius iniens sponsalia ex metu, nè ob crimen è domo ejiciatur, validè inquit, quia est metus justus; quoad timorem infamia distinguendum est: vel enim ille à Cajo, aut alio injustè incutitur in ordine ad extorquenda à Titio sponsalia, tunc infirma erunt sponsalia, vel infamia timetur ab ipso crimine, & valent sponsalia, quia metus est intrinsicus. 6. Error circa substantiam, quamvis sit vincibilis, invalidat contractum; nam quamvis potuerit quis cognoscere, si tamen de facto non cognovit substantiam, etiam non consensit in substantiam, sinè tali autem consensu contractus est nullus. *Dices*: ignorantia vincibilis non excusat à peccato, ergo nec ab obligatione contractus. *Conf.* quia sic dabitur ansa innumeris mendaciis, & litibus; nam facilè quis dicet, se ignorasse substantiam contractus. *N. C.* ignorantia vincibilis excusat à peccato, cujus malitia ignoratur, non autem à peccato ignorantia affectata, vel neglecta scientiæ; simili modo excusat ignorantia ab obligatione contractus, cujus substantia non cognoscitur. *ad Conf.* 32. Tali asserto in foro externo non creditur, nisi probeatur. 7. Non obstat valori contractus, quòd non fuisset initus, si qualitas fuisset cognita; nam indè tantum sequitur, quòd posita cognitione qualitatis futura fuisset volitio, quæ impedivisset obligationem, non autem, quòd nunc fuerit, aut nunc impediatur, nisi qualitas redundet in substantiam. *Vasq. Valent. Sanch. l. 4. in Decal. c. 2. à n. 6. 8.* de metu satis dixi à n. 7. hoc Casu; quibus adde: si Titium in crimine deprehensum fictè mineris accusare, & hic det aliquid eo sine, ut non accuses, datum retinere potes, quia metus est justus. *Nec obstat*; quòd det ex errore, certò non daturus, si sciret tibi non esse serium; nam error non est circa substantiam vel causam finalem, idèd enim dat, ut resignes juri ad accusandum, atq; hoc verè facis, etsi serio non intenderis accusare, ergo. *Sanch. Lest. Dicast. n. 119. 9.* In dubio, an error fuerit substantialis, an causa, quæ nunc cessat, fuerit principaliter motiva, jura volunt, præsumi pro valore actus, & videretur pro eo esse possessio, quia scitur esse factus, & ignoratur ejus invaliditas. *Sanch. n. 13. 34. & 52.* Idem à potiori est dicendum, si dubitetur, an intervenerit dolus, error vel metus, quia facta, & delicta nõ præsumuntur; in dubio, an verè consenseris in obligationem, si tenebaris consentire, aut verba tua significarunt obligationem, præ-

præsumeris verè consensisse, quia nemo cenfetur consensum injustè subtra-

here, aut loqui aliter, quàm sentiat.

C A S U S L.

De iis, qui contrahere possunt, item de materiâ contractuum, & juramento contractibus apponi solito.

C Amillus in infantia. 2. 4. Ante, & post pubertatem sine auctoritate Tutoris. 5. Quem agnoscere non vult. 3. Varios celebrat contractus, ex post cum licentiâ Tutoris omnes, etiam rerum alienativas, ratificat. Ibid. Et cum ipso Tutore in it. 6. Onerosos, et si juratos. 13. Implere non vult, pretens restitutionem in integrum. 8. Et relaxationem juramenti à suo Episcopo, vel Principe. 17. Et seqq. Pro resol.

- QUÆR. I. Quænam sint personæ habiles ad contrahendum? *sz.* 1. De jure naturæ contrahere possunt omnes, quotquot habent plenum rationis usum, & materiam de quâ contrahant; defectu rationis invalidè contrahunt ebrii, dormientes, fatui, furiosi &c. *Ratio est*; quòd ad contractum utpote actum humanum in conscientiâ obligantem requiratur consensus liber, qualem recensiti habere non possunt.
2. Jure positivo contrahere prohibentur infantes, impuberes, minorenes, filii familias, prodigi juxtà sequentes explicationes: 1. In jure tam fæmellæ, quàm masculi usq; ad septimum annum dicuntur infantes, abhinc usq; ad 14, fæmellæ 1 2. dicuntur impuberes; quod si impuberes per mortem patris vel emancipationem deserint esse sub patriâ potestate, vocantur pupilli, si *R. D. Jansen Pars I.*

utroq; parente careant, vocantur orphani: deinde illud tempus, quod ab anno septimo currit usq; ad pubertatem, à Juristis dividitur in duas partes, in quarum primâ dicuntur infantia proximi, in secundâ pubertati proximi, & ita masculus ante completum decimum cum dimidio, & fæmellæ ante completum nonum cum dimidio dicuntur infantia proximi, abindè usq; ad annum pubertatis pubertati proximi, quâ completâ vocantur puberes, & tunc usq; ad 25. minores: Pupillis etiam invitis datur Tutor, minoribus volentibus Curator, quandoq; etiâ nolentibus in ordine ad lites, qui Curator semel acceptatus repudiari non potest usq; ad annum 25. completum, nisi veniam ætatis, id est liberam rerum suarum administrationem à legitimo Superiore obtinuerint; prodigo etiam invito datur curator, prodigus autem dicitur, qui profusè dat, seu ut ait *Ulpian. l. 1. ff. de curat. furios.* qui neq; tempus, neq; finem expensarum habet, sed bona sua dilacerando profundit. 2. Contractus ab infante, vel infantia proximo in itus est planè nullus, aded ut nec obligationem civilem in foro externo, seu actionem in judicio, nec obligationem naturalem in foro conscientia pariat. *L. pupillus ff. de condict. indebiti*

Pp

Laym.

Laym. hic c. 9. n. 8. Onnate d. 4. n. 18. Lug. d. 22. n. 283. Ratio est, quod jus positivum illorum consensum irritet, infans enim, & infantia proximus à furioso distant. §. 10. inst. de inut. stipul. Si dicar: Leges hæ fundantur in præsumptione, quod infans, & infantia proximus careant pleno usu rationis; ergo si à parte rei hoc usu non careant, sed malitia suppleat ætatem, saltem tunc obligantur in conscientia, quia si præsumptio sit falsa, lex in ea fundata cessat. Hæ Leges non fundantur in præsumptione defectus rationis in hoc vel illo particulari casu; sed ideo irritant ejusmodi contractus, quia plerumque solet contingere, quod in tali ætate soleat deficere perfecta ratio, quod verum est, nec ideo cessat lex universalis, si ratio legis deficiat in particulari casu. 3. Pupillus pubertati proximus sine autoritate Tutoris contrahens non obligatur civiliter, bene tamen naturaliter. L. 25. §. 1. ff. quando dies legati, & L. 1. ff. de novat. Less. Regim. Sanch. de matr. d. 38. n. 3. excipe contractus majoris momenti, quibus alienantur immobilia, vel mobilia pretiosa, quæ servando servari, id est per triennium conservari possunt; tunc enim quamvis adsit consensus Tutoris, pupillus nequidem naturaliter, seu in conscientia obligabitur, quia jura utriusque, & Tutoris, & pupilli consensum annullant. L. 7. 11. 15. Cod. de prædiis. Rebell. Less. Molin. to. 1. d. 224. Dicast. n. 277. idem est, si pupillus contrahat cum Tutore, tunc enim ad nihil tenebitur, nisi in quan-

tum factus est ditior, aut si dolum commiserit; dixi: pupillus sine autoritate Tutoris contrahens non obligatur civiliter; nam si contractus sit in suum commodum, alterum contrahentem (nisi etiam hic sit pupillus) & civiliter, & naturaliter sibi obligat, ita statuitur in favorem pupilli L. Julianus 13. ff. de act. empt. in rebus tamen, quæ sunt in quotidiano usu, si pupillus quid expendat, donet &c. saltem ex consuetudine obligabitur etiam civiliter stare contractui. 4. Filiis familias impuberes non obligantur civiliter ullo contractu circa quæcunque bona, etiam si contrahant cum consensu Patris. §. quod 10. inst. de inut. stip. pupillus tamen cum autoritate Tutoris contrahens obligatur naturaliter & civiliter, si alienationem rerum pretiosarum excipias; Ratio Legum est, quod pupillo contra Tutorem detur actio, non autem filio contra patrem propter reverentiam. 5. Si pupillus, vel minorennis per contractum læsus, aut incommodum passus fuerit, gaudet beneficio restitutionis in integrum intra quatuor annos ab anno 25to completo, vel si veniam ætatis obtinuerit per quatuor annos à die obtentæ veniæ, ita ut possit reperere rem, vel pretium de qua contraxit, cum fructibus, damno, & lucro cessante L. 7. C. de temp. in integ. restit. 6. Omnia jam dicta de pupillis etiam tenent de minorennibus Curatorem habentibus; si Curatorem non habent, obligantur naturaliter, & civiliter, etiam si con-

tra-

hant de rebus aliquantum pretiosis, & in quotidiano usu non occurrentibus. *L. puberes 101. ff. de verb. oblig.*

10. 7. Prodigus non habens Curatorem contrahit validè naturaliter, & civiliter etiam notoriè talis, & acceptum ab eo retineri potest, si verò auctoritate publicà Curatorem habet, nequidem naturaliter ex contractu obligabitur, & qui cum eo contrahit tenetur restituere ante sententiam Judicis, etiam si prodigus non repetat, quia detinet rem alienam. *Azor, Sanch. n. 20. § 27. Regim. l. 25. n. 106.*

11. QUÆR. II. Quid circa materiam contractus? Materiam contractus debet esse honesta, possibilis, & saltem in spe existens: *Dicitur 1. honesta*; nam si objectum sit turpe, seu peccaminosum, ad illud nulla dari potest obligatio; si verò materia seu objectum contractus sit honestum, contractus valebit, quamvis aliunde forsan sit illicitus, vel prohibitus; non enim omne prohibitum est invalidum; valet enim matrimonium contra fidem priorum sponsalium initum; valet venditio, si postquam vendidi Titio, vendam & tradam Sempronio, sunt tamen hi contractus illiciti utpotè contra jus alterius. *Dicitur 2. possibilis*, & in spe saltem existens; si enim contrahentes sciant rem esse impossibilem, aut nunquam in spe existentem, tunc serio & efficaciter se obligare non intendunt, si non sciunt, erit error in substantià.

12. QUÆR. III. Qualiter contractus firmentur juramento? *Responsio constabit ex seqq. 1. Contractibus licitè ad-*

jici posse juramentum, patet ex propol. Wicleff 43. damnatà in Concilio Constantiensi: *Juramenta illicita sunt, quasiunt ad corroborandos contractus, & commercia civilia. 2. Contractum firmari juramento est, contractum è juris dispositione in foro conscientiæ, vel saltem in foro externo nullum per accessionem juramenti reconvalere, ità ut non tantum obliget ex motivo Religionis, sed etiam ex justitia: si contractus jam erat validus, propriè non dicitur firmari juramento, sed ei tantum superadditur nova obligatio ex virtute Religionis. 3. Omnes contractus puberum sive sint minores, sive majores, si matrimonium, & paucos alios excipias, firmantur juramento, qui ex jure positivo habent, quòd sint nulli, & servari possunt absque peccato jurantis vel exigentis juramentum. Sanch. Haun. Lugo d. 22. n. 226. Laym. l. 4. t. 3. c. 8. Onnate d. 11. n. 98. Hermanthef. 24. Metzger. r. 13. d. 41. a 5. n. 10. Pirb. lib. 2. Decret. tit. 24. n. 132. & ibid. Schmalzgr. n. 86. Viva opusc. 1. q. 7. a. 2. contra Merenda, Perez, Wiestner & alios, qui volunt, contractus invalidos non validari per juramentum, sed tantum addi obligationem Religionis. At assertum probatur ex cap. cum contingat de jurej. c. licet 2. eod. in 6. c. quamvis 2. de pactis in 6. ubi Pontifex diserte ait: *pactum juramento nec vi nec dolo praestito firmatum fuisse, & servandum esse, quæ conditio frustra adderetur, si pacta jurata ex solà religione obligarent;**

Pp 3 rent;

rent; nam juramenta etiam vi, vel dolo extorta obligationem Religionis inducunt, quoties sine peccato servari possunt. Contractus vero qui juramento firmantur, sicut contractus minorrennium, quo bona etiam immobilia sine autoritate Tutoris alienant; nam quamvis hi contractus alias nequidem naturaliter obligent, accedente tamen juramento naturaliter, & civiliter obligant; similiter juramento firmatur donatio inter patrem, & filium, renuntiatio paternae hereditatis, alienatio fundi dotalis &c. *Schmaltzg. n. 92.* Contractus impuberum probabiliter non firmantur juramento, nisi juramentum accesserit post pubertatem. *Bald. Sanch. Lugon. 214.* neque firmantur juramento contractus irriti jure naturali, vel ob defectum consensûs, velut contractus infantum, ebriorum, amentium, vel quia sunt de materia jure naturali vel divino prohibita; nam jus positivum non valet supplere consensum, aut reddere licita, quæ jure naturæ, aut divino sunt illicita: neque firmantur contractus injusto metu, vi, vel dolo extorti, quia servari non possunt sine peccato juramentum exigentis. *Jura cit. Onnate n. 129. Schmaltzg. n. 91.*

14. 4. Juramentum, etsi non firmer contractum, semper tamen servandum est, quoties sine peccato servari potest, non ex justitia, sed in reverentiam divini nominis; ut si metu mortis aliquid jurato promisisti latroni, vel usurario promisisti solvere usuras, teneris solvere, vel petere relaxationem juramenti à latrone, vel usurario, qui eam ex justitia

16. dare tenentur, vel si nolint, ab Episcopo. *Molin. Less. Suar. Haun. Metzgl. c. Onnate n. 55. Viva opusc. 1. q. 7. a. 3. & clarè habetur c. 6. 18. 26. de jurej. 5.* Contractus juramento firmati habent omnes effectus civiles & naturales, quos habent alii contractus jurati nunquam invalidi; hinc pariunt actionem in judicio, obligant ex justitia & Religione, ita ut relaxato juramento ab alio quam à creditore maneat obligatio justitiæ, quæ etiam ad hæredes transit. *Suar. Palao. Schmaltzgr. à n. 94.* quod verò juramentum firmet & validet contractum, non habet ex se, sed ex jure positivo, ex se tantum superaddit obligationem religionis.

17. QUÆR. IV. A quo juramentum hoc relaxari possit? Juramentum firmans contractum à solo eo, cui præstitum est relaxari potest, quia hic ex tali contractu habet jus quæsitum, quo invitum privari non potest, ideoque nequit illud relaxare Episcopus, imò nec Papa, nisi ex causa gravissima, & ob bonum publicum. *Su. l. 2. de jure c. 41. n. 2. Sanch. l. 3. mor. c. 21. n. 2. Haun. to. 5. t. 4. n. 894. Pirh. n. 154. 2.* Relaxatio juramenti non confirmantis contractum pro solo foro conscientie à Religiosis Mendicantibus obtineri potest, ut dicam *Casu 71. n. 5.* alias ab Episcopo jurantis peti debet, ut si usurario usuras, vel alteri per dolum, aut metum injustum aliquid jurato promisisti, & promissarius tibi obligationem juramenti remittere nolit, in conscientiam tutus es relaxatione tui Episcopi, si verò res deduci debeat ad forum externum, & Reus citari, debes relaxa-

laxationem petere ab Episcopo creditoris, quia Actor debet sequi forum Rei, nisi Reus se spontè subiciat Episcopo jurantis, vel extra suam Diæcesin contraxerit, tunc enim cognitio causæ spectabit ad Episcopum loci, in quo contractus celebratus est. *Suar. n. 10. Sanch. n. 35. Gonz. in c. 1. de jurej. n. 14. Pirh. n. 156. 3.* Judex sæcularis non quidem directè, sed indirectè poterit rela-

xare juramentum non confirmatoriū, illud remittendo nomine sui subditi id injustè renuentis, vel annullando omnem acceptationem rei juratò promissæ; si enim ipse promissarius juramentum in sui favorem factum remittere possit, & debeat, cur non ipso renuente ejus superior. *Haun. n. 905. Gonz. n. 12. Zoes. de jurej. n. 80. Pirh. n. 159.* Ex his per se clarè patet Resolutio Casus.

CASUS LI.

De Promissione.

DOnatus multa promittit, sed non implet, 1. Quia promissit semideliberatè, ex metu levi sed juratò, 2. Sub solà fidelitate. 3. Ad rem ex parte illicitam vel impossibilem, 4. Aut juravit non revocare testamentum, ibid. Quia promissarius non acceptavit, vel absens acceptationem non intimavit, aut ejus nomine accepit alter. 5. Vel antequam promissio absenti intimaretur, est revocata. 6. Vel mortuus est promittens, aut promissarius. 7. Quia status est mutatus, & ipse indiget re promissâ, & promissarius eum graviter offendit. 8. Quia res promissa perit, vel fuit aliena. 9. Aut pluribus promissa, ibid. Resolutio constabit ex seqq.

QUÆR. I. Quid sit Promissio? &c.

1. Est deliberata, spontanea, & gratuita obligatio fidei erga alterum ad aliquid præstandum, exterius manifestata & ab altero acceptata: est communis; Dicitur 1. Deliberata, deliberatione sufficiente ad mortale peccatum, quia semiplena deliberatio non sufficit ad im-

ponendam sibi obligationem gravem, imò nec levem. *Molin. Sanch. Dicast. l. 2. r. 4. d. 1. n. 11.* Ratio est; quia homo semideliberatus non agit modo humano, sed ut semihomo. Dicitur 2. Spontanea, nam promissio fraude, vel metu injusto etiam levi extorta ab eo, qui fraudem, vel metum passus est, pro libitu rescindi potest, nisi sit juramento firmata. *S. Th. q. 86. a. 7. ad 3. Sylv. q. 66. a. 2.* Dicitur 3. Gratuita, ut distinguatur à contractibus onerosis. Dicitur 4. Obligatio non formaliter, sed causaliter, quatenus est signum practicum exercitè declarans voluntatem se obligandi, quo distinguitur à nudo proposito, quo quis significat intentionem aliquid faciendi absq; omni obligatione. Dicitur 5. Obligatio fidei, quo indicatur, quòd promissio nuda probabilius obliget ex sola fidelitate sub veniali. *S. Th. 2. 2. q. 88. a. 3. ad 1. Bann. Cajer. Sotus, Molin. Gorm. de just. n. 648. Dian. p. 2. t. 17. Joann. à S. Cruce, Joann. à S. Th. 1. 2. q. 88. d. 29. a. 9. Salmant. hic n. 82. Onnate n. 92. Dixi, promissio nuda;* nam si vestia-

tur juramento, chyrographo, adhibi-
tione Notarii vel testium, tunc juxta
omnes obligat ex justitia, & sub pecca-
to gravi secundum quantitatem mate-
riae, pariter actionem in judicio. *Ratio*
est; quia si promissio non vestiatur, ma-
net sub nudo debito, morali fidelitatis,
sola autem fidelitas obligat tantum
sub veniali ad conformanda facta pro-
missis, sicut veracitas per se tantum ob-
ligat sub veniali ad dicta conforman-
da menti. Potest autem promittens et-
iam absque memoratis solemnitatibus
se obligare ex justitia, & sub mortali, si
velit, & alter acceptet, quia potest rem
suam alteri donare, ergo & dare jus ad
illam; requiritur tamen materia ad
mortale injustitia ex liberali promissi-
one, quam ex furto, quia Dominus
censetur magis invitus, ut sibi res sua
auferatur, quam ut ei non detur res li-
beraliter promissa, ideoque; *Lopez in 2. p.*
c. 30. Regim. hic n. 84. Sanch. l. 1. de matr.
d. 5. n. 24. Onnate n. 150. requirunt ma-
teriam quadruplo majorem. *Dicitur 6.*
Ad praestandum aliquid, scilicet lici-
tum, & possibile, nam ad illicitum, &
impossibile nulla potest esse obligatio;
si res promissa ex parte est licita, ex par-
te illicita, est obligatio ad partem lici-
tam juxta *Reg. Juris 37.* Utile per inu-
tile vitari non debet; hinc invalidae
sunt promissiones, quae praebent occa-
sionem absolute, aut liberius peccandi,
ut si volenti male agere promittam,
eum non monere, non accusare; si pro-
mittam Beneficium Ecclesiasticum
nondum vacans *c. ex tenore 13. de con-*
cess. prob. & adulter adulterae vivente

conjugem promittat Matrim. *sequis 8. de*
eo qui ducit; quia in his datur occasio
operandi, vel machinandi mortem.
Item jure positivo nullae sunt promis-
siones, quae tollunt facultatem de rebus
suis liberè disponendi mortis causam, ut
promissio de faciendo testamento in
alicujus favorem, vel de non revocan-
do facta. *Dicitur 7.* Exterius mani-
festata; nam licet sola interna voluntas
se obligandi sufficiat ad votum, eò
quod votum fiat Deo cordium Inspe-
ctori, non tamen ad contractum; hic en-
im debet fieri modo humano, id est
sensibili, seu perceptibili ab homine.
L. 1. ff. de V. O. D. Th. hic q. 82. a. 1. Dicitur
8. Acceptata; nam quamdiu promissio
acceptata non est, nullam inducit obli-
gationem; sed revocari potest. *L. de*
pollic. L. absentis ff. de donat. idque tenet,
etiamsi sit juramento firmata, quia ju-
rumentum sequitur naturam contra-
tractus. *Sot. Palao d. 2. n. 6. Salmant.*
n. 70. Lug. d. 23. n. 50. Ratio est; quia
omne pactum essentialiter constat mu-
tuo duorum, vel plurium consensu, &
in omni promissione includitur: *si al-*
ter acceptet; quandoque tamen ipsum
jus acceptat pro homine, ut si promis-
siones fiant Reip. vel civitati. *L. 1. 3. 4.*
ff. de pollicis. vel etiam, ut plures volunt,
Ecclesiis & locis piis &c. Promissio
praesenti facta regulariter acceptari de-
bet in continenti, vel quasi continenti
L. 137. de V. O. quia tunc non potest
prudenter ceteri promissor dici velle
suspendere suum consensum, si tamen
materia sit favorabilis, ipsa taciturnitas
reputabitur pro consensu juxta *Reg. J.*
quæ

qui tacet, consentire videtur: secus si materia non sit favorabilis. De cetero etiam Pater pro filio, Dominus pro ser-vo, Religiosus pro Monasterio, Uxor pro Marito, aut econtra, ite omnis, qui alterius curam gerit, aut ex promissione interesse habet, eam acceptare potest.

5. QUÆR. II. Quid circa promissionem factam absenti? *u. seqq.* 1. Promissio [idem est de donatione] absenti facta per Nuntium, vel per litteras ad promittentem directas, non valet, si coram alio, quam Nuntio acceptetur, quia hic, & non alius ad acceptandum est deputatus. *Sanch. d. 7. n. 35. Dicast. n. 155.* Valet tamen coram Nuntio facta, etiam si promittenti non intimeretur *Lug. n. 74.*

6. 2. Promissio vel donatio facta absenti, antequam ad eum pervenerit & acceptata fuerit, revocari potest, si revocatio non innotescat Nuntio, & hic pure in mandatis habeat, promissionem, vel donationem factam intimare, adhuc valet revocatio, nec promissio valide acceptari potest, quia voluntas Donatorum, quam defert Nuntius, nequidem virtualiter existit; si vero Nuntius sit simul Procurator, vel Commissarius, cui committitur promissio nomine Principalis faciendæ, & revocatio commissionis nec Commissario, nec donatario innotescat, donatio acceptari poterit, quia de jure acta puti mandatarum revocato mandato etiam incognito sunt invalida, acta vero per Procuratorem, antequam de revocatione constet, valida sunt. *L. si mandassem. L. si inter causas ff. mandati L. vero ff. de sol. Gomez. Mol. Sanch. l. 1. de Matr. d. 6. n. 9.*

3. Si promissio, vel donatio erat faciendæ per procuratorem, & promittens moriatur, procurator vero ignorans pergat promissionem, vel donationem facere, promissio, & donatio est nulla, quia mandatum gratiæ faciendæ regulariter expirat morte mandantis. *L. 26. ff. de L. 15. C. mandati:* Excipe nisi mandatum sit ad causas pias, quia in harum præjudicium Leges civiles nihil disponunt, & prudenter præsumitur, quod promittens voluerit hanc suam voluntatem etiam post mortem manere, cum maximè sit profutura animæ. *Covarr. 1. Var. c. 14. Molin. Sanch. Croix l. 3. p. 2. n. 788.* Si Nuntius sit missus, non ut faciat, sed ut pure indicet promissionem factam, & promittens interim moriatur, adhuc acceptari poterit. *Ratio est;* quod promissio vel donatio jam facta, & non revocata, sed litteris vel Nuntio insinuata, sit gratia, gratia autem facta non extinguitur morte concedentis. *Suar. Clarus Sanch. n. 35.* An econtra promissario ante acceptationem mortuo, ejus hæredes promissionem acceptare possint, incertum est, negat cum *Less. Haun. Croix n. 787.* quia voluntas promittentis ferebatur in personam promissarii in se, quæ amplius non existit.

7. QUÆR. III. Quot modis cesset obligatio promissionis acceptatæ? *u.* Cessat 1. Ex partium consensu. 2. Si materia promissa facta est impossibilis vel illicita, ut sup. dictum est. 3. Si promissarius tuus non stet promisso tibi facto, hæc enim videtur fuisse voluntas promittentis, ut

ut frangenti fidem fides frangatur eide m. *Sa. Regim. Rebell. Onnate n. 185. 4.* Si promissisti amico qui factus est inimicus, *Garc. Sylv. Mol. d. 272.* Si promissarius ob inopinā paupertatem ipsemet re promissā indigeat, meritò tamen dicit *Less. Molin. l. c.* paupertatem non excusare absolutè, sed tantùm suspendere obligationem usq; ad meliorem fortunam. §. Et generaliter, si res non mansit in eodem statu, ita ut ante traditionem rei promissæ grave, & novum tibi immineat incomodum, quod si tempore promissionis cognitū fuisset, certò non promississes. *S. Th. 9. 1 10. a. 3. ad 5.* quia non censeris te cum tali incomodo gratis obligare voluisse, & gratuita promissio censetur facta sub conditione, nisi status antè traditionē notabiliter mutetur, quare hæc doctrina etiam locum habet in promissione juratā. *Anth. cit. Dicast. n. 125.* In dubio, an status sit notabiliter mutatus, est obligatio implendi promissum, quia promissio est in possessione, certò enim obligavit, & dubitatur an obligatio per mutationem statûs cesset. §. Si res promissa in individuo absque culpâ promittentis perierit, ad nihil tenetur promittens: si res promissa sit indeterminata, v. g. ex decem equis unum promissisti Cajo, si pereant omnes, aut pereat equus à Cajo electus, liber es; si pereat unus, vel alter, debes Cajo dare

unum ex residuis; idem est, si promissisti equum indeterminatè, & tradas alienum, debes substituere alium, secus, si promissisti hunc determinatè, qui postea probatur alienus. *Molin. to. 2. d. 262. Spor. tr. 6. in Decal. c. 2. n. 74. 6.* Si eandem numero rem promissisti pluribus, debetur primo, etiā si secunda promissio fuerit jurata; quia secunda promissio, uti & juramentum sunt de re illicitā & alteri saltem ex fidelitate debita, & quamvis primus cedat juri suo, non idè reconvalescit secunda promissio, quia *tractu temporis non firmatur, quod ab initio non subsistit.* R. J. in 6. nisi secunda promissio facta esset sub conditione: si primus cedat juri suo: ita contra *Covar. & alios Turrian. Lug. n. 107. Sanch. n. 6. Spor. n. 77.* Si dicas; Valet Matrimonium contra fidem priorum sponsalium, ergo & promissio contra fidem prioris. R. N. C. Secunda promissio habet pro objecto traditionem rei alteri promissæ, ideoq; est nulla utpotè de objecto illicito, Matrimonium verò non habet pro objecto traditionem corporum, sed est ipsa traditio, & per consequens, quamvis Matrimonium contra fidem priorum sponsalium sit illicitum, non tamen est de objecto illicito, ut si contra votum emam gladium, ipsa quidem emptio est illicita, non tamen de objecto illicito, ideoque valida.

CASUS LII.

De Donatione,

ERicus varias facit donationes, sed ex post revocat 1. Tum quia res donata est duobus, vel dubitat an facta sit inter vivos, vel causâ mortis, 2. Tum quia rem dedit uxori quâ invitâ ex post vendidit, 3. Aut dedit filio causâ studiorum, ob nuptias, vel sacros Ordines. 4. Quia dedit omnia bona, vel saltem ultra 500. solidos, etsi jurâd & ad causas piâs. 5. Quia donatarius eum infamavit, alimenta indigenti non præbuit; vel aliter fuit ingratus, etsi id probare non possit, 6. Ideoque vult, ut post mortem suam hæres donata repetat, 7. Item post donationem remuneratoriam Ecclesie factam nata est proles, 8. Aut donatio fuit inofficiosa, sed jurata, 9. Resolutio constabit ex seqq.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit Donatio? *Re. I.* Donatio est gratuita dominii translatio. Dicitur gratuita, quia fit liberaliter absque obligatione non tantum justitiæ, sed & gratitudinis, ideoque donatio antidotalis, seu remuneratoria, quæ fit ex gratitudine ratione beneficii, vel obsequii præstiti, non est donatio planè gratuita, & strictè dicta, & in odiosis non venit nomine donationis. *Pirh. l. 3. decret. tit. 24. n. 1. & ibid. Reiffenst. n. 3.* Utraque donatio debet esse acceptata, nec non libera à metu, & dolo, alias erit rescindibilis juxtâ dicta de promiss. *Casus præc.* Distinguitur donatio à precario, commodato &c. quod in donatione transferatur dominium, non verò in his; in *R. D. Janson Pars I.*

mutuo quidem transfertur dominium, sed cum obligatione restituendi rem similem, donatio verò fit gratis absque simili. *Re. 2do.* Donatio dividitur 1. in realem, & verbalem, realis est, quæ fit cum rei traditione, verbalis quæ fit solo verborum officio, estque sola promissio de dando, quâ quidem alteri per verba de præsentibus res actu donatur, sed actu non traditur, hæc donatio est improprie talis, & imperfecta, neque ei convenit definitio superius data; si eadem res uni donata est verbaliter, alteri verò realiter cum traditione, hic retinebit rem, primus tamen habebit actionem contra donantem ad restituendum valorem rei, & omne interesse. 2. Dividitur donatio in absolutam, quæ fit absque ullâ conditione, onere, vel modo, & conditionatam, quæ fit sub certâ conditione vel onere; sed neque hæc proprie donatio dicitur *L. 1. ff. de donat. 3.* & principaliter dividitur in donationem inter vivos, quæ fit sine mentione, aut suspitione mortis, & donationem mortis causâ, quæ fit intuitu mortis, ideoque morte non secutâ revocari potest, *§. 1. Inst. de donat.* si adjiciatur pactum vel juramentum de non revocandâ donatione, hoc ipso est donatio inter vivos. *Illf. Onnate d. 31. sect. 7. & 8.* In dubio, an donatio sit facta inter vivos, vel mortis causâ, censetur facta inter vivos, quia hæc est principalior. *Onnate n. 84.*

QUÆR. II. Quænam donationes à jure

Q9

jure

3. jure prohibeantur? *Reqq.* 1. Donatio pupilli, filii-familias, Religiosi, si fiat abq; licentiâ Tutoris, Patris, vel Superioris &c. 2. Prohibetur donatio merè liberalis, & gratuita facta conjugi à conjuge, & ejusmodi donatio est ad nutum revocabilis, ità ut maritus rem donatam in seiciâ & invitâ uxore vendere, vel alienare possit. Si tamen donatio non sit merè liberalis sed remuneratoria, aut accedat juramentum, vel mors donantis, firmatur donatio, & fit irrevocabilis. *Sanch. l. 6. de Mat. d. 11. Spor. 1. 6. c. 3. n. 41.* 3. Donatio à Patre facta filio infirma est, & revocari potest, attamen post filii emancipationem firmatur, fitq; irrevocabilis, *L. 31. ff. de donat.* Item si Pater filio aliquid det ex causâ studiorum, alimenterum, qualificationis, remunerationis, donatio tenet, nec obligatur filius eam mortuo Patre in divisionem hereditatis conferre. *Nav. c. 17. Mol. to. 1. d. 240. Laym. sup. Covarr. 1. var. c. 7.* nisi ex consuetudine vel aliundè de patris voluntate constet. Sic *Tamb. in Decal. l. 5. c. 4. §. 2. n. 4.* dicit ea, quæ pater dat in dotem, ob nuptias, ob S. Ordines, pro ingressu in religionem, pro procurando officio, post mortem Patris ex consuetudine conferenda esse in divisionem cum fratribus, non item quæ dat pro solemni convivio in prima Missa, aut in ingressu religionis. *Coll. ex L. ut liberis 17. Cod. de collat. 4.* Prohibetur donatio inter vivos omnium bonorum præsentium, & futurorum, quia talis donator privat se potestate testandi, quod Leges reprobant, tanquam con-

trarium bonis moribus civilibus. *L. stipulatio ff. de V. O. 5.* Donatio inter vivos ultra 500. solidos de jure est invalida. *L. pen. C. de donat.* videlicet quoad illum excessum, nisi fiat cum insinuatione donationis coram Judice & tabellione eam ad acta publica referente; per solidum intelligitur ducatus aureus nostræ monetæ. *Pirh. n. 5. Reiff. n. 15.* Excipiuntur ab his legibus donationes remuneratoriæ, donationes ad causas pias, vel juramento firmatæ, & omnis donatio ad causas, v. g. studia, dotem, militiam, ad constructionem ædium dirutarum *Cov. Less. Laym. Reiffenst. n. 19.* Quia hæ non sunt donationes merè gratuitæ, ideoque ad eas non extenduntur Leges prohibitoriæ. Imò in conscientia tutò retineri potest omne, quod datur etiam ultra summam à Lege præscriptam, donec à donante, vel ejus hærede repetatur, aut per sententiam Judicis donatio rescindatur. *Less. Laym. Pirh. n. 7. Spor. n. 55.* Ratio est, quòd hujusmodi donatio jure naturæ sit valida, & à Legibus tantùm invalidetur sub conditione: si à donante, vel judice rescindatur.

QUÆR III. Qualiter donatio revocari possit? *Re.* Donatio facta inter vivos quantumvis sit perfecta, & per traditionem completa, ex tribus præcipuè causis revocari potest.

Primò: Ex capite ingratitude, quæ de jure 5. casus comprehendit; putà si donatarius verbo vel facto donatori injuriam atrocem inferat in honore, vel in bonis fortunæ, si per se vel alium impias manus injecerit, vel vitæ

pe-

periculum etiam morte non secutâ intulerit, aut denique si conditiones sibi impositas non impleverit. *L. fin. cod. de revoc. donat. c. fin. de donat.* Addunt *Clarus, Less.* & alii valdè probabiliter, si donatori valdè indigenti neget alimenta; spectato tamen jure probabilius est, quòd præter causas à Jure expressas nullæ aliæ etsi majores ad revocandam donationem sufficiant, quia in *L. fin.* dicitur, ex his tantummodo causis donationes averti concedimus. *Eng. l. 3. T. 24. nu. 19. Zoës. 16. n. 30. Pirh. n. 35.* Debet tamen ingratitude probari coram Judice, ante cujus sententiam donatarius restituere non tenetur, post sententiam tenetur rem cum fructibus post litem contestatam perceptis. *Textu claro in d. L. fin. Dian. p. 8. T. 6. R. 58. Lug. d. 23. nu. 172. Pirh. nu. 36.* Excipiuntur sequentes donationes ob ingratitude non revocabiles. 1. Donatio facta Ecclesiæ, vel loco pio, etiamsi Prælatus vel Monachus foret ingratus, quia hæc donatio primariò facta est Deo, qui ingratus esse non potest. *Barbosa in c. fin. n. 15. Clarus §. donatio q. 21. n. 5. Pirh. n. 37.* 2. Donatio remuneratoria, quia in odiosis non venit nomine donationis. *Barb. n. 17. Eng. l. c. 3.* Donatio facta filix in dotem. *L. si dotem 24. C. de jure dot. 4.* Si donatarius rem donatam in alium transtulit donando, vendendo, permutando. *Zoës. Eng. n. 20.* quia hæc actio est personalis, ideoque contra solum ingratum, & non contra tertium lo-

cum habet, nisi hic scienter & dolosè rem acquisisset. §. Si donator scivit ingratitude, & donationem non revocavit, censetur eam remisisse, nec hæres vel successor ejus revocare potest *d. L. fin.* nisi donator lite contra ingratum contestatâ decesserit, aut morte præventus dolo, metu, vel aliter impeditus; revocare non poterit, vel ingratitude ignoraverit. *Dian. Lug. l. c. Reiffenst. nu. 64. contra Zoës. num. 104. Groix. l. 3. p. 2. num. 801.* Ratio ducitur à contratio, nam Leges cit. dicunt hæredibus non competere actionem, si donator tacuit; ergo si non tacuit, competit; non autem dicitur tacere ad ingratitude, qui eam ignorat, aut à loquendo, agendoque impeditus fuit. *c. fin. de dilat.* Secundò revocari potest donatio ex capite proles suscepta, putà si donator carens prole magnam partem suorum bonorum donarit, & post ei improvisò proles legitima nascatur. *L. si unquam C. de revoc. donat.* Excipitur donatio remuneratoria vel facta ob causam debitori utilem, ità cum communi *Molin. d. 282. n. ult. Clarus qu. 23. n. 3.* Quia ejusmodi donatio non est liberalis, sed potiùs mercedis præstatio. Item donatio facta Ecclesiæ, quæ non revocatur ex toto, sed usque ad legitimam filiis jure debitam *L. 5. 7. de inoff. don.* meritò tamen *S. Aug. Serm. 49. de div. c. 4.* suadet, ad majorem populi ædificationem totum ab Ecclesia restitui.

Qq 2

Ter-

9 Tertio revocari potest donatio inofficiosa, sic dicta, quod pater vel mater contra officium pietatis uni vel pluribus filiis aut etiam extraneis in tanta quantitate donavit, ut reliquis Liberis legitima auferatur vel minuatur, tunc hi per querelam apud Judicem institutam post mortem donantis possunt revocare donationem non quidem in toto, sed quantum diminuit portionem illorum legitimam, ut claret ex *L. 1. & seqq. Cod. de inof. donat.* Nec refert, quod parens forte donationem juramento

firmarit, cum enim beneficium revocandae donationis in favorem liberorum introductum sit, non potest Patris juramento tolli. *Tamb. Haun. Laym. hic num. 18. Pirh. num. 46.* Qui pariter dicunt revocari posse donationem juratam ex capite in gratitudinis, aut natæ prolis, quia donatio, & per consequens juramentum donationi adjectum ex dispositione juris habet hanc tacitam conditionem: nisi proles nata, aut donatarius ingratus fuerit, &c.

CASUS LIII.

De Commodato, Precario, Deposito.

FAbius equum amico commodatum, 1, 2. Eo quod ipse illo indigeat, ante tempus repetit, 3. Res precario concessas vendit statim. 4, 5. Sed hoc non obstante amicus equum aliis commodat vel locat, aut ultra tempus retinet, 6, 7. Interim equus morbo inficitur, alios inficit, ac post multas expensas moritur. 8. Rebus apud se depositis utitur. 9. Nec statim repetenti reddit, 10. Ex post apud ipsum deteriorantur, permutantur, 11. Negotiationi exponuntur, 12. Et preterea habita custodia, expensarum, aut debiti retinentur, 13. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit Commodatum, & Precarium?

1. **R.** Commodatum est rei alicujus pro certo tempore ad solum usum gratuita concessio. *Dicitur 1.* Rei ali-

cujus sive immobilis sit, ut domus, stabulum &c. sive mobilis præsertim, quæ usui non consumitur; nam quæ usui statim consumuntur, ut pecunia, vinum, frumentum, commodari non possunt, nisi fortè ad pompam, vel ostentationem. *L. fin. de commod. Dicitur 2.* Ad usum, in quo commodatum distinguitur à pignore & deposito, quorum usus non conceditur; nam si creditor pignore vel depositarius re depositâ utatur Domino invito, furtum committit, §. *furtum Instit. de oblig. quæ ex delicto.* Deinde differt commodatum à mutuo, quod in hoc dominium rei mutuatæ transferatur, in commodato solus usus, dominio, vel possessione penes commodantem remanente. *Dicitur 3.* Pro certo tempore explicitè determinato: Explicitè determino, si dicam: concedo tibi equum

equum ad 3. dies; implicite, si dicam: concedo tibi equum ad iter, hoc ipso intelligitur tantum temporis concedi, quantum requiritur ad tale iter, nec citius repeti poterit, nisi commodans pateretur inde notabile damnum non prævisum, tunc enim quamvis commodatarius æquale pateretur, repeti posset, quia in concessione gratuita subintelligitur conditio: nisi ego ipse rem meam ad evitandum damnum proprium indigero, ut in simili patet in donatione, quæ ex capite proliis improvisò nata revocari potest, idq; de jure naturæ, quia gratuito donans censetur facultatem istam sibi retinuisse. *Less. c. 27. dub. 5. Molin. d. 295. apud Lug. d. 33. n. 10. Dicitur 4. gratuita concessio, in quo distinguitur à locato & aliis contractibus onerosis. §. 2.*

4. Precarium à commodato tantum in hoc distinguitur, quòd in precario ad preces alterius alicujus rei usus gratuito concedatur sine ullâ temporis determinatione, usq; dum precario dans voluerit revocare; non debet tamen revocare statim, aliàs censeretur voluisse alteri illudere. Propter hanc revocabilitatem precarium tantum obligat ex culpa lata, quæ dolo æquiparatur, *L. 1. §. ideo ff. si mensor.* commodatum verò ex culpa juris levissimâ, depositum si est in solam utilitatem deponentis ex sola culpa lata, idq; in foro fori; nam in foro poli, seu conscientie solam culpam Juridicam, si non sit conjuncta cum culpa Theologica, non obligare ad restitutionem dixi *Casu 37. N. 9.* excipe nisi commodatarius se specia-

liter obligaverit ad quemcunque casum fortuitum, & non culpabilem. Solvitur, vel revocatur precarium 1. expressâ, vel tacitâ concedentis voluntate, ut si rem repetas, alteri vendas, vel dones; 2. morte ejus cui concessum est, quia est veluti gratia personalis, quæ ad hæredes non transit. *L. cum precario ff. de prec. c. ult. eod. 3.* Si concessum est ad beneplacitum concedentis, finitur morte concedentis, secus si absolutè, vel usq; ad revocationem; tunc enim durabit, usq; dum ab hæredibus revocetur. *d. L. precario.*

QUÆR. II. Quæ sint obligationes commodatarii? §. Seqq. 1. Commodatarius non potest re commodatâ uti ad alium usum, quàm eum, ad quem est concessa; si utatur ad alium usum, & propterea pereat, tenetur actione furti. *L. sicut de commod.* similiter, si non restituat tempore convento, tenetur ad omne damnum obindè emergens, idq; in conscientia ante sententiam Judicis, si mora sit culpabilis. *c. un. de commod.* non tamen tenetur ad casum fortuitum, nisi suâ morâ causa sit, quòd tali casu res ista pereat, eodem modo non peritura apud Dominum. *Less. Eng. Reiffens. l. 3. t. 15. n. 32.* quid verò juris sit, si res remissa pereat dolo vel culpâ Nuntii, dixi *Cas. 45. à n. 17.*

2. Per se loquendo potest rem sibi commodatam alteri commodare, & jus suum in alium transferre, nisi constaret de contraria mente commodantis, cui liberum est uni, & non alteri rei suæ usum concedere. 3. Qui scien-

Qq 3 ter

ter commodat alteri rem vitiosam, v. g. equum morbidum, nec vitium aperit, tenetur commodatario de omni damno, adeoque satisfacere pro equis à suo equo infectis, quia hujus damni causa est. 4. Commodatarius tenetur ad expensas ordinarias, v. g. ad pabulum, aut soleas equi reparandas; extraordinarias, quæ v. g. in curationem equi infirmi impenduntur, tenetur ferre commodans. *Lug. n. 14.*

9. QUÆR. III. Quid sit depositum? 9. Depositum est contractus, quo rei alienæ custodia gratis suscipitur, estq; communiter res mobilis, v. g. pecunia, vestis, frumentum &c. *Dicitur*: rei custodia, non usus; nam si concedatur usus rei gratis, vocatur commodatum, si erga pretium erit locatio; *dixi sup.* depositarium re depositâ invito Domino uti non posse absq; crimine furti; si tamen deponatur pecunia numerata non clausa, nec obsignata, censetur dari mutuo, ideoque potestatem fieri eam alienandi, aut cum eâ negotiandi, ita ut dominium per consequens & periculum rei transeat ad depositarium, *arg. L. si sacculum ff. depositi*: quod *Molin. Laym. Lug. n. 4.* extendunt ad omnes res usu consumptibiles, ita ut non peccet saltem mortaliter, dummodò certus sit se tantundem ejusdem generis, & bonitatis præsto habiturum, cum Dominus repetitive-rit. Species depositi est sequestrum, quo res controversa deponitur apud tertium impartialem, qui propterea sequester vocatur, eo fine, ut post

sententiam Judicis vincenti tradatur.

10. QUÆR. IV. Quæ sint obligationes depositarii?

10. 1. Depositum debet reddi statim, ut petitur, licet deponens dixisset, se deponere in mensem, & postea mutato animo reperat in fine hebdomadis, si tamen fuit verum depositum, & non potius locatio rei depositæ. *c. bona fides de depos.* si res deposita sit furtiva, & fur, & Dominus eam reperat, si eertò constet de jure Domini, reddenda est Domino, non furi. 2. Si res deposita præter culpam depositarii incipiat deteriorari, monendus est rei Dominus, aut si hic conveniri non possit, neque res conservari, vendenda, & pecunia Domino asservanda est, hæc enim censetur esse voluntas Domini. Sed quid ad hunc Casum? Civis Coloniensis emit extrâ urbem frumenta eaque deponit apud Titium suo tempore vehenda Coloniâ, Titius cum habeat frumenta Coloniæ æquè bona, vel meliora, datâ occasione vendit frumenta deposita cum intentione dandi sua Coloniæ existentia, nè alter novis expensis cogatur sua Coloniâ vehere, interim frumenta Coloniæ existentia unâ cum domo exurantur. Quæritur: Quis teneatur ferre damnum? *Molin. d. 523. & Lugo n. 5.* dicunt in simili Casu damnum pertinere ad deponentem, quia depositarius ex con-

fenſu rationabiliter præſumpto ea cum ſuis permutavit & vendidit, & ſicut conſenſus præſumptus ſufficit ad excuſandum à peccato, ſic & ſufficit ad validam permutationem. *Bonac.* tamen veriùs contradicit, quia deponens non præſumitur conſentire, niſi cum obligatione, ut depositarius permutans rem ſimilem in factò tradat, ſicut & alter ſuam in factò occupavit, & vendidit. *At dices:* ſi res deposita incipiat deteriorari, & depositarius ex præſumpta Domini licentia, qui pro nuncaviſari non poteſt, rem vendat, pretium autem ſine culpâ ejus auferatur, ad nihil tenetur ob licentiam præſumptam; ergo & in caſu priori. *R. N. C.* nam in caſu priori vendens agit nomine propriò in rem, & commodum deponentis, ideòque pretium rei venditæ eſt ſub dominio deponentis, cui per conſequens perit. 3. Si ſola res deposita perit, vel ablata fuit, & res depositarii manſerunt incolumes, in foro externo præſumitur dolus, niſi probetur, depositum

caſu periſſe. *c. 2. de commod.* in foro tamen conſcientiæ, ſi culpa nulla interceſſerit, vel tantùm ſit dubium de culpa, depositarius ad nihil obligatur, quia in dubio delictum non præſumitur. 4. Qui negotiatur pecuniis apud ſe depositis etiam invito Domino, non videtur peccare graviter, dummodò maneat in ſtatu Domino repetenti pecuniam ſuam reddendi, ſitque Dominus lucri ex negotiatione provenientis; eſt enim fructus indiſtriæ, poteſtque hoc non obſtante ratione cuſtodia [ſi ità ab initio conventum eſt] aliquid exigere, ſed tunc non manet purum depositum, ſed alius contractus inno-
minatus. 5. Si deſiſitor tibi, vel alteri quid debeat, debitum ex re deposita compenſare non poteſ. *c. 2. de commod. L. ſi quis C. eodem*, idque pro foro externo, nam in foro conſcientiæ ſi debitum ſit certum, & alià viâ ſolutionem conſequi non poſſis, rem depositam licetè retinere poteſ, ulque dum alter ſatisfaciat. *Reiſſenſt. tit. 16. n. 19. Pirh. ibid. n. 11.*

CASUS LIV.

De Mutuo, & Uſura.

G Abrus filius familias, minoris, dubitans an unquam reddere poſſit, à fure, aliſque mutuo accipit & dat, nec reddit in eadem

bonitate. 9. Accipit aliquid ſupra fortem titulo gratitudinis. 10. Periculi amittende ſortis, 11. Lucri ceſſantis, 12. Pœna conventionalis. 13. Ex contractu Legis commiſſoria. 14. Quia præ-

præfens pecunia melior est quam futura.
 15. Quia obligavit se ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.
 16. Quia dedit centum eâ conditione, ut si alter supervivat decem annos, reddat quadringentos, alias nihil.
 18. Quia voluit contrahere modo sibi favorabiliore. 19. Instituit montem pietatis. 20. Iniit contractum Antichryseos, 21. Mohatra. 22. Emit res infra condignum ob anticipatam solutionem, 23. Vel carius vendit ob dilatam solutionem. 8. Vendit fundum ad creditum reservatâ sibi annuâ pensione. 24. A suo creditore redimit chirographum 1000. Imper. pro quingentis, 25. Item debitum liquidum 100. aureurum pro 90. 26. Aliquid exigit pro usu sua pecunia. 27. Mutuò dat cum onere non venandi in suis agris. 28. Contractum usurarium alteri cedit. 29. Usuras non restituit, quia putat earum se acquisivisse dominium, & alii spontè aliquid obtulerunt, ne capitale citò revocaretur. 30. Principe in omnibus connivente, vel etiam cooperante. Pro resolut.

1.

QUÆR. I Quid sit mutuum?

R. Mutuum est contractus; quo traditur dominium rei fungibilis, id est pondere, mensurâ, vel numero constantis eâ conditione, ut post aliquod tempus reddatur res similis speciei, & bonitatis. Dicitur 1. traditur dominium rei, ut significetur simul cum dominio omne periculum rei transire ad mutuatarium, seu eum, qui rem mutuò accepit, itâ ut quamvis casu pereat, ipsi

pereat, res enim regulariter perit suo Domino; Item per hanc particulam mutuum distinguitur à commodato, pignore, & locato, in quibus tantum usus rei conceditur, quo expleto res in individuo reddenda est. Dicitur 2. eâ conditione ut post aliquod tempus reddatur, scilicet tempore à mutuante præfixo, aut si nullum est præfixum, res relinquenda est mutuatario usque ad expletum usum, & finem ob quem mutuata est; & sic frumentum agricolæ pro semente mutuatum censetur mutuatum usque ad messem. Dicitur 3. similis speciei & bonitatis; unde vinum regulariter reddendum est pro vino, hordeum pro hordeo, pecunia pro pecunia &c. nè mutuans cogatur rem suam permutare, aut deteriorem recipere contra suam voluntatem.

QUÆR. II. An mutuatarius teneatur rem in eadem bonitate in- vel potius in eadem bonitate extrinsecâ restituere? bonitas intrinseca est quam habet res à se, seu ex natura sua, extrinseca, quam habet à communi æstimatione hominum, vel taxatione Magistratûs?

R. In rebus à pecunia distinctis, v.g. in vino, frumento &c. regulariter restituenda est res in valore intrinseco, quam haebat tempore accepti mutui, pecunia verò regulariter in valore extrinseco; hinc si mutuò accipis vinum, frumentum, &c. dum

2.

dum valet sex, satisfacis reddendo vinum, & frumentum ejusdem bonitatis intrinsecæ, quamvis tempore restitutionis fortè valeat octo, vel quatuor tantum Imperiales. Quòd si tempore restitutionis vinum, aut frumentum non haberes, potes emere simile, vel solvere, quanti tunc valet, quando restituendum est; intellige hæc, si periculum crescendi non fuerit prævisum, vel si est prævisum, fuerit æquale periculum crescendi & decrescendi; nam si eras quasi certus, quòd res mutuata tempore restitutionis plus erat valitura, non potes plus exigere quàm res, v.g. frumentum valuit tempore dati mutui, *Laym. Castropalao, Spor. 1. 6. c. 3. n. 16. Metzg. 1. 13. d. 42. a. 1.* Ratio est, quòd res mutuata transeat in dominium mutuatarii, adeoque sicut periculum rei spectat ad ipsum, sic & major ille valor; solus enim valor præsens, quem res habet, dum eam das, mutuò spectat ad te; ergo ratione valoris futuri nihil exigere potes, nisi fortè eras rem tuam usque ad majorem valorem conservaturus, tunc enim potes illum valorem ratione damni emergentis exigere, deductis tamen expensis, quas in assertionem rei eras factururus.

3. *Dices contra jam dicta:* Ergo non potero frumentum vetus mutuam dare, ut restituatur novum, quia scio, quòd novum sit melius veteri. *R.* Per se loquendo id fieri non posse, per accidens tamen, quia mutuatario sæpè facilius est restituere novum, quàm antiquum, id licitè fiet, etiam adeo, *R. D. Jansen Pars 1.*

quia frumentum in messe, quando nova sunt, ob copiam eorum ordinariè sunt minoris pretii, quàm v.g. in Majo vel Junio.

Dices 2. Ergo si habeam antiquam monetam, cujus valorem certò scio post annos augendum, non potero eam dare mutuò cum obligatione, ut in eadem specie reddatur. 2. Non potero cum tali moneta emere censum eà conditione, ut redimatur eadem monetâ. *R.* ad 1. Si eandem monetam eram servaturus, & expositurus in majori illo valore ratione damni emergentis, potero petere majorem valorem, vel easdem monetas, alias non. Ad 2. Possum emere censum cum obligatione eundem eadem monetâ redimendi, si sit æquale periculum, ut crescat, vel decrescat valor, secus si sciam valorem augendum, nisi majorem valorem minori pensione compensem; nam si accipio summam pensionem, v.g. quinque in centum, & præterea velim recipere eandem monetam, quando v.g. ejus valor crevit ad quinque, habebò duplex lucrum; nec obstat, quòd pecuniam eram servaturus usque ad majorem valorem; nam tali casu non accepissem pensionem, ergo vel unum oportet dimittere quàm alterum, *Laym. Spor. l. c.* Si nullum tempus reddendi in mutuò præfixum sit, potes repetere rem mutuatam etiam tunc, quando plus valet, dummodo absit dolus, impàter sibi mutuatarius, quòd non citius restituerit, hoc enim ei erat liberum, *Pyrrh. l. 5. tit. 19. à n. 54. Lug. disp. 25. n. 122.* Idem

R r di-

dicendum est de pecunia, si prævideatur ejus valor augendus vel minuendus; alias si mutuò accepisti pecuniam, v. g. pistolettas, debes illas reddere in illo valore extrinseco, quem habuerunt tempore accepti mutui, ita ut si ex post valor ille diminuatur, debeas tantundem superaddere, si augeatur, tantundem possis subtrahere; nisi & hic specialiter conventum sit, ut eadem moneta in specie, & in valore intrinseco reddatur. Ratio horum est, quòd in contractibus ad hoc attendendum sit, quòd regulariter intendunt contrahentes, sed si sit æqualis spes crescendi, & decrescendi, regulariter in pecunia attenditur valor extrinsecus, quem habebat tempore dati mutui, in frumento autem, & similibus, valor intrinsecus: Ergo, &c.

6. QUÆR. II. Quinam ex mutuo obligentur?

ꝛ. Ex speciali juris dispositione aliqui non obligantur ad reddendum mutuum, nisi in quantum mutuans probat illud in utilitatem accipientis esse conversum; tales sunt 1. Ecclesiæ, causa pia, civitas, oppidum, *l. civitas 25. ff. de rebus creditis. Auth. hoc jus, Cod. de SS. Eccl. c. 1. de solut.* Idque juxta plures tenet de Ecclesia, etiam si Prælati cum consensu Capituli mutuum contraxerit; unde pro cautela suadet *Eng. l. 1. t. 35. n. 43.* ut mutuans contractui faciat inferi causam, in quam mutuum impensum est, neque contentus sit solo chyrographo, vel pignore, utpote quòd sine solemnitatibus constitui non

potest, sed faciat sibi dari fidejussores idoneos. 2. Pupilli, & minores, five cum, five sine tutorum vel curatorum licentia mutuum contraxerint. 3. Filiusfamilias, id est, adhuc sub patria potestate constitutus, etsi sit major viginti quinque annis, si sine consensu patris mutuum contraxerit, non obligatur civiliter, imò nec naturaliter, seu in conscientia, ut contra *Fach. Covarr.* aliosque docet *Gomez. Molin. d. 301. Less. l. 2 c. 20. dub. 2. Wading. de cont. d. 6. dub. 4. Laym. hic c. 15. n. 5.* Sed potest se tueri exceptione Senatùs - Consulti Macedon. quòd nomen habet à quodam usurario Macedonio, qui filiis dabat mutuum post mortem patris reddendum, unde filii captabant occasionem mortem oprandi, vel machinandi parentibus; hoc juris privilegium cum non tantùm sit in favorem filii, sed etiam parentum, non poterit ei filius-familias renuntiare etiam juratò, *Panorm. in c. 28. de jurej. n. 23. Wading. dub. 4. §. 1.* Excipe varios casus, quibus filius - familias civiliter obligatur mutuo: Primò, si filius habebat peculium castrense, vel quasi castrense, aut fuit miles tempore accepti mutui, 2. Si mutuum sit expensum in utilitatem patris. 3. Si publicè videbatur esse sui juris. 4. Si in aliis rebus quàm in pecuniis mutuum acceperit, nisi id fraude factum sit. 5. Si accepit causâ studiorum, vel in tali necessitate, in qua pietas patris recusare non poterat, *l. si quis, l. pen. ff. ad Macedon. l. 1. §. 2. Cod. eodem.* Plures casus vid. apud *Molin. d. 307.*

QUÆR.

QUÆR. IV. Quid & quotuplex sit usura?

7. *Re. 1.* Usura est lucrum immediatè ex mutuo proveniens tanquam debitum; proinde omne id, quod vi contractus mutui exigitur ultrà sortem seu rem mutuam tanquam ex iustitia debitum, est usura jure naturali, Divino, & Ecclesiastico prohibita. *Exech. c. 18.* Qui ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit, hic justus est. *Luc. 6.* Mutuum dantes, nihil inde sperantes. Iniquitas usuræ consistit in hoc, quòd mutuans capiat lucrum ex re non ampliùs sua, cum per mutuum transferatur dominium in mutuatarium, ad quem pariter spectat omnis rei ususfructus, lucrum, & periculum. Deinde 100. Imperiales, quos mutuo das, non valent nisi 100. Ergo iniquè exigis aliquid plus. *Dixi 1.* Omne, quod vi contractus mutui exigitur; nam, quod exigitur ex alio justo titulo, sæpè aliquid justè exigi potest, v. g. ratione lucri cessantis, damni emergentis, aut periculi sortis, ut infra explicabitur. *Dixi 2.* Aliquid suprà sortem; nam generalis hïc regula est, quòd mutuatarium vi mutui ad solam sortem reddendam obligetur, omne aliud pactum, onus vel gravamen mutuo extrinsecum usura est; ut si eà conditione mutues, ut te recommendet ad officium, ut pro te laboret, fidejubeat, sortem permutet, in meliori specie vel difficiliore loco solvat, usurarius est. Ita communis & certa; quænam autem pacta hïc & nunc sint usuraria, in

praxi judicare difficillimum est, ut constabit ex infra dicendis.

Re. 2. Usura dividitur in realem, & mentalem; mentalis est, quando quis intendit aliquod lucrum ex mutuo tanquam ex iustitia debitum, quamvis id in pactum non deducat. Realis est, quando id clarè vel obscure pacto inseritur. Iterum usura alia est aperta, quando lucrum accipitur ratione formalis mutui; alia palliata, quando mutuum accipitur ratione alterius contractus, qui virtualiter in se includit mutuum, ut si carius vel suprà pretium vendas merces præcisè ratione differendæ solutionis, utraq; usura ex jure naturæ obligat ad restitutionem, ut statim dicetur; nunc ad Casum

Re. 1. Qualiter ex mutuo obligetur filius - familias vel minorennis, constat ex n. 6. q. 3. & in qua bonitate res mutuata reddi debeat, dixi n. 2.

2. Qui scit vel prudenter dubitat, an unquam reddere possit, non potest sine injustitia mutuum accipere nisi in extrema necessitate, dum omnia sunt communia, aliàs enim injustè alium damnificaret, vel saltem periculo damni exponeret.

3. Si à fure mutuo accepisti pecuniam furtivam nondum cum alia indiscernibiliter permixtam, non est propriè mutuum, quia non transfertur dominium, & teneris eam non furi, sed domino reddere.

4. Non est usura nequidem mentalis, ex sola gratitudine aut benevolentia sperare beneficium, vel offi-

R r 2 cium

cium à mutuuario, *Nav. Less. Lug. n. 28. Pyrr. n. 133.* Velle autem per mutuum obligare mutuarium ad dandum beneficium ex gratitudine, vel benevolentia, usurarium est, ut patet ex propositione 42. ab Innoc. XI. damnata: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solum si exigitur tanquam ex iustitia debitum.* Ratio est, quòd obligare ex pacto ad dandum aliquid ex gratitudine vel benevolentia est reverà obligare ex iustitia, estque onus mutuo extrinsecum, ideòque juxta regulam superius datam facit contractum usurarium.

11. §. Ratione justitiae cum mutuo conjuncti aliquid licite & sine usura exigere potest; primus ejusmodi titulus est periculum amittendæ, vel difficulter reparandæ sortis, eò quòd nemo pro sorte fidejusserit, & sit aliud deportanda, aut mutuarius sit decoctor, non satis bonæ, vel ignotæ fidei, &c. *Reding. q. 3. a. 3. dub. 5. Metz. a. 2. n. 5. Viva. op. 4. q. 3. a. 6.* Ratio est, quòd illud periculum sit mutuo extrinsecum, & pretio æstimabile. Secundus titulus est damnum emergens ex mutuo, v. g. mutuans indiget pecuniâ suâ ad emenda familiæ suæ frumenta, quæ modò potest emere vili pretio, ex eo autem quòd alteri pecunias det mutuo, & alias non habeat, cogitur postea carius emere; in hoc & simili casu potest mutuans refusionem damni in contractum deducere, ita tamen, ut mutuarium præviè moneat, quia posset hic cum

rali onere non velle habere mutuum. Ratio est, quòd hujusmodi periculum vel damnum sit pretio æstimabile, & nemo illud gratis subire te- neatur, ergo in pactum deduci potest; si verò mutuans illud in pactum non deduxit, mutuarius non tenetur nisi ad sortem, mutuans imputet sibi suam negligentiam, *S. Th. q. 13. de malo a. 4. ad 14.* Nisi debitor solutionem injustè differendo fuerit causa damni, *Nav. Laym. Eng. l. 5. t. 19. n. 13.* Quòd si periculum damni sit tantum probabile, exigere quidem aliquid potest, sed non plus, quam tu ipse rationabiliter velles dare alteri hujusmodi onus pro te subeunti. Dices: *S. Thom. opusc. 73. c. 6. ait: Ratio periculi etiam circa sortem non tollit rationem usurae in mutuo,* uti probatur *in c. naviganti ult. de usuris,* quod sic habet: *Naviganti vel eunsi ad mundinas mutuans pecunia quantitatem, eò quòd suscepti in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est.* *q. D. Th. & allegatus textus juxta communem tantum est intelligendus de eo, qui mutuarium cogit ad talem determinatè contractum assecurationis in se, quia dignum pretium dirivandum; nam licet mutuator æquè ac tertius possit aliquid accipere pro securitate sortis præstanda, non potest tamen vi mutui obligare mutuarium ad ejusmodi contractum secum ineundum, quia hoc esset novum onus mutuo extrinsecum, quod sine usura imponi non potest.* Tertius titulus est lucrum cessans; requiritur autem, ut quis illud lucrum non tan-
tum

12.

tum potuerit habere, sed reverà fuisset habiturus saltem in præparatione animi, ut si quis centum aureos destinaret ad annum censum vel mercaturam, si det illos aureos mutuo, & alios non habeat, quos negotiationi vel censui exponat, spem lucri potest in contractum deducere, quia se in gratiam alterius privare isto lucro est pretio æstimabile, & indebitum, ergo pro eo aliquid accipi potest; nec contrarius est *D. Thom. Opusc. 73. c. 3.* ubi ait, spem lucri ab usura non excusare; loquitur enim de lucro remoto, quod quis poterat habere, non autem, quod reverà erat habiturus ex pecunia jam ad actum lucrosam destinata. Quartus titulus est pœna conventionalis, ad quam se mutuarius obligat, casu quo tempore præfixo sortem non restituat; pœna autem debet esse moderata, nec debet apponi ad palliandam usuram, qualiter apponi censetur, si contrahentes convenerint ad solvendam pœnam etiam in mora inculpabili, aut si mutuum detur propter spem pœnæ, vel ponatur arctior terminus, quem mutuarius verosimiliùs servare non poterit, & hoc modo intelligendi sunt Canones damnantes pœnam conventionalem in mutuo, *Less. Lug. Salmant. t. 14. c. 3. p. 8. §. 4. Vria. op. 4. q. 3. a. 7.* Dices: Obligatio ad pœnam conventionalem est onus mutuo extrinsecum: ergo illam exigere est usura. 2. Contractus legis commissoriæ siye contractus mutui, quo in securitatem sortis debitæ datur pignus eâ condi-

tionem, ut si mutuarius intra tempus præfixum sortem non solvat, pignus in vicem sortis cedat mutuanti, est usurarius, & ut talis reprobatur à Jure Canonico, *cap. significante de pignore*; sed contractus Legis commissoriæ reverà est pœna conventionalis, quia in pœnam moræ pignus cedit mutuanti: ergo. *R. ad 1.* Vi mutui obligare ad conventionem ineundam est usurarium C. si alter liberè, & non in vim mutui consentit in pactum pœnale N. Sic si vi mutui velim alium obligare ad vicissim mutuandum v. g. triticum in futuro, est usura; secus si ille liberè se offerat ad triticum mutuo dandum. *Ad 2.* In contractu Legis commissoriæ vi mutui obligo alium ad dandum & perdendum pignus in casu moræ. Deinde in contractu Legis commissoriæ mutuans per pignus æquivalens vel plus valens est satis assecuratus de sua sorte: ergo illa pœna additur intentione usurariâ in ordine ad habendum aliquid supra sortem; econtrà ut pœna conventionalis sit licita, non debet addi ex intentione lucranda pœnæ, sed ad securitatem sortis.

6. Ab Innoc. XI. damnata est hæc Propositio 41. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam presentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuuario exigere, & eo titulo ab usura excusari.* Ratio damnationis est, quod spectato solo contractu mutui præscindendo ab omni lucro, damno, & periculo, pecunia præsens non sit melior quàm

futura, quia præsens tum esset otiosa; nec obstat, quòd præsens possessori- bus sæpè causet oblectationem, quam non causat absens; nam hæc oblectatio non est pecuniæ intrinseca, sed consistit in solo affectu ad pecunias, qui affectus magis odio, quàm pretio dignus est.

16. 7. Ab Alex. VII. damnata est hæc Propositio 42. *Licitum est mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Ratio damnationis est, quòd præsciendo à periculo, damno emergente, & lucro cessante, nullum subeat gravamen pretio æstimabile, etiam si quis se obliget ad non repetendam sortem ad certum tempus: ergo isto titulo nihil exigi potest supra sortem. Nec refert, quòd juxta communiorem licitum sit aliquid exigere pro obligatione mutuandi in futurum; nam obligatio mutuandi non est mutuum, sed actio prævia valdè onerosa; econtrà obligatio non revocandi mutuum est mutuum continuatum, nec importat onus à mutuo distinctum: ergo quamvis ratione prioris obligationis aliquid exigi possit, non tamen ratione posterioris, *Pyrr. l. c.* Dices: Qui rem alteri, v. g. equum dat precariò, potest aliquid accipere, ut precarium intra certum tempus non repetat. 2. Quamvis ego agrum meum non colam, si tamen me velis obligare, ut intra tres vel novem annos non colam, possum pro hoc aliquid accipere, quamvis hîc non sit damnum emergens, vel lucrum
17. Qui rem alteri, v. g. equum dat precariò, potest aliquid accipere, ut precarium intra certum tempus non repetat. 2. Quamvis ego agrum meum non colam, si tamen me velis obligare, ut intra tres vel novem annos non colam, possum pro hoc aliquid accipere, quamvis hîc non sit damnum emergens, vel lucrum

cessans: ergo si velis me obligare ad non repetendum mutuum, etiam si inde non patiar damnum, vel non cesset lucrum, aliquid exigere poterò, quia habeo jus repetendi, sicut alter jus colendi agrum. 3. Obligatio non repetendi mutuum ad certum tempus, v. g. tres annos, est onerosa, & mutuo extrinseca, cum possit esse mutuum absque hac obligatione: ergo pro ea possum aliquid accipere, sicut pro obligatione dandi mutuum in futuro, vel in loco distante. *Æ. ad 1.* Qui dedit rem precariò, si aliquid exigat eâ conditione, ut rem datam intra certum tempus non repetat, hoc ipso non precarium, sed locatum constituit, quia usum rei suæ non dat precariò, sed erga pretium elocat. 2. Precariò dans vel elocans retinet dominium rei suæ, sicut & ego dominium & usum agri mei: ergo ut obligem me ad non utendum remeâ, possum aliquid exigere. Econtrà res mutuata transit in dominium mutuatarii unà cum usu, carere autem re mutuatâ, secluso damno, & lucro cessante, non est onus pretio æstimabile; hinc patet *Æ. ad 3.*

18. 8. Si mutuum petenti dicas: Nolo dare mutuum, sed do ducentos eâ conditione, ut si supervivas decem annos, reddas 400. secùs nihil, per se loquendo non est usura, nec mutuum, sed contractus sponsionis, qui licitus est, si utrimque sit periculum æquale, perdendi, & lucrandi.

19. 9. Mutuans potest aliquid accipere supra sortem, si saltem implicite velit inire contractum census, vi cujus
v. g.

v. g. pro 100. Imperialibus emeret jus percipiendi ex alterius industria, vel bonis fructiferis annuam pensionem 5. Imper. aut vellet inire contractum societatis, in quo Titius dat pecuniam, & Cajus appromittit industriam, ut cum illa pecunia, quantum potest, pro utroque lucretur, ex hoc contractu Titius potest justè sperare lucrum, v. g. 12. Imper. ut autem sortem suam securam habeat, remittit Cajo 4. & ut pariter lucrum ipsi sit certum, remittit Cajo adhuc tres, & sic assicurata sorte habebit annuò lucrum 5. Imper. Ita *Laym. Spar. Dian. Garc. Lug. hic n. 40.* Ratio est, quia omnes hi contractus ex se sunt liciti, ut certum est, nec ostendi potest, quare in his circumstantiis fiant illiciti. Unde cum *Sa v. usura n. 8. Tann. Dian. 1. Tom. de cont. R. 47. Tamb. hic §. 3. n. 27.* aliisque infertur, omnes modo jam insinuato contrahentes excusari ab usura, quamvis ignorent naturas dictorum contractuum, dummodo intendant contrahere omni meliori modo, quo justè cum sua utilitate fieri potest, non considerando, sed supponendo adesse justum titulum, vel alium contractum excusantem. Nec obstat *Bulla Detestabilis Sixti V.* quæ tantum prohibet ex vi contractus societatis exigere contractum assicurationis, vel tantum improbat Casus jure communi usurarios. Debet autem persona & bona mutuatarij esse fructifera; nam si nec bona mutuatarij per se, nec ipse per negotiationem fructum & lucrum asserre possit,

contractus census vel societatis erit nugatorius, ideòque lucrum inde petatum palliata usura. *Dices:* Ergo nullus damnandus erit usuræ, quia omnes intendunt contrahere modo sibi favorabiliori. *z. N. Alf.* Nam sæpè non intendunt tales contractus, sed formale mutuum, tunc autem aliquid exigere supra sortem erit usura. Deinde quando persona aut res alterius non est fructifera, non potest in iis constitui census, neque contractus societatis super lucro, quod nunquam sperari potest, adeòque tunc aliquid propterea exigere erit usura.

10. Licitum sunt Montes Pietatis publicè auctoritate erecti. Pater ex *Concil. Later. & Trident. sess. 22. c. 8. 9. & 11. Viva. op. 4. q. 3. a. 1.* In his Montibus quilibet relicto pignore mutuum habere potest eà conditione, ut intra certum tempus pignus recipiat, & mutuum restituat cum moderato auctario supra sortem solvendo; vel si intra præfixum tempus non sit solvendo, pignus vendatur, & detracta sorte exiguoque auctario residuum de venditione pignoris debitori restituatur. Ratio est, quòd hi montes (idem est de Lombardis publicè auctoritate erectis, in quibus aliquando 15. dantur annuò in 100.) sunt liciti, quia agunt communem causam, subeunt onus conservandi pignora, debent esse parati ad omnes casus, eumque in finem alunt suos ministros. Bursæ, in quibus mercatores privatè auctoritate constituunt pretia mutuum, cambiorum, &c. à plebisque reprobantur.

11. Con-

21.

11. Contractus Antichrifeos, quo pro assecuratione sortis mutuo datæ accipitur pignus vel hypotheca cum jure hypothecæ v. g. agro utendi, fructusque percipiendi, donec summa mutuata restituatur; hic contractus dicitur Germ. ein Pfandschafft / quamvis à Jure civili tolleretur, attamen tanquam usurarius reprobatur Jure Canon. in c. 1. & 2. de usuris, ubi dicitur: *Fructus pignoris sine usura non cedere lucro creditoris, sed computandos esse in exonerationem sortis.* S. Th. Cajet. Soto, Eng. n. 17. Lugo. Ratio est, quia vi mutui aliquid accipere ultra sortem usurarium est; atqui hoc contingit; ergo. Possunt tamen adesse alii tituli, vi quorum pars fructuum exigi posset, v. g. ob lucrum cessans, damnum emergens; imò juxta communiorem, si contrahens velit inire contractum optimo modo quo potest, virtualiter inire contractum censûs vel societatis, & per consequens tantum potest accipere ex fructibus, quantum deberetur, si pecuniam formaliter posuisset ad censum, vel societatem. V. Cas. 60. in fine.

22.

12. Contractus Mohatra, quo venditur res justo sed magno pretio, cum pacto eandem minori pretio revendendi, est illicitus; v. g. vendo tibi equum ad creditum summo pretio, quod est 100. Imper. sub obligatione illum mihi statim revendendi pro infimo pretio, v. g. 90. Imper. Constat id ex Proposit. 40. ab Innoc. XI. damnata: *Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem per-*

sona cum contractu revenditionis etiam præviè inuito cum intentione lucri. Si tamen equum bonâ fide ad creditum vendidisti Cajo erga justum pretium, & Cajus indigens pecuniâ eundem tibi emendum offerat, ex communiore sententia sine usura eum emere potes minori pretio, imò eo pretio, quo emuntur res ultrò oblatae, & pro tertia parte vilescentes. Ratio est, quia vi primæ venditionis nihil exigitur, sed Cajus liberè & sine ullo pacto antecedente equum revendit tibi, qui aequè habes jus illum emendi ac alius; cavendum tamen est à scandalo, & usura saltem mentali; quæ tum esset, si nolens dare mutuum, eâ intentione venderes equum, ut Cajus, quem scis pecuniâ indigere, cogatur tibi minore pretio revendere. Viva. op. 4. q. 4. a. 3. & alii.

23.

13. Non licet emere rem infra condignum propter anticipatam solutionem, v. g. nunc emo, & solvo tuam lanam duobus aureis, quam habebis, & trades in Augusto, quando valebit tribus, aut quatuor, est enim virtuale mutuum; putat tamen Tambur. id licere, si spontè offerantur; merces enim spontè oblata vilescunt.

24.

14. Quid de hoc contractu: Vendo & trado tibi fundum pro 100. quia tamen pecuniam non habes, solves pro pensione annua quinque, usque dum reluas capitale? Pro negativa facit, quòd videatur illa pensio exigì ob solam dilationem capitalis, ideòque ex virtuali mutuo, quod est usura. Affirmativa tamen, quam tenet

Mo-

Molin. Lug. videtur in praxi rita, & probabilis, 1. quia venditor fundi non obligatur tradere fundum ante solutionem pretii; quòd ergo citius tradat, est ei liberum, & pretio æstimabile propter fructus inde percipiendos. 2. Cùm non teneatur tradere fundum, posset tradere solum dominium directum, reservato sibi dominio utili, & pro illo aliquid accipere.

25. 15. Quid si Rex debeat mille Cajo, qui ob difficile Regis conventionem libenter debitum venderet pro 500. an ego, qui Regi debeo 1000. Regem rogare possim, quatenus debitum suum erga meum commutet, & sub spe talis commutationis emere prætensionem Caji pro 500. & sic extinguere 1000. R. Si Rex commutet, seu transferat suum debitum in te, postquam emisisti prætensionem Caji, justè procedis; suppono enim, quòd ob difficile Regis conventionem prætensio Caji justè emi poterit pro 500. Neque Regi facis injuriam, quia ejus debitum per simile debitum compensatur; post translatum autem in te debitum Regis non potes à Cajo prætensionem minoris emere, sed debes solvere mille, quia tota obligatio Regis in te translata est: ergo sicut ille debebat solvere mille, sic & tu. *V. Cas. seq. n. 7.*

26. 16. An debitum liquidum & certum, v. g. 100. Imper. post annum solvendum, secluso periculo, damno, & lucro cessante, nunc emi possit pro 90. Affirmant multi apud *Less. Leur. l. 3. tit. 17. q. 283.* Rationem dant, *R. D. Jansen Pars I.*

quia jus ad rem, v. g. pecuniam, communi æstimatione minus valet, quàm ipsa res, ergo minoris emi potest, idque non tantùm à tertio, sed etiam ipso debitore. Verùm opposita sententia est verior, & communior, quia debitum liquidum 100. Imper. secluso omni periculo, molestiâ, damno vel lucro cessante omninò valet 100. tunc enim non est ratio, cur pecunia præsens plus valeat, quàm futura, sed illud debitum est pecunia futura. In praxi tamen debitum rarò est ita liquidum, quin non adsit aliquod periculum, præsertim si sponte offeratur, ideòque tunc vilius emi poterit. *Lug. n. 96. Castrop. Leuren. l. c.*

27. 17. Usuram admittis, si apud Cajum deponas pecuniam, datâ ei facultate eâdem pro libitu utendi sub obligatione tibi pro usu annuo dandi 6. vel 10. in 100. Ratio est, quòd hîc sit virtualiter mutuum; eo ipso enim, quo das usum pecuniæ absolutum, etiam das dominium, cùm talis usus à dominio pecuniæ sit inseparabilis; sed ratione mutui aliquid accipere suprâ sortem est usurarium: ergo. Quòd si Cajo mutuum dare nolis, sed emas ab eo equum pro 100. eumque eidem eloces pro 10. per se loquendo usuram non admittis, dummodo verè in eas contractum locationis, periculumque equi in te suscipias. Ratio est, quia nihil accipitur ratione mutui, sed ratione locationis, quod licitum est; dixi, per se loquendo, nam & hîc periculum est usuræ mentalis & palliatæ.

Si 18. Si

28. 18. Si Cajus habet jus saltem probabile venandi in tua sylva, transeundi per tuum agrum, &c. si eâ conditione mutues, ut hoc jure non utatur, usuram committis; si verò jus id faciendi non habet, sed iniquè prærendit, potes licitè mutuare, ut abstineat, quia sic novum onus non imponis, cum absq̃ue eo obligetur abstinere ab iniqua rei alienæ usurpatione. Quòd si mutuans dicat: Nolo te obligare ad non utendum jure tuo venandi, si tamen venatus fueris, statim cessabit mutuum, *Laym. Lug. n. 53.* putant, id non esse usuram, eum sit tantum statuere terminum mutuo, quod liberum est mutuanti; sed & hîc videtur esse periculum palliatæ usuræ.
29. 19. Si promisisti usuras solvere, non potes contractum alteri cedere, ei tradendo summam mutuo acceptam cum obligatione solvendi usuram; cum enim tu summæ mutuatæ sis dominus, eam alteri cedendo cum obligatione usuraria novum contractum usurarium constituis. Sed quid si à me mutuo acceperis 100. & ratione damni mihi emergentis justè te obligaris ad 110. an potes sine usura hunc contractum cedere Cajo, cum obligatione, ut loco tui mihi solvat 110. Pro affirmat. est, quòd hic contractus sit justus, & uterque juri suo cedere possit. R. Si tu deberes ex mutuo alteri cedendo etiam pati damnum in 10. potes ei hunc contractum cedere, aliàs non.
30. 20. Usurarius probabiliùs fit dominus usuræ, quia mutuarius ordinariè vult absolutè & efficaciter transferre dominium; & licèt secundùm quid translatio sit involuntaria, est tamen simpliciter voluntaria, veluti donatio facta ex metu injusto, qui per se non irritat contractum, sed tantum facit rescindibilem ad arbitrium illius, qui injustum metum patitur, *Scotus in 4. distinct. 15. q. 2. a. 3. Nav. Lug. n. 206.* teneturque usurarius ad restitutionem, non ex re accepta, quia fit ejus dominus, sed ex injusta acceptione, ita ut non tantum rem ipsam, sed etiam omnes fructus, omne lucrum cessans & damnum emergens refarcire debeat. Dixi, ordinariè, nam si mutuarius absolutè non vellet transferre dominium rei usurariæ, eò quòd sciret, se ad hoc non obligari, usurarius non acquireret ejus dominium, per consequens obligaretur eam restituere ex re accepta. Si aliquid datum est ex mera liberalitate vel benevolentia, etiamsi fortè acceptetur intentione usurariâ, retineri potest, quia nulla intercessit realis injuria, nec usura mentalis, nec mutuum est causa donationis, sed liberalitas animi, *Sylv. v. usura 6. Azor. Pyrr. n. 139.* Idem probabiliùs dicendum, si mutuarius donet aliquid ex timore orto ab intrinseco, v. g. ne dicatur ingratus, ne capitale citò reperatur, ne mutuans aliâ vice neget mutuum, &c. Dixi, ex timore intrinseco, nam si mutuans hunc timorem incussit, tenetur restituere, quia est causa injusta donationis.
21. Principes ex justa causa & ita exigente bono communi usuras permittere possunt, non quidem eas appro-

probando, sed eas non puniendo; qui tamen compellit ad solvendam usuram, vel impedit, quò minus usura soluta restituatur, peccat contra justitiam, & in defectu usurarii tenetur ad restitutionem; circa cooperatores *Lugo n. 214.* hanc tradit regulam: Omnes illi deficiente usurario tenentur restituere, qui ita ad usuram cooperantur, ut solvens usuram sit rationabiliter invitus, quia tales sunt causa efficax & injusta damni jam à ratione quorumcunque cooperatores, v. g. deportantium, aut numerantium pecunias, dominus non videtur esse semper invitus, cum aliquorum actiones velit poni, ut sic impetret mutuum;

qui verò sunt causa non præcisè, ut detur mutuum, sed ut detur sub obligatione solvendi usuras, quoad hos semper censetur invitus.

22. Usurarius publicus & notorius ex dispositione Juris Civilis & Can. incurrit pœnas sequentes: 1. Fit infamis infamiâ Juris. 2. Non admittitur ad oblationes sacras faciendas, neque ad S. Synaxin, aut absolutionem Sacramentalem, donec satisfecerit, vel idoneam cautionem præstiterit. 3. Nec ad Ecclesiasticam sepulturam. 4. Non potest validè facere testamentum, nisi præstita ante mortem sufficiente cautione, &c.

32.

C A S U S L V.

De Emptione, & Venditione.

Hensus Senator 1. 2. sciens valorem pecunia esse minuendum varia emit, 3. qua ante traditionem vel pereunt, 4. vel eorum fructus à venditore sunt consumpti. 5. Res suas vendit supra pretium à Principe taxatum. 6. Vendit chyrographum Caji, quem scit non esse solvendo. 7. Redemit tuum chyrographum, continens mille pro quingentis. 8. Res raras & singulares quorvis pretio possibili. 9. Ordinario pretio emit agrum, in quo scit latere venam auri, picturam, in qua scit latere raram artem. 9. Res sponte oblatas, vel sub hasta venditas, chyrographa emit infra dimidium. 10. Vendit res vitiosas non manifestato vitio.

11. Res alteri jam venditas. 12. Furtivas. 13. Quarum valorem vendens ignoravit. 14. Bona fidelium in bello injusto ab hoste capta. 15. Bona Ecclesie ab hereticis occupata. 16. Cum sociis omne frumentum emit, ut alii ab ipso cogantur carius emere. 17. Spargit navium submersionem, ut pretium crescat, & falso jurat, se carius emisse, quam emerit. 18. Ut debita sibi commissa solvat, munera accipit. 19. Ignoranter emit rem censui subjectam, & hypothecatam. 20. Mendacio impedit, quominus consanguinei vendentis rem emptam retrahere possint. 21. Cum Clericis negotiatur. Pro Resolut.

Sf 2

QUÆR.

QUÆR. I. Quid sit Emptio, & Venditio?

2. Est contractus, quo emptor & venditor conveniunt de danda re, seu merce, erga pretium, seu pecuniam; qui dat pretium, vocatur Emptor, qui dat mercem, vocatur Venditor. Hic contractus regulariter completur traditione, ita ut emptor facta sibi traditione statim acquirat rei dominium. Dico, *regulariter*; quia mercatores plerumque sunt contenti promissione solvendi; si verò non velint vendere ad creditum, sed habere solutionem in præsentem, emptor non fit dominus rei traditæ, antequam solverit pretium, aut saltem cautionem sufficientem præstiterit, §. *venditæ Instit. de rerum divis.*

QUÆR. II. Quæ sint obligationes emptoris?

2. Seqq. 1. Emptor obligatur solvere pretium æquale statuto tempore, & quidem in eo valore, quem pecunia habebat tempore contractus, ita ut si modò valor ille sit diminutus, emptor teneatur tantumdem superaddere, quia aliàs non servatur æqualitas pretium inter & mercem. Quòd si emptor sciat, pretium mercis mox notabiliter augendum, aut monetam aliquam prohibendam, potest mercem emere, vel monetam exponere secundum æstimationem præsentem. Idem est de venditore, si sciat pretium mercis esse minuendum, *S. Th. 2. 2. q. 77. a. 3. §. 4. Cajet. Bannes, Sotus, Dian. Covarr. Reiffenst. l. 3. Decret. 1. 17. n. 197. Leuren. 16. q. 286.*

Probatur exemplo Joseph *Gen. 41.* qui currente pretio cõemit maximam frumenti copiam, etsi certò præviderit, pretium ob sterilitatem ex post esse augendum. Et ratio est, quia pretium hoc est justum, & valor publicus pro nunc; non licet tamen Magistratui vel Principi merces suas, aut pecuniam in summo valore exponere, & postea eorum valorem studio minuere; nam hoc esset quærere bonum privatam cum damno subditorum, quod est contra officium & fidelitatem à magistratu vel Principe subditis debitam, *Lug. disp. 26. n. 140.*

2. Periculum & commodum rei emptæ pertinet ad emptorem etiam re nondum traditâ, nisi aliter esset conventum, §. 3. *Instit. de empt. & vendit.* Hinc si res vendita etsi necdum emptori tradita pereat, perit emptori, nisi perierit, vel deteriorata fuerit culpâ venditoris, aut venditor fuerit in mora tradendi, vel res vendita nondum fuisset determinata, ut si emas quinque boves ex toto grege, nullos determinando, aut nondum sit mensurata, v.g. ex toto acervo tritici emas quinque maldera; tunc enim ante mensurationem & determinationem periculum rei emptæ pertinet ad venditorem, *Covarr. Sylves. V. Emptio. 3. Molin. d. 366. n. 11. Less. Pyrr. l. 3. Decret. 1. 17. n. 49. Eng. 16. n. 6. Leur. q. 308. Dices: Res perit suo domino: ergo cum venditor ante traditionem adhuc sit rei dominus, perit venditori, nec videtur æquum, ut quis citrà suam culpam damnum ferat in re non sua. 2. Res regulariter qui-*

quidem perit suo domino, abstrahendo à dispositione juris, & quando res alteri ex iustitia non est debita; hinc autem aliter jura statuunt, & res ex iustitia emptori debetur, nec iniquum est in re aliena ferre damnum, si simul debeantur ejusdem fructus, & comoda, uti ea debentur emptori. Ratio est, quod fructus rei sint connexi cum re, & pars rei; sicut ergo res ipsa, sic & fructus rei à tempore emptionis debentur emptori; hinc si emisti agrum tempore, quo habebat fruges pendentes sive immaturas, sive maturas à fundo nondum separatas, si eas venditor colligat, & ex post agrum tradat, valorem frugum de pretio subtrahere potes; si emisti domum alteri e locatam, à tempore emptionis deberur tibi pretium e locationis, etiamsi domus nondum sit tradita, aut assecurata, *Reiffenst. à n. 227. Lauterbach. Leuren. q. 296.*

5. QUÆR. III. Quæ sint obligationis venditoris?

R. Seq. 1. Debet vendere rem pretio justo, hoc est, vel taxato à Magistratu, vel Principe, aut à communi hominum prudentum æstimatione pensatis circumstantiis. Pretium statutum à Principe vel Magistratu vocatur legitimum, est indivisibile, ac servari debet etiam à Clericis, & peregrinis ex iustitia sub onere restitutionis, *Azor. Reiffenst. n. 132.* Nisi taxa à Magistratu facta ex circumstantiis fieret iniqua, aut res tuæ essent notabiliter meliores quàm quæ in foro communi venduntur, aut superior permittat supra taxam vendi, quam-

vis unum vel alterum puniat, volens experiri, an servetur taxa, *Tamb. Spor. t. 6. c. 5. à n. 9. Lug. hic n. 65. Metzger t. 13. d. 43. a. 2. n. 15.* Pretium, quod ex communi æstimatione, & usu hominum taxatur, dicitur *vulgare*, admittitque medium, summum, & infimum; ut si medium pretium sint v. g. 100. summum circiter erit 105. infimum 95. & sic proportionaliter in aliis.

Dices 1. Si debeant res emi vel vendi juxta æstimationem communem, ergo si habeam chyrographum 100. Imper. à Cajo, quem ego solus scio non esse solvendo, potero illud vendere pro 100. Imper. tantum enim valet in æstimatione communi, R. N. C. nam tale chyrographum est merx habens vitium intrinsecum & occultum.

Inst. Non facio injuriam venditori, si emam rem ejus, quam scio habere valorem occultum, v. g. emo agrum, quem novi habere venam auri, vel herbam, quam scio habere virtutem incognitam, nec teneor valorem illum occultum aperire, ergo nec vitium occultum. Conf. 1. Idèd tenerer vitium occultum aperire, quia tale vitium cognitum minuet communi æstimatione valorem; sed vena auri in agro latens, si manifestaretur, etiam communi æstimatione augeter valorem, ergo, &c. 2. In emptione non attenditur valor occultus, sed publicus, sed tale chyrographum, antequam ejus defectus manifestetur, valet in publico 100. ergo. R. N. C. Venditor saltem implicite cognoscit

Sf; ve-

venam auri, quia vult vendere agrum cum iure ad venam auri, si fortè insit; econtra emens rem vitiosam nullo modo cognoscit vitium, ergo si non aperias vitium, facis ei injuriam. Ad Conf. N. Aff. Ad 2. Dispar. est; quia chyrographum tale est res vitiosa.

7. *Dices* 2. Ergo si habeam chyrographum 1000. Imper. à Principe, quod communi æstimatione, eò quod Princeps sit difficilis conventionis, tantum valet 500. posset etiam Princeps illud emere quingentis, quia Princeps æquè potest emere juxta communem rei valorem, quàm etiam alii; consequens autem videtur absurdum; sic enim debitum mille Imper. elucetur per 500. quod est aperta inæqualitas. *ꝛ.* Si Princeps per se, vel per suos sit causa injusta, quod pecunia difficilius recipiatur, & chyrographum vilius æstimeretur, non potest emere, imò si creditor propterea cogatur etiam alteri minoris vendere, tenebitur ei Princeps damnum, quod patitur, refundere, si verò Princeps non esset causa injusta, quod chyrographum vilius vendatur, per se loquendo emere posset, dummodo absit scandalum & injustitia mentalis, *Lug. n. 107.*

8. 2. Potest res sine injustitia vendi summo, medio & infimo pretio, si hi fines excedantur, est obligatio restituendi excessum, quia non servatur æqualitas; Excipe, nisi sint alii tituli, de quibus emptorem moneas, ut damnum emergens, lucrum

cessans, molestia, & expensæ in tradenda re, aut habendo pretio, item si res sint novæ, raræ, singulares, v. g. flores Indici, aves, feræ, gemmæ, picturæ, & similia; quæ nec à foro, nec à Principe æstimationem habent, posse quocunque pretio vendi, docent *Bannes, Valent. Rodrig. Spor. n. 25.* Ratio est, quia cum res illæ non sint in commercio humano, nec taxam habeant, non videtur venditor teneri, illas alienare, nisi solvatur, quod petitur; deinde nulli fit injuria; nam emptor liberè emit rem non necessariam, ideòque censetur, excessum pretii donare; probabilius tamen est oppositum, quia quamvis hæ res non habeant pretium à communi & rudi plebe, recipiunt tamen pretium & æstimationem à prudentibus & intelligentibus, & secundum hanc, non autem juxta vendentis avaritiam taxari, vendique debent, neque emens pretium excessivum dat planè liberè, sed ex errore, seu ignorantia. *Lug. n. 47. Castropalao, Mezg. n. 7. Salmantic. c. 2. p. 9. Reiffensl. n. 127. La Croix l. 3. p. 2. n. 941.* *Dices*: Ergo injusti sunt, qui specula, acus, cultellos & similes reulas, apud nos vilissimas, Indis, Æthiopibus, Japonibus erga aurum & gemmas vendunt, vel permutant. *ꝛ.* N. seq. nam in illis regionibus raritas, ideòque communis æstimatione vulgare pretium tribuit.

3. Si scias in alieno fundo latere thesaurum, aut etiam venam auri, vel argenti, potes fundum emere pretio ordinario, nec teneris thesaurum,

factum, vel auri venam vendenti revelare, *S. Th. 2. 2. q. 66. a. 5. Sotus l. 6. de just. q. 3. a. 3. Nav. c. 17. n. 175. Molin. d. 56. Less. Laym. l. 3. t. 1. c. 5. n. 53. Valent. Salon. Less. c. 5. dub. 15. quod Lugo d. 6. n. 129.* extendit ad eum, qui communi pretio emit rem mobilem, v. g. concham, in qua est gemma, saccum hosti creptum, in quo latet pecunia. Item Medicus justè emit vili pretio fasciculum herbarum, in quo scit latere herbam valdè pretiosam; item pictor picturam, in qua scit latere artem plerisque incognitam; item exiguo pretio licitè emo equum morbidum, quem ex arte mihi fortè soli, vel paucis cognitâ curare novi. Ratio horum omnium est, quòd in justa emptione non debeat attendi qualiscunq̃ue valor etiam absconditus rei, sed valor, quem res habet ad communem usum, & in communi hominum æstimatione; sed antequam sciatur in agro latere thesaurum, aut venam auri, in sacculo lanæ pecuniam, in fasciculo herbam pretiosam, in pictura artificium, in equo cutabilitatem, communi usu & judicio tantùm æstimantur pretio & valore ordinario, ergo. Nec obstat, quòd vena metalli videatur pars agri, herba pars fasciculi, artificium pars intrinseca picturæ, &c. reddens agrum, fasciculum, aut picturam intrinsecè pretiosorem; nam quamdiu hæc pretiositas communiter nescitur, non crescit communis valor & æstimatio agri, fasciculi, vel picturæ; venditio autem fieri

debet juxta valorem & æstimationem communem hominum; hinc si tu vel etiam emptor rei suæ nimium afficiatur, eâ indigeat, vel tu eam carius emisti, quàm reliqui mercatores, non poteris obinde carius eam vendere, quia res non valet tanti, quanti tu eam emisti, quanti tu vel alius eam æstimat, sed quanti æstimatur communiter, *S. Th. l. c.*

4. Res spontè oblata vilius emi possunt, imò juxta *Lug. n. 45. Cajet. Spor. n. 22.* ad tertiam partem, juxta *Rebell. & alios apud Dian. p. 1. t. 8. q. 78.* ad dimidium vilescunt, quod tunc verum est, quando adest alia circumstantia, vi cujus vilescant, v. g. abundantia mercium, raritas emptorum, aut si merx emptori sit parum utilis, vel onerosa, & tamen ematur in gratiam venditoris; secus si nulla harum circumstantiarum adsit; sicut enim ex hoc præcisè, quòd alter indigeat tuo tritico, rogétque te, ut vendas, non licet ei vendere supra summum pretium, ut cum *D. Th. a. 1. Scoto in 4. dif. 15. n. 2. Nav. Less. Laym.* docet communis & certa, ita etiam ex solo hoc capite, quòd quis in necessitate forsan constitutus rem suam emendam alteri offerat, minoris emi nequit, *Molin. Lug. n. 91. Reiffenst. n. 167. Leurr. q. 282. n. 4.* quia tamen plerumque una ex recentibus circumstantiis adest, invaluit tritum illud: *Merces ultronea vilescunt.* Res, quæ sub hasta venduntur, seu foro scrutario, admittunt pretium, quodcunque sine fraude extorqueri potest; unde augetur quan-

90

quandoque supra summum, quandoque vilescit infra dimidium; neque per hoc committitur iniustitia, quia sic longo usu, & communi consensu præscriptum est; *Laym. Dian. Spor. n. 23.* Quali pretio chyrographa ab ipso debitore, vel aliis emi possint, dixi à n. 6. & *Cas. præc. n. 25.* An res ob differendam solutionem supra justum pretium vendi possit, dixi *Cas. præc. n. 8.* Item an vilius emi ob anticipatam solutionem, *ibid. n. 23.*

10. 5. Venditor debet tradere rem tempore & loco in contractu im- vel explicitè expresso, idque ab omni vitio liberam. Si tradat rem alienam etiam bonâ fide, debet stare de evictione, id est, servare emptorem in omnibus indemnem; idem est de emptore respectu pretii. Si tradatur ementi res vitiosa, debet ei fieri satisfactio, quanti scilicet interfuisset, rem non fuisse vitiosam. Si quis sit deceptus ultra dimidium, datur etiam actio in foro externo contra ladentem, ut vel rescindatur contractus, vel reducatur ad æqualitatem; quod si vitium rei sit manifestum, & omnium oculis obvium, ut si equus careat uno oculo, non est obligatio defectum manifestandi, debet tamen propterea equus minoris vendi; si verò vitium rei sit occultum, aut emptor ex naturali stupiditate illud advertere non possit, manifestari debet; quod à fortiori tenet, si res non tantum sit vitiosa, sed etiam damnosa, ut si vendantur oves morbidæ, domus ruinosa, medicina noxia, &c. aliàs venditor non tantum debet satisfacere pro

vitio rei, sed & pro omni damno inde secuto, *Nav. Salon. Leuren. q. 299.* Si res non obstante vitio ementi æquè esset utilis & commoda ad finem ab emente intentum, ac propter huiusmodi vitium subtraheretur, quantum oporteret de pretio, non esset obligatio vitium manifestandi, quia nullum damnum fieret emptori, *S. Thom. q. 77. a. 3. Laym. n. 19.*

11. 6. Si res duobus est vendita, & prior habet pactum cum venditore de re alteri non vendenda, aut primus solvit pretium, tunc secundus non acquirit dominium, etsi rem habeat; quod si prior nondum exsolverit pretium, nec res eidem sit tradita, tradatur autem secundo, secundus acquirat dominium, & primus tantum habet actionem personalem contra venditorem, ut satisfaciatur pro damnis ob rem non traditam illatis; excipe, nisi res primò vendita fuerit Ecclesiæ, vel Magistratui, tunc, quamvis ex post vendatur, vel tradatur alteri, hic non acquirit dominium, quia Ecclesiæ, & Magistratus habent privilegium, ut ex nuda emptione, donato, legato, sine traditione acquirunt dominium, *l. ult. de sacros. Eccl.* imò si secundus emptor fraudulenter egerit conscius primæ venditionis, res à primo venditore intra annum, si adhuc existat, evinci poterit, *l. 1. Et seqq. ff. qua in fraudem, Covar. Castro-palao, Laym. l. c. Leuren. q. 298.*

12. 7. De emptione rei furtivæ, vel alienæ, multa dixi de restitut. quibus hæc pauca adde: 1. Si emisti sive bonâ sive malâ fide rem alienam, item

si ven-

si vendis rem tuam erga pecuniam alienam à fure non mixtam pecuniæ suæ, in neutro casu sis dominus rei, vel pecuniæ alienæ, quia res clamat suum dominum. 2. Si bonâ, vel malâ fide vendas equum alienum, sis dominus pretii, etsi emens bonâ fide non fiat dominus equi; item fur alienâ pecuniâ emens merces, v. g. panem, vinum, &c. fit dominus mercium, vendens tamen non fit dominus pretii, seu pecuniæ alienæ, sed debetur ei evictio, seu indemnificatio, *Molin. Spor. Laym. hic n. 21.* ubi id probat ex *l. si vias 48. §. ult. ff. de furtis*, aliisque juribus. *Dices:* In tali casu est error in substantia, vendens enim non vult tradere dominium mercis, nisi emens tradat dominium pretii; sed non potest tradere dominium pretii alieni: ergo nec vendens intendit tradere dominium mercis; nec hic quidquam operatur jus positivum, quia nequit supplere consensum in substantiam, qui de jure naturæ requiritur ad valorem contractus, idque videtur clarè asserere *La Croix l. 6. p. 2. n. 694.* quamvis *n. 691.* teneat cum Laym. 3. Dominium non transferri ex vi contractus, qui est, & manet simpliciter nullus, sed ex vi Legum, cum obligatione tamen satisfaciendi parti læsæ. 3. Si emas malâ fide à venditore bonæ fidei, non sis dominus rei, venditor tamen dominium in venditorem, ut quomodocunq̃ habeas rem, quam sciebas esse alienam, venditor autem rei alienæ dominium tradere non potuit,

R. D. Jansen Pars 1.

quia non habebat. 4. Si uterque est in mala fide, contractus ex utraque parte est nullus, & reddi debet res domino, & pretium emptori; si emptor rem consumpsit, uterque in defectu alterius obligatur in solidum, prius tamen emptor, qui rem consumpsit, quia magis nocuit.

8. Quamvis homo rudis nesciat pretium alicujus rei, v. g. gemmæ vel horologii, non tamen licet ea emere infra valorem, quem habent in æstimatione communi, juxta hanc enim, & non juxta ignorantiam vendentis taxandus est rei valor.

9. Bona fidelium in bello injusto à pyratibus capta licitè emuntur, & in usus proprios convertuntur, ut habent Decreta S. Congreg. ab Urb. VIII. approbata; Ratio est dominorum præsumpta voluntas, qui res suas, quas recipiendi spem non habent, malunt esse in manibus fidelium, quam infidelium; quod maximè verum est, si emantur animo dominis restituendi erga refusionem expositi pretii.

10. Si bona Ecclesiarum immobilia ab Hæreticis occupata à propriis dominis recuperari non possint, eò quòd v. g. sita sint in territorio Principis Aetholici, licitè emuntur à Catholico ob consensum Papæ, & dominorum prudenter præsumptam, si bona sint mobilia, v. g. paramenta, cruces, calices, aut etiam immobilia, quibus spes est redeundi ad dominos suos, emi debent cum animo restituendi ea domino erga refusionem pretii.

T t

11. Mo-

16. 11. Monopolium *Græcè*, Latine unius emptio dicitur, cum unus vel pauci sibi solis arrogat jus vendendi certas merces, ita ut omnes alii ab ipsis pretio, quo ipsi voluerint, emere cogantur, idque fieri potest vel autoritate publica ex causa boni communis, & tunc certum est, huiusmodi monopola licere; ut si à Magistratu uni soli concedatur venditio vini, impressio libri, &c. servato tamen justo pretio, *Spor. n. 103. Mezg. hic a. 3.* Vel autoritate privata, cum unus vel alter vili pretio comparant omnes merces, ut postea vendant summo pretio, & hoc monopolium licere, dummodo non utantur vi vel dolo, neque sint causa, quod crescat taxa ultra summum pretium justum, quod res habebant ante monopolium, probabiliter docent *Molin. Lug. n. 170.* quia ita videtur fecisse Joseph, Prorex Ægypti; & talis utitur jure suo, nec impedit, quod minus etiam alii sibi mature providere potuerint; communissima tamen sententia docet, hoc monopolium ad minus esse contra charitatem; imò juxta *Rebell. Sotum, Nav. Valent. Sylv. Laym. Spor. l. cit.* contra justitiam & bonum commune cum obligatione restitutionis, quia sunt causa, quod pretia rerum augeantur in damnum reipublicæ, & inopiam civium, qui merces coguntur carius emere, idque à potiori tenet, si plures conveniant de mercibus non coëmendis, & non vendendis, nisi determinato pretio, idedque id merito sub confiscatione bonorum pro-

hibuit Jus Cæsareum, *L. unic. c. de monop.* Nec obstat exemplum Josephi, quia ejus emptio non fuit causa, quod pretium frumenti creverit, sed subsequuta sterilitas.

17. 12. Qui fraude alium inducit ad rem carius emendam, v. g. spargit falsum belli rumorem; vel navium submersionem, tenetur ad restitutionem damni, quod *Lugo* extendit ad mercatores, qui non sunt causa vel conscii facti rumoris. Rationem dat, quia quamvis ob talem rumorem judicio communi merces pluris æstimentur, tamen talis æstimatio Reipub. non est voluntaria, sed per dolum extorta. Qui ut alliciant emptores, mentiuntur, vel etiam falsò jurant, se easdem merces minoris vendere non posse, sibi ipsis pluris constare, communiter ab onere restitutionis excusantur, dummodo maneat intra fines justii pretii. Ratio est, quod ementes sciant, talia communiter falsò dici, idedque impudent sibi, quod credant.

18. 13. Quæstores, Secretarii & Ministri Principum vel mercatorum, si se difficiles exhibeant in solvendis dominorum suorum debitis, ut sic alliciant ad danda munera, aut ad vendenda sibi, vel aliis debita vili pretio, sunt causa injusta talis donationis & damni, tenenturque ad restitutionem, &c. Sed quid si quæstor Regis non possit solvere omnibus creditoribus, sed tantum aliquibus, an poterit aliquid accipere à Cajo, ut huic potius solvat, quam alteri? *æ.* Negative; si enim aliquid ac-

acceptet, non solvit totam summam debitam, quam ex officio solvere tenetur, nec Cajus dat liberè, sed metu non accipiendi debiti. Si tamen post solutionem daretur aliquid planè liberè in gratiarum actionem, hoc acceptari posset.

Dices 1. Qui potest eligere ad officium hunc vel illum, potest aliquid accipere, ut inter æquè dignos eligat hunc præ illo, uti dixi *Cas. 28. n. 5.* quia neuter habet jus, ut eligatur præ alio, & præligi est pretio æstimabile; atqui unus creditor etiam non habet jus, ut præferatur alteri in solutione, ut *supp.* & præferri est utile & pretio æstimabile: ergo. *Æ. N. C.* Dispar. est: quòd neuter habeat jus strictum ad officium, quilibet autem habet jus ad recipiendum debitum totum; si ergo aliquid det, ut recipiat debitum, non recipiat totam summam ex justitia debitam.

Dices 2. Tertius potest aliquid exigere, ut Quæstorem permoveat ad potiùs mihi, quàm alteri solvendum, ergo & ipse Quæstor, dummodo per ipsum non stet, quòd minùs possit solvere omnibus. Nec obstat, quòd Quæstor obligetur ex officio solvere creditoribus sui Principalis; nam non obligatur ex officio huic præ illo: ergo potest aliquid accipere, ut hunc alteri præferat. *Æ.* Quæstor ex officio quidem non tenetur unum alteri præferre, tenetur tamen cuilibet solvere totam summam, quod non facit, si aliquid recipiat, hoc autem non tenet in tertio, uti patet.

14. Qui emit etiam ignoranter rem hypothecatam, vel censui obligatam, tenetur censum solvere, quia res transit cum suo onere reali, emptor tamen si bonâ fide processit, potest in conscientia contractum rescindere, vel à venditore petere satisfactionem, in foro externo non rescinditur contractus, nisi mutuo contrahentium consensu, vel si una pars probet, se læsam ultrà dimidium.

15. Qui emit rem immobilem, debet pati, ut consanguinei vendentis rem intrà annum & diem, à die cognitæ alienationis, refuso pretio ac expensis utilibus & necessariis, si velint, retrahant, *Eng. l. 3. t. 17. n. 24. Gail. l. 2. obs. 19. n. 11.* Si eos dolo impediatur, v.g. dicendo, se emisse pro se, cum tamen emerit pro alio, aut se solvisse mille, cum tantum solverit sexcentos, tenetur ad omne damnum emergens.

16. Qui falsâ monetâ emit aliquid, sive bonâ, sive malâ fide, tenetur in conscientia aliam monetam substituere, quia est error in substantia ex parte venditoris, qui debet indemnifari; nec obstat, quòd ipse etiam sit deceptus, nam propterea non licet decipere alium innocentem.

17. Clericis in Sacris constitutis & Religiosis omnibus prohibita est negotiatio, *c. 6. ne Clerici vel Monachi*, ita ut graviter peccent, non præcisè si semel, vel iterum lucri causâ aliquid emant, & iterum vendant, hoc enim in odiosis non venit nomine negotiationis, nec est magna irreve-

rentia, praesertim si in occulto, & sine scandalo fiat, sed si notabilem operam negotiationi adhibeant, *Less. Filiut. Diana.* Negotiari autem hic significat, rem emere eo fine, ut integra, & non immutata carius cum lucro vendatur; quænam autem actiones in particulari sint negotiatio Clericis prohibita, difficile est definire; multum hic valet æstimatio & sensus communis, ex quo una actio vel venditio censetur statum Clericalem graviter dedecere, & non altera. Hinc deducuntur sequentia: 1. In Germania licitum est Monasteriis vendere transeuntibus per famulos panem, vinum, cerevisiam, ex propria lana facere pannum, & vendere. Dico: Ex propria lana; nam id fieri ex lana empta, plerumque judicatur esse negotiatio prohibita, nisi hoc fiat ad honestam sustentationem, vel occupationem, non verò lucri gratiâ; sic enim Monachi leguntur fecisse sportas Corbes, imò & Apostoli scenofactoriam exercuisse. 2. Excū-

satur Clericus saltem à mortali, qui secluso scandalo per contractum societatis contribuit pecuniam, & mercator suam industriam, ut lucrum resultans dividant, *Lug. n. 24. Laym. n. 49. Spor. n. 102.* 3. Plures excusant eos, qui emunt pecora, ut pascuis saginata carius vendant, quia res non venditur integra, sed immutata, quæ ratio universaliter non tenet, alias enim Religiosi & Clerici per modum mercatorum sericum & lanas emere, ac quascunque fabricas & officinas erigere possent ad texendas telas sericas, laneas & similia, quia venderent lanas & sericum immutatum, quod nemo admittit. 4. Excusantur æconomi, qui propria æconomia plura vina, frumenta, oleum, &c. emunt, & ex post mutato consilio etiam cum lucro vendunt, dummodò ab initio sincerè emerint non animo reven- dendum cum lucro, sed ne cogantur ex post carius emere, *Lug.*

n. 25.

CASUS LVI.

De Contractu Censûs.

Joannes varios emit census: 1. Reales, personales, ex una vel utraque parte redimibiles. 2. 3. Res censita sit infructifera, vel perit. 4. Res censita venditur inscio censuista, & capitale redditur per partes. 5. Petit annuò septem pro 100. vel quinque affecturato pretio.

6. Etsi pensio à venditore non sit redimibilis. 7. Emit censum antiquum minori pretio. 8. Ex frumentis & pensionibus à censuario debitis novum exigit censum. 9. Censui adjicit pactum affectionis, pactum commissorium, rescissorium. 10. Cedit domum suam Petro, ut hic annuò solvat

100.

100. 11. A Petro accipit mille eâ conditione, ut ex quolibet 100. solvat annuò decem. 12. 13. Sed Petro ante finem anni mortuo nihil solvit heredibus. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit Census?

I. R. Est contractus, quo quis sibi pro certa pecuniæ summa emit jus ex re, vel persona aliena percipiendi pensionem annuam; jus fundatum in re aliena, v. g. domo vel agro, vocatur census realis, & cum re pereunte regulariter perit; jus fundatum in persona vocatur census personalis, quia immediatè obligat personam; qui vendit censum, & tenetur pensionem solvere, vocatur censuarius; qui emit jus accipiendi pensionem, vocatur censuista, vel censualista; id in quo census fundatur, vocatur res censita. Census dividitur ulteriùs in resignativum, & consignativum. Census resignativus seu reservativus est pactum, quo quis in alium transfert dominium tam directum, quàm utile rei, reservatâ sibi pensione annuâ solvendâ ex re translata; consignativus est contractus, quo quis sibi consignat, vel emit jus annuæ pensionis percipiendæ ex re, vel industria aliena. Iterum alius est census pecuniarius, in quo solvitur pensio pecuniaria; alius fructuarius, in quo solvitur pars fructuum. Denique alius census dicitur redimibilis, qui habet adjunctum pactum revenditionis, vi cuius emptor seu censuista redditâ sibi summâ expositâ pro censu tenetur revendere, & cedere juri, quod habet ad pensionem annuam;

irredimibilis est, qui non habet adjunctum ejusmodi pactum. In dubio an census sit, vel non sit redimibilis, juxta Gomez. Cov. l. 3. variar. c. 10. n. 4. censeri debet irredimibilis; cum enim constet de venditione, & non de adjuncto tali pacto, factum, seu adjunctio talis pacti non præsumitur. Meliùs dicit Lug. ad circumstantias esse attendendum, v. g. an soleant in tali loco constitui census redimibiles vel irredimibiles, item quo pretio census emptus sit, nam in censu redimibili minus pretium datur; si ex circumstantiis nihil colligi possit, dicit, præsumi irredimibilem. De censu vitalicio, qui propriè census non est, dicam in resolutione Casûs.

QUÆR. II. An & qualis census sit licitus?

R. 1. Certum est, censum realem, irredimibilem, vel tantum redimibilem ex parte venditoris esse licitum. Constat ex Extrav. Martini & Callixti III. de empt. & vendit. Ratio est, quia justo pretio emitur jus percipiendi fructus ex alterius re fructifera. Dices: In censu perpetuo, pretio finito emitur jus ad pensiones in infinitum, quæ decursu temporis longè superaturæ sunt pretium, ergo est inæqualitas pretium inter & mercem. R. N. C. nam periculum amittendi censum aut pensiones etiam est perpetuum, uti & carentia pretii, ex qua etiam in perpetuum cessat lucrum, vel emergit damnum; sicut ergo pretio finito licitè emò agrum cum jure perpetuo ad ejus fructus, sic & jus ad pensiones in perpetuum.

3. §. 2. Eriam licitus est census realis & personalis ex utraque parte redimibilis, vulgò Germanicus, *Abb. in c. 6. de cens. n. 7. Cov. sup. Salas dub. 3. de cens. Valent. Gabriel, Sotus, Bannes, Salon. Sylv. 2. 2. q. 78. a. 4. Less. l. 2. c. 22. dub. 4. n. 8. Laym. hic c. 18. Sporer t. 6. c. 6. Mezg. tr. 13. d. 43. a. 2. n. 8. cont. Nav. Angel. Molin. Lug. d. 27. n. 25.* Ratio est, quòd talis census non fit palliatum mutuum, ut prætendunt Advers. sed vera emptio & venditio, quâ justo pretio à lege, consuetudine, aut judicio prudentum taxato emitur verum jus ad pensiones annuas, ex re vel persona censita percipiendas; sicut ergo aliæ emptiones, in quibus servatur æqualitas pretium inter & mercem, sunt licitæ cum pacto revenditionis, sic & contractus census. Deinde jus ad pensiones ex re, vel industria personæ alienæ est pretio æstimabile, potestque gratis donari, legari, &c. ergò & vendi; sicut juxta omnes vendi potest census fructuarius, seu jus percipiendi aliquos fructus ex alieno prædio, cur non jus percipiendi aliquod lucrum ex negotiatione vel industria alterius personæ? Deinde ille census à tota Germania, Belgio, aliisque Provinciis est usu receptus à doctissimis Theologis, & sententiis summorum tribunalium approbatus, & ideo summi Magistratus & Principes censentur ex jure alto pro bono commerciorum & reip. gravare censuarium ad solvendam pensionem, sicut eodem jure in præscriptione transferunt integra rerum dominia. *Hann. tr. 9. n. 421. Mezg. n. 10.* Differt

autem contractus census à locato, & emphyteusi, quòd in his accipitur pensio ex re propria, & alteri concessa quoad solum usum, vel dominium utile, hic ex re aliena; item à mutuo, quòd in eo nulla solvatur pensio. *Dices:* In censu personali redimibili non emitur jus reale, ut in censu fructuario, sed sola persona, quæ capitale levat, tenetur post annum reddere capitale cum 5. in 100. si alter velit; sed hoc est verum mutuum, & palliata usura; ergo. 2. Emuntur pensiones in futurum, quæ cum tempore excedunt ipsam sortem; si ergò fors insuper reperi posset, sæpè triplò plus repeteretur, quàm datum esset, quod est iniquum. 3. Pius V. aliique Pontifices prohibent census personales, & redimibiles. §. ad 1. N. Aff. Nam emitur jus ad percipiendum aliquid ex negotiatione, & industria alterius, & illud jus non fundatur immediatè in persona, sed in industria, ideòque si persona nihil ex se, aut ex bonis suis lucrari possit, cessat obligatio solvendi pensionem, nisi hæc fuerit alio contractu asscurata, quod certè non tenet in mutuo. *Ad 2.* Non emuntur ipsæ pensiones, sed jus ad illas, seu potius jus ad lucrum, quod homo industrius ex opera sua sperat; jus autem ad pensiones vel lucrum non tanti æstimatur, quanti pensiones actu præsentis, imò quòd pensiones sunt in spe remotiores, tantò sunt minus æstimabiles, & plerumque majori periculo expositi. *Ad 3.* Iste constitutiones, in quantum restringunt jus naturale, in Germania, Gal-

Gallia & Belgio non sunt receptæ, uti ex praxi certum est, *Pyrrh. l. 5. t. 19. n. 84. Platel. Salas, Sylv. Less. l. c. Ilf. t. 4. d. 2. n. 547. Spor. n. 11.* & alii cit. Inst. Jus ad domum vel pecuniam post annum certò tradendam tantum valet, quantum ipsa domus vel pecunia præsens; nam si pecunia præsens melior esset quàm jus ad pecuniam post annum tradendam, posset in mutuo aliquid accipi supra sortem, ut clarum est ex dictis *Cas. 54. n. 15.* ergò jus ad pensiones tantum valet, quantum ipsæ pensiones, ergo si pensiones cum tempore superent capitale, aliquid accipitur supra sortem, quod est usurarium. *2.* Hoc argumentum etiam oppugnare censum realem irredimibilem, in quo pensiones etiam cum tempore superant capitale. *2. N.C.* In mutuo emitur jus ad similem summam, seu emitur pecunia pro pecunia, in censu emitur partiale jus utile ad fructum ex re, vel lucrum ex industria alterius singulis annis percipiendum; & cum hoc lucrum possit esse magnum & incertum, commutatur ergà pensionem parvam, & certam, ut in simili explicavi *Casu 54. n. 19.*

QUÆR. III. Quæ conditiones requirantur, ut census sit justus?

4. *3.* Seq. 1. Ut census realis constituatur in re fructifera, quæ subtractis laboribus & expensis sufficiat ad solvendas pensiones annuas, aut si sit personalis, constituatur in persona, quæ ex sua industria, negotiatione, aut aliis redditibus tantum lucretur, ut censuista satisfacere possit. Ratio

est, quia aliàs censuarius facit injuriam censuista, vendendo ei jus ad pensiones, quas ex re, vel personæ industria percipere non potest; aut si censuista desuper notitiam habeat, erit purum mutuum, & paliata usura; unde in his partibus pro majori cautela constitui solet census mixtus fundatus in persona simul & ejus bonis. 2. Si res censui subjecta pereat culpâ censuarii, tenetur reddere pretium censûs, vel censum in alia re constituere; si verò pereat sine culpa censuarii, aut in perpetuum facta est infructifera ex toto, vel ex parte, etiam census, nisi assecuratus sit, ex toto vel ex parte censuista perit. Ratio est, quòd res regularitèr pereat suo domino; sed censuista, seu emens censum, est dominus census, seu juris, quod habet ad pensionem annuam: ergo si hoc jus pereunte re censitâ sine culpa censuarii pereat, perit censuista. Dixi, aut in perpetuum facta est infructifera; nam si unâ vel alterâ vice fructus non afferat, & damnum sterilitatis fertilitate alterius anni compenserur, adhuc pensio solvi debet; sic ex agro censito annuò solvi debet pensio, etsi hic tertio vel quarto anno quiescat, nec fructus ferat. 3. Res censita non debet incio emptore alienari aut transferri in alium, à quo pensio difficulter, aut minùs securè obtineri possit, quia emptor habet jus fundatum in re censita, quod per talem alienationem redditur deterius, aut periculo exponitur. 4. In censu redimibili pretium in una summa

acceptum non debet reddi per partes, quia recipere pecunias suas membratim, ita ut simul ad alium finem applicari non possint, est onus, in quod non censensit censuista, ideoque ad illud cogi non potest per successivam solutionem. §. Pretium census debet esse justum, hoc est, non exorbitans à lege, consuetudine vel iudicio prudentum. Et quidem Carolus V. pro Imperio Romano in Comitibus Augustanis anno 1545. pro censu perpetuo ex parte solius venditoris redimibili constituit §. per 100. quod pretium ex receptissima consuetudine etiam nunc justum censetur pro censu reali & personali utrimque redimibili, etiam per venditorem assecurato, *Tamb. Nav. Mezg. l. c. Spor. n. 29.* Si in contractu societatis ob spem majoris lucri, sed incerti, omnium consensu assecurari possint quinque in centum, cur non in contractu census? 6. Si pactum assecurationis vel aliud gravamen non imponatur venditori, & census ad ejus libitum sit redimibilis, justè minori pretio emi, seu quod idem est, major pensio constitui potest, v. g. sex, aut etiam plures in centum. In censu non redimibili ex communi praxi duplè majus pretium dari solet, vel duplè minor pensio constitui, quàm in redimibili, *Lug. n. 138. Spor. sup. La Croix l. 3. p. 2. n. 1012.* Ratio est, quòd sit magnum onus vendenti non posse pensionem redimere: ergo obinde pretium meritò augetur, vel pensio minuitur.

Sed quæres: An census antea constitutus ex post minori pretio emi possit, quàm emptus fuerit ab initio, v. g. Cajus pro 500. aureis ab initio emit pensionem annuam 25. aureorum, si Cajus indigens numeratâ pecuniâ offerat mihi jus suum, an justè illud emo pro 450. &c. Id seclusâ lege specialiter non prohibente non esse illicitum, quia pretia rerum non consistunt in indivisibili, sed admittunt majus & minus, & res ultrò oblata vilescunt, quod *Tamb. Dian. p. 2. t. 8. R. 36.* etiam extendit ad casum, quo pretia census à Principe, vel Magistratu sunt taxata; nam taxa hæc tantùm intelligitur de prima constitutione census, non autem, quando jam constitutus venditur, idque dicunt ubique ferè in praxi esse receptum. *Dices:* Debitum liquidum, secluso periculo damni, aut lucro cessante, non potest vilius emi, atqui obligatio census est debitum liquidum: ergo. Maj. patet ex dictis *Casu 54. n. 26.* quia jus ad pecuniam liquidò solvendam secluso damno, aliisque periculis non minus valet, quàm ipsa pecunia præsens, aliàs in mutuo, ubi erga pecuniam præsentem datur solùm jus ad pecuniam in futuro solvendam, possem aliquid exigere ultrà sortem. &c. Censum est debitum liquidum ad solvendam pecuniam pro pecunia, ut fit in mutuo, N. est debitum ad solvendas pensiones annuas, C. jus autem ad pensiones annuas potest per modum mercis exponi venale, & tunc per accidens recipit aliam æsti-

æstimationem, admittitque pretium majus & minus, ut habet communis cum *Less. c. 22. n. 27. Dian. l. c. La Croix n. 1013.* His præmissis

Ad Casum 9. 1. Qualiter constitui, & quo pretio emi possit census redimibilis aut irredimibilis, realis & personalis, constat ex *Q. 2. § 3.*

9. 2. Ex frumentis à censuario liquido debitis, si erga pecuniam taxentur, secluso dolo aut speciali prohibitione licitè census emi potest; imò si Petrus Joanni 100. debeat ex capitali, & tantumdem ex pensionibus non solutis, spectato jure naturæ possent Petrus & Joannes convenire, ut pensiones debitæ annumerentur capitali, ita ut Petrus loco quinque jam debeat solvere decem, *Nav. Salon. cont. 8. Salas dub. 7. de cens. Less. dub. 12.* Ratio est, quia pecuniæ, quas alter mihi nunc debet extradere, æquè multum valent, quàm si modò essent extraditæ; sicut ergo possum à meo debitore novum censum emere, si mihi 100. ex pensionibus extradidisset, sic etiamsi 100. non extradiderit, dummodo in præfenti debeat; deinde pro pecunia debita possum à debitore emere merces, cur non & novum censum? Dixi, spectato jure naturæ; nam in foro externo ordinariè præsumeretur fraus vel usura; unde & Pius V. id absolutè prohibuit, quæ prohibitio servanda, ubi est recepta. An verò emi possit census cum onere, ut redimi non possit nisi in eadem moneta, cujus valorem cum tempore scio augendum, dixi sup.

R. D. Jansen Pars I.

3. Contractui census licitè apponi possunt alia pacta, ut *primò* pactum assecurationis, vi cujus venditor census sumit in se periculum rei censitæ, ita ut si res censita etiam sine sua culpa pereat, nihilominus teneatur solvere pensionem. *Secundò*, licitè adjicitur pactum commissorium, ut si intra certos annos censuarius suâ culpâ pensionem non solvat, res censui subjecta cadat in commissum; hoc est, fiat illius, qui emit censum; debet tamen pœna proportionari culpæ, ita ut pro parva pensione non soluta res magni valoris in commissum non cadat, debet tamen propter pactum assecurationis, & commissorium, cum cedant in gravamen vendentis, pretium augeri, vel pensio minui, aliàs non esset æqualitas. *Tertiò*, addi potest pactum rescissorium, vi cujus venditor tenetur emptori rescisso contractu reddere pretium, si pensionem intra certos annos non solvat; item potest venditor obligari, ut, si velit redimere censum, emptorem præviè moneat, aut censum redimat in eadem moneta, quæ data fuit, etiamsi ejus valor crescat, vel decrescat, nec propterea opus est augere pretium, dummodò æquale sit periculum in- & decrementi, quia tunc accedit novus contractus sortis, in quo utrimque est æqualis spes lucri & damni.

4. Si Joannes Paulo cedat domum tantum quoad dominium utile erga 100. Imper. ad certum tempus annuò solvendo, videtur iniisse contractum

Uu loca-

locationis, & tenetur Paulus post mortem Joannis ejus hæredibus restituere domum, & pretium locationis pro rata temporis, ut clarum est; si verò cessit dominium domus directum & utile cum obligatione ex ea ad dies vitæ annuò percipiendi 100. est census ex parte resignativus, ex parte vitalitius.

12. 5. Census vitalitius est contractus, quo quis dat certam pecuniæ summam, v.g. mille Imperiales, vel etiam rem, v.g. domum valentem mille, eâ conditione, ut quamdiu vixerit, ex quolibet 100. accipiat 10. itaque ex mille accipiat annuò 100. sic tamen ut censuista moriente ipsum capitale simul emoriatur, in quo census vitalitius præcipuè distinguitur ab aliis censibus. Hic contractus est justus & licitus, ut habet communis cum *D. Th. opusc. 72. c. 9.* quia non est propriè census, in quo ematur jus recipiendi aliquid ex re aliena, sed potiùs est contractus fortis, vel sponsionis, in quo uterque contrahens exponit se æquali periculo lueri & damni ob incertitudinem mortis; quò tamen mors censuista judicio prudentum, consideratâ scilicet ætate, complexione, modo vivendi, aliisque circumstantiis, vi-

detur esse propior, eò pensio annua debet esse major; econtrà quò vita præsumitur futura longior, eò pensio debet esse minor, quia aliàs non esset æquale periculum perdendi, & lucrandi. Si censuista vitalitius ante elapsum annum moriatur, pensio pro rata temporis probabilius debetur hæredibus, ut si vixit tantum novem menses, debeatur portio respondens novem mensibus. Ratio est, quòd quamvis census vitalitius sit personalis, cessetque moriente censuista, quia tamen pensio vitalitia assignata est pensionario in alimentationem, ideo quamdiu vivit, sicut ei debetur alimentatio ex illa pensione, sic & ipsa pensio, ut patet à pari in pensione, quæ Clerico in sustentationem assignatur, quæ ex communissima debetur Clerico pro rata temporis, quo vixit, etsi terminus solutioni constitutus nondum advenerit, *Garc. p. 2. c. 1. n. 120.* Deinde si censuista ordinarius moriatur intra annum, debetur ejus hæredibus pensio pro rata temporis elapsi: ergo etiam si moriatur censuista vitalitius, *Castrop.*

*Hann. apud La Croix
n. 1023.*

C A S U S LVII.

De Cambio, Locato & Conducto.

K Radus varia init cambia: 1. Manuale. 2. Litterale. 3. Reale. 4. Siccum. 5. Francofurtense. 6. Ex cambio aliquid accipit, etsi pecunia ejus sint otiosa. 7. Aliquando plus, aliquando minus exigit, & contra prohibitionem Principis cambisatur. 8. Eius famuli pecunias pro domino receptas, vel aliis solvendas permutant, usdem cambisantur. 9. Domus, agros elocat. 10. Sed expensas rei locatae ferre renuit, nec tempore sterilitatis de pachtia aliquid remittit. 11. 12. 13. Conductorem ante tempus ejicit, operam suam pluribus locat. 14. Famulis, quia ante tempus servitium suum deseruerunt, vel ab ipso dimissi sunt, nihil solvit. 15. Vel saltem subtrahit tempus absentia & aegritudinis, & tempus, quo ipse eis operas assignare noluit, vel non potuit. 16. Locationes sui antecessoris retrahat. 17. 18. 19. Et pretium ob rei locatae meliorationem auget. Pro Resol.

QUÆR. I. Quid, & quotuplex sit cambium?

- I. 1. Cambium est permutatio pecuniæ cum lucro illius, qui in gratiam alterius pecuniam permutat; qui petit cambium, vocatur cambiarius, qui dat, vocatur cambior; hic contractus perficitur mutuâ pecuniæ traditione; distinguitur præcipuè à mutuo, quod in

mutuo detur pecunia præsens pro futura; & quia pecunia futura, si absit omne periculum, damnum, lucrum cessans, aut alius titulus, non minus valet quàm præsens, idè in mutuo nihil supra summam mutuam peti potest; in cambio autem datur pecunia vel præsens pro præfenti, sed in alia specie, vel datur in alio loco, & propterea lucrum licitè accipi potest, uti jam dicitur.

2. Cambium præcipuè est quadruplex: Cambium manuale, cambium per litteras, cambium reale, cambium siccum, vel fictum. 1. Cambium manuale, quod etiam minutum dicitur, est, quando in præfenti de manu ad manum pecunia permutatur, v. g. major pro minori, argentea pro aurea, nova pro antiqua, patria pro peregrina, &c. Hoc cambium est licitum, dummodo servetur justum cambii pretium à lege, vel communi prudentum æstimatione taxatum; ratio est, quod industria, quam habet cambior in habenda, & numeranda omnis generis pecunia, sit pretio æstimabilis, & cambiorio utilis; item una pecunia est magis commoda ad hunc vel illum locum, ad has, vel illas merces, faciliùsque huc & illuc transferri potest: ergo pro hoc justè aliquid exigi potest.

Uu 2

2. Cam-

3. 2. Cambium per litteras, seu ad locum pariter licitum est, cum scilicet cambfor hic Coloniae accipit pecuniam, quam per suum correspondentem obligatur solvere v. g. Romae erga certum lucrum. Ratio est, quod hoc casu cambfor pecuniam cambfarii suo periculo & industriam virtualiter transferat Romam, hoc autem est utile, & pretio aestimabile, sicut si operam suam locaret ad deferendam pecuniam Caji suo periculo personaliter Romam, posset exigere pretium operae & periculo aequipollens, sic & nunc pretium aequivalens virtuali translationi, quod tamen semper minus esse debet, quam si realiter transferretur. 3. Justum pariter est cambium reale, quo cambfor in loco, ubi est, v. g. Coloniae, dat pecuniam cambfario refundendam alibi, v. g. Romae, ubi cambfarius pecunias habet, pro nunc autem hic indiget Coloniae. Ratio est, quia tunc cambfor tantundem facit, ac si pecuniam Caji Romam transferret Coloniae, eique praesentem sisteret, quod certe est pretio dignum. 4. Cambium fictum, seu fictum est, quando fingitur aliquid ultra sortem accipi ratione cambii, & revera accipitur ex puro mutuo, adeoque est usura; ut si indigeas pecunia Coloniae, & cambfor non velit eam dare nisi Francofurti, ubi scit, te non habere nummos, neque correspondentem, ut sic cogaris dare pretium cambii pro tali loco. Ejusmodi cambium videtur esse, quod vocatur Placentinum, vel Vesuntinum, ita dictum ab urbibus, in quibus primò praticari cepit; fit autem hoc modo: Titius Vesuntii à cambfore accipit 100. cum obligatione reddendi 110. Coloniae, ubi Titius nec pecuniam, nec respondentem habet; petit igitur, ut cambfor agat cum suo Factore, quem habet Coloniae, ut debitum Titii in se suscipiat, sibi que per novas cambiales injungat solvere nomine suo cambfari Coloniae 120. quod vocatur cambium cum recambio, quam praxin tanquam scandalosam, & charitati manifestè repugnantem damnant Pius IV. apud *Cherub.* & Pius V. apud *Nav. c. 17. n. 200.* Ratio est, quod sine justo titulo bis à Titio exigatur pretium cambii; titulus enim, qui praetenditur, est virtualis translatio pecuniae, sed hic pecunia Titii Coloniae virtualiter non transfertur Vesuntium, quia Titius ibidem nullam pecuniam nec correspondentem habet, nec ibi pecuniam indiget, ut supponitur: ergo.
5. Cambium Francofurtense exercetur in hunc modum: Cambfario 6. exigenti cambium ad nundinas Francofurt. cambfor prior numerat pecuniam, v. g. Coloniae, eà lege, ut cambfarius suis sumptibus eandem in nundinis Francofurtensibus rependat cum auctario, & quidem eò majore, quò longius absunt nundinae; hoc cambium, si non adsint alii tituli extrinseci, v. g. lucrum cessans, damnum emergens, periculum sortis, *Suar. Lug. Platel.* aliique vocant usurarium. Rationem dant 1. quia hic non est virtualis trajectio pecuniae, aut locatio operae ad translationem,

nem, quia cambfarius ipfemet eam Francofurtum transfert. 2. Si non adfit titulus extrinsecus, videtur aliquid accipi purè ratione dilatae solutionis, vel distantiae temporis; quò enim plus distant nundinae, eò plus accipitur: sed accipere aliquid ratione dilatae solutionis est usurarium, ut patet ex *c. consulti, c. in civitate de usuris*: ergo. Econtrà *Molin. Less. Laym. hìc n. 9.* & alii apud *Castrop. d. 7. p. 7. n. 3.* probabiliùs docent, cambium Francofurtense esse justum, nec continere usuram, quia pecunia ante nundinas plus valet, quàm tempore nundinarum; nam ubi est major pecuniae inopia, & lucràndi opportunità, ubi pecunia pluris aestimatur, atque quò magis distant nundinae, eò major est inopia pecuniae, majorque opportunità lucràndi; in nundinis enim est abundantia pecuniarum, ideòque tunc minus valent, quàm tribus mensibus antecedenter; nam pecuniae se hìc habent velut merces, quae, cum abundantes sunt, & paucos habent emptores, vileseunt; sicut ergo sine usura possum mutuò dare, & repetere pecuniam secundùm valorem, quem nunc habet, quamvis sciam post tres menses, quando pecunia est reddenda, valorem esse diminuendum; cum ille valor, quem pecunia pro nunc habet, sit meus; sic & in cambio Francofurtensi possum petere valorem pecuniae traditae, quem habet pro nunc, quamvis ex post sit diminuendus, ita ut tempore nundinarum 103. fortè plus non valeant, quàm ante tres menses 100. Unde

patet, in cambio Francofurt. non accipi aliquid ratione virtualis translationis pecuniae, aut ratione dilatae solutionis, sed propter majorem pecuniae valorem, quem habet communi aestimatione ante nundinas, qui titulus justus est. Et benè monet *Laym.* quòd cambia inter mercatores recepta etsi saepè dissuaderi, non tamen facilè damnari debeant injustitiae.

QUÆR. II. Quid ampliùs notandum sit circa cambium?

32. seq. 1. Justitiae cambii non obstat, quòd cambforis pecuniae, quas ad tuam petitionem tibi hìc Coloniae solvit, ipsi fortè sint otiosae, econtrà Romae, ubi tu ei solvere debes, valde iis indigeat, ideòque quasi duplum, vel triplum lucrum reportet; nam hoc est per accidens, spectatque ad bonam ejus fortunam; sufficit namque, quòd tibi praeter obsequium pretio aestimabile; sic si quis petat à te, ut ejus equum erga pretium reducas Coloniam, potes acceptare pretium, quamvis tu ob propria negotia aliàs debuisses equum propriis expensis conducere. 2. Pretium cambii debet esse justum attentis circumstantiis; nam in cambio minuto, quò pecunia est melior, utilior, & comparatu difficilior, eò majus potest esse pretium; in cambio locali & reali, quò major est loci distantia, translatio periculosior, pecunia rarior, &c. eò majus lucrum peti potest. Si justum servetur pretium, non videtur esse mortale contra prohibitionem Magistratùs cambiare, nisi id cedat in damnum notabile Communitatis,

tatis, ut si bonæ pecuniæ exportarentur extra patriam, viliores verò importarentur; tunc enim facillè fiet mortale, aliàs ad summum venialis inobedientia, *Spor. hic à n. 43.* 3. Quæstores Principum, famuli, aut Officiales, si pecuniis domini ludant, cambiant, aut aliter negotiando aliquid lucentur, sunt domini istius lucri, quia hic fructus est industrialis, nec peccant contra iustitiam, si dominus rationabiliter creditur esse contentus, & creditoribus domini, quibus retentis vel permutatis melioribus viliores species pecuniarum solvunt, meliores non debeantur, nec dominus ob viliores species cogatur merces cariùs solvere, uti sæpè contingit; aut dominus velit creditoribus certas species solvi; tunc enim creditores habent jus ad eas, nec potest præsumi consensus domini, aut creditorum. Item si servus pro domino suo pecunias recipiens, eas permutet in viliores, domino injuriam facit; quamprimùm enim eas acceptârat, erant domini; ergo eo invito in monetam viliores commutari non poterant. *V. Lug. d. 28. à n. 24.*

QUÆR. III. Quid circa locatum, ejusque obligationes?

10. R. 1. Locatum est contractus, quo alicujus rei vel personæ usus aut fructus ad tempus conceditur. Dixi, quo alicujus rei vel personæ, quia non tantùm res immobiles, ut agri, vineæ, domus, &c. sed etiam mobiles, ut equi, vaccæ, &c. imò opera & industria personarum erga pretium locari possunt; qui concedit fructum

vel usum rei, vocatur elocator, qui accipit, vocatur conductor. *Covar. Gomez. Reiffenst. Leuren. l. 3. q. 334.*

R. 2. Obligationes elocatoris sunt sequentes: 1. Debet aperire vitia nociva rei, quæ ejus usum aut fructum impediunt, ut si ager ex natura sua sit sterilis, domus sit ruinosa, peste infecta, aut spectris horrida, pascua ferat herbas nocivas, &c. aliàs debet conductori stare de damno; hinc si equum sese in aquam mittere solitum locavit, tenetur merces exinde vitiatas resarcire, si conductorem non monuit; si tamen ipse vitium ignoraverit, tantùm tenetur reddere pretium elocationis, si alter re locatâ utiliter uti non potuit, non verò ad alia damna, *l. 19. ff. de locato & cond. Molin. Bonac. apud Reiffenst. l. 3. Decret. t. 18. n. 36.* 2. Tenetur ad expensas pro reparatione & conservatione rei, item ad onera rei imposita, ut vectigalia, contributiones, census, &c. possunt tamen per speciale pactum imponi conductori, sed tunc pensiones annuæ proportionaliter minui debent. 3. Periculum rei incumbit locatori, tanquam ejus domino, si pereat sine culpa conductoris, qui si sit in mora rem tradendi, vel ad alium usum adhibeat, quàm concessa est, conductori perit. 4. Si ob sterilitatem, incursum hostium, vel grandinem, inundationem, &c. conductor citra suam culpam nullos vel exiguos fructus ex re conductâ percipiat, debet locator pactam vel pretium locationis ex toto vel ex parte remittere, juxta consuetudinem patriæ ad arbitrium prudent-

dentum, ut ex jure probat *Abb. Less. l. 2. c. 24. n. 15. Pyrr. l. 3. t. 18. n. 4.* nisi aliter sit conventum, aut sterilitas sit exigua, vel compensetur fertilitate anni alterius. 5. Non potest conductorem invitum privare re locatâ ante terminum præfinitum, nisi in his casibus: 1. Si in re malè versetur, v. g. non colendo agrum, arbores cadendo, &c. aut in domo detineat homines mala famæ cum scandalo publico; tunc enim ante terminum elocationis ejici posset, & nihilominus pensionem solvere tenebitur usque ad terminum elocationis, si locator alium conductorem habere non posset, quia hoc damnum tunc oritur ex culpa conductoris. 2. Si per biennium pensiones non solvat. 3. Si ipse elocator ex improvise re pro se, vel proximè conjunctis æqualiter vel magis indigeat. 4. Si res v. g. domus debeat reparari necessariò, & id altero inhabitante fieri non posset. Ita *cit. Jur. Pyrrh. à n. 12. Reiffenst. à n. 57.*

13. R. 3. Obligationes conductoris sunt: 1. Solvere pensionem, vel mercedem tempore & loco im- vel explicitè convento. 2. Tenetur facere aliquas expensas non quidem pro reparanda vel conservanda rei substantia, ad has enim obligatur locator, ut superius dixi, sed expensas necessarias ad percipiendos fructus, ut cultivare agros, vineas, stercoreare, serere, merere, &c. 3. Debet finito locationis tempore rem reddere totam integramque, aliàs tenetur de damno, in quantum res suâ culpâ deteriorata vel viciata fuit. *Anih. cit.*

14. QUÆR. IV. Quid plus notandum circa obligationes locatoris, & locatarii seu conductoris?

R. Seq. 1. Qui pluribus operam suam in solidum locavit, v. g. plures petunt, ut pro iis feras litteras Coloniam, potes à singulis accipere integrum stipendium, nec teneris eis aperire, quòd jam ab aliis salariatus sis. Ratio est, quia opera tua singulis est æqualiter utilis, sic Procurator aut Agens causæ pluribus suam operam locare potest, dummodo omnibus sufficiat; atque ita quotidie practicatur à Medicis & Causidicis, qui absque imminutione salarii operam suam pluribus elocant. 2. Famulus, vel alius, qui operam suam alteri elocavit, si ante tempus absque legitima causa discedat, perdit totum salarium. Econtra si conductor famulum sine justa causa dimittat, vel famulus ob ejus sævitiam, vel quia ad illicita allicit, spontè discedat, tenetur ei solvere totam mercedem, intellige in foro externo post sententiam judicis; nam si famulus vel dominus exinde nullum damnum passi sint, eò quòd dominus æquè bonum famulum, & servus æquè bonum servitium statim invenerit, in foro conscientie merces solvi debet pro rata temporis, quia neuter damnum passus est, *Azor. Filliut. Less. Reiffenst. n. 90.* 3. Si servus artifex, &c. qui operam alteri elocavit, ab illo opere ad tempus impeditus fuerit, ob causam tenentem se ex parte servi, v. g. abfuit ad sepe- liendos vel visitandos parentes, ad

ad prosequendam suam litem, potest ei pro rata absentiae subtrahi salari-um; idem tenet, si infirmus fuerit, nisi aliter sit conventum, vel consuetudo sit contraria, uti est respectu Officialium, vel Consiliariorum Principis, aut morbus tantum sit ad unum alterumve diem, tunc enim, nisi operarii sint diurni, æquitas suadet, ut propter talem morbum nihil subtrahatur, *Nav. man. c. 17. n. 108. Azor. Less. l. c. n. 7. Reiffenst. n. 97.* Ratio est, quod merces tantum detur propter operas conductas, si ergo hæ non præstentur ex defectu famuli, nec debetur merces. Econtrà si ex defectu domini famulus ab opera cessarit, eò quod ei dominus operas assignare noluerit, vel non potuerit, & interim servus æquali mercede operas suas alteri non locavit, tota merces ei solvenda est, *arg. leg. 38. ff. de locato. l. 2. ff. de his qui.* Ratio est, quia servus tenetur carere mercede, si ex suo defectu non præstet operam conductam: ergo si id contingat ex defectu domini, debetur ei merces integra. *V. Lug. d. 29. sect. 3. Carpzov. p. 3. decis. 164. Leur. 9. 346.* 4. Qui succedit in bona alterius tanquam hæres, seu successor universalis, tenetur stare contractui elocationis factæ à suo prædecessore, quia facit cum eo unam in jure personam: ergo contractus, ex quibus defunctus obligabatur, etiam ipse obligatur, nisi expressè tantum facti sint ad tempus vitæ. Item pu-

17.

illus debet stare locationi factæ à suo Tutore, Tutor, Prælatus, Beneficiatus stare locationi, emptioni, aliisque contractibus initis à suis prædecessoribus. Econtrà successor particularis, ut legatarius, donatarius, emptor, rem legatam, emptam, donatam non tenetur relinquere sub priore conductore, sed potest alteri elocare, nisi specialiter conventum esset, ut res elocata maneret sub eodem conductore, etiam in casu, quo alium dominum esset habitura; imò quamvis non adsit talis conventio, emptor non poterit expellere conductorem cum gravi ejus damno, privando v. g. eum fructibus, quos suo labore & expensis seminavit in agro conducto. 5. Sicut successor particularis v. g. emptor ejicere potest conductorem, sic & ille potest spontè cedere, quia huic ex contractu non est obligatus. De cætero, si conductor sine justa causa ante terminum elocationis rem conductam, v. g. domum, derelinquat, debet vel novum conductorem accipere, qui domino pensiones solvat, vel ipse solvere, etiamsi domum non inhabitet. 6. Si ager ob cæli clementiam, aut intrinsecam & naturalem meliorationem per plures annos fiat fructuosior, pensiones augeri poterunt, secus si ob solam industriam coloni; hæc enim industria, cum non spectet ad dominum, sed colonum, propterea pensio augeri non debet.

18.

19.

✎ (+) ✎

CASUS

C A S U S LVIII.

De Emphyteusi , Feudo & Libello.

Letius variorum prædiorum usum fructum , tum gratis , tum erga pensionem obtinet , queritur : 1. An titulo emphyteusis vel locationis. 2. An emphyteusis concedi possit sine solemnitatibus Canonicis. 3. Quid si res emphyteutica deterioretur , vel non solvatur canon , aut caducitas à Prelato remittatur. 4. Quid si res emphyteutica vendatur in dotem , detur , vel non solvatur laudemium , vel transferatur in Ecclesiam. 5. Quid de feudo hæreditario & gentilitio. 6. Quid de petitione investitura & alienatione feudi. 7. Quid si emphyteusis vel feudum alteri elocetur , subfeudetur , commutetur , vel fructus non ferat. Pro Resolutione

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit emphyteusis?

1. Emphyteusis , Germanicè ein Erb-Zins / est contractus , quo res immobilis quoad dominium utile sub annuo canone ad minus ad decennium conceditur. Dicitur 1. quoad dominium utile , seu jus percipiendi utilitatem , & fructus rei ; nam dominium directum manet penes illum , qui concedit rem suam alteri , & propterea vocatur dominus directus , German. Grund-Herr / Zins-Erb-Herr / &c. cui res conceditur , vocatur emphyteuta , Germ. Zins-Mann. Dicitur 2. sub annuo canone ; canon

R. D. Jansen Pars I.

hic vocatur pensio , quæ domino directo in recognitionem domini annuè penditur , sive in fructibus , sive in pecunia. Dicitur 3. ad minus ad decennium , in quo emphyteusis maximè distinguitur à locatione ; nam si res infra decennium conceditur , non emphyteusis , sed locatio dicitur , sicut econtrà si res immobilis locetur ad decennium , emphyteusis erit , etsi contrahentes utantur vocabulo locationis , Reiffenst. n. 127.

An autem ad valorem emphyteuseos requiratur scriptura , non conveniunt Juristæ , attendenda est cujusvis loci consuetudo , quæ juri communi derogare potest. Si emphyteusis constituatur ad certos annos , vocatur temporalis , si ad dies vitæ , vitalitia , si in perpetuum etiam pro hæredibus , hæreditaria , si constituitur in bonis Ecclesiæ , dicitur Ecclesiastica , si in aliis , vocatur laica. Ecclesiastica sine solemnitatibus Canonicis concedi non potest , cum sit species alienationis ; si tamen ab antiquo (saltem ultra 40. annos) sit solita dari in emphyteusin , & ab initio cum solemnitate data fuerit , eaque denuò ad Ecclesiam revertatur , potest absque nova solemnitate (idem est de feudo) in emphyteusin dari , dummodo non cum minori

Xx

Ec-

Ecclesiæ utilitate; si tamen prior emphyteusis fuit limitata ad certam generationem, hæc cessante dari nequit civitati vel Universitati, quæ non moritur, sine nova causa & solemnitate, vel potentiori, qui sit difficilis conventionis; nam quamvis res semel facta alienabilis censeatur semper talis, non tamen potest alienari in pejus. *Eng. l. 3. t. 18. n. 15. Pyrrh. ib. à n. 45.*

QUÆR. II. Quæ sint obligationes, seu onera emphyteutæ?

3. R. seq. 1. Præter annum canonem debet facere omnes expensas necessarias pro collectione fructuum, & conservatione fundi, domûs, horrei, putei, &c. si per culpam latam vel levem emphyteutæ res emphyteutica notabiliter deterioretur, ut minoris valeat, privari potest jure emphyteutico, & usufructus cum proprietate consolidari, *Pyrr. n. 38.*
2. Si emphyteuta tribus annis continuis in emphyteusi laica, & duobus in emphyteusi Ecclesiastica suâ culpâ non solvat canonem, ipso jure cadit in pœnam commissi, ita ut eum proprietarius saltem per sententiam judicis expellere possit, quamvis pro solutione interpellatus non fuerit, *c. finali de emphyt.* Excipe, nisi in emphyt. Ecclesiastica post biennium elapsum mox intra breve tempus (quod arbitrio judicis relinquitur) oblatis pensionibus emphyteuta moram purgaverit, aut dominus, postquam emphyteuta pœnam commissi incurrit, canonem futuri temporis acceptaverit; tunc enim caducitati

renuntiâsse, cumque in futurum pro emphyteuta agnovisse censeatur; aliud est, si exigit, vel recipiat pensiones lapsas; tunc enim tantum cum agnoscit emphyteutam pro tempore præterito, non autem pro præsentem vel futuro, *fas. in l. 2. c. de jur. emph. n. 124. Barb. adv. fin. de emphyt. n. 117. Leur. l. 3. q. 375.* 3. Emphyteuta rem irrequisito domino vendens & tradens, incurrit pœnam commissi, & res sit caduca, *dict. c. fin.* si titulo gratuito, v.g. donationis, legati, dotis, &c. res alienetur, non requiritur præviè consensus domini, *Engel. n. 20.* sed sufficit, quod à domino, antequam novus emphyteuta mittatur in possessionem, petatur investitura, ac domino solvatur laudemium, consuetumque honorarium, quod ex rigore juris consistit in parte quinquagesima; ex consuetudine penditur sæpè pars trigesima, vel etiam vigesima; si hæres necessarius vel filius succedat patri, nullum debetur laudemium. 4. Emphyteusis absque consensu domini nequidem Ecclesiæ vendi potest; potest tamen donari, legari, non quidem ut retineat, sed ut intra annum vendat, & æstimationem recipiat, *Jason. n. 91.* Si Monasterium succedat loco Professi in emphyteusim vel feudum, retinere ea potest ad vitam Religiosi; illo mortuo intra annum vendi debet, vel impetrari consensus domini directi, *Laym. Reiffenst. n. 251.*

QUÆR. III. Quid & quotuplex sit feudum? 5.

- R. 1. Feudum est concessio rei im-

immobilis sub onere fidelitatis & obsequii personalis exhibendi domino directo; Is, qui concedit, vocatur feudator, seu dominus fundi, German. *Lehen-Herr* / qui accipit, vocatur feudatarius, vel vasallus, Germ. *Lehn-Mann* / *Lehn-Träger*. §. 2. Feudum variè dividitur: 1. In Regale, quod confertur à Principe cum titulo dignitatis, v. g. Ducis, Comitis, Baronis, &c. & non regale, quod nihil adfert dignitatis. 2. In Ecclesiasticum, quod ab Ecclesia, & in laicum, quod à laico confertur. 3. In hæreditarium, quod mitti potest ad quoscunque hæredes etiam extraneos, & in non hæreditarium seu gentilitium, German. *Stamm-Lehn* / quod ad solos liberos mitti potest. 4. In masculinum, quod ad solos masculos; in femininum, quod deficientibus masculis etiam ad fœminas transmittitur.

QUÆR. IV. In quibus feudum con- vel disconveniat cum emphyteusi?

6. §. In multis: Ut 1. utrumque constituitur in re immobili & fructifera, ut agro, oppido, civitate, &c. 2. In utroque tantum transfertur dominium utile, seu usufructus, manente proprietate penes dominum. 3. Uterque emphyteuta & vasallus debet solvere laudemium, & à domino investiri, seu mitti in possessionem, vel corporali introductione, vel fictione juris, traditione scilicet clavis, annuli, ensis, &c. idque intra annum & diem, cum hac differentia, quod emphyteuta

tantum teneatur petere investitionem, quando ipse primò succedit, vel noyum dominum accipit, toties etiam debet præstare homagium seu iuramentum fidelitatis, & solvere laudemium. 4. Emphyteuta sub pœna caducitatis prohibetur sine consensu domini tantum alienare rem emphyteuticam contractu oneroso, v. g. venditionis, permutationis, &c. item dominus requisitus regulariter consensum dare tenetur; Econtra vasallus prohibetur feudum sine consensu domini, qui consensum præstare nunquam obligatur, omninò non alienare, nequidem contracto gratuito, v. g. legando, donando in dotem, &c. ex consuetudine tamen permittitur partem feudi etiam ad longum tempus elocare. 5. Emphyteuta, si per duos aut tres annos etiam non monitus pensionem integram solvere negligat, incurrit pœnam commissi; econtra vasallus obsequium personale per se præstare non tenetur, nisi requisitus, nec ob quodvis obsequium negatum amittitur feudum, sed tantum ob crimen felonie & infidelitatis, ut si insidiatus fuerit vitæ, bonis, vel honori domini. 6. Tam emphyteuta quam vasallus rem emphyteur. vel feudalem alteri subemphyteutare, vel subinfeudare potest cum consensu domini directi, aliàs non, hic contractus vocatur libellus. 7. Emphyteuta rem emphyteuticam elocare potest infra decennium; vasallus verò rem feudalem etiam ad longum tempus, *Clarus, Jason. Pyrr. n. 44.*

8. Res emphyteutica non verò feudalis

dalis sine consensu domini oppignorari potest, quia arctius obligatur vassallus ad rem non alienandam, vel gravandam, quam emphyteuta; habet enim rem titulo magis gratuito. 9. Res emphyteutica vel feudalis non potest domino invito commutari, vel in aliud converti, ager v. g. in vineam, sylvam in agrum, quia res manet domini; non credo autem dominum facile fore invitum, si commutatio fiat in evidenter melius. 10. Si ex toto res pereat, perit proprietario,

nec emphyteuta tenebitur ad canonem, aut vassallus ad sua onera personalia, secus est, si tantum ex parte pereat. 11. Si emphyteuta magnum passus est damnum in fructibus, sive ex sterilitate, inundatione, aut incurfu hostium, & annuo magnam solvat pensionem, æquum est ei fieri remissionem aliquam, quia tunc se habet ut conductor; secus est, si damnum non sit adeo notabile, vel canon pendendus sit exiguus, *Reiffenst. à n. 156.* Plura vide apud Authores cit.

C A S U S LIX.

De sponsione & ludo.

Merivus ludit cum filiis familias, Religiosis. 1. 2. Qui vel non habent licentiam, vel tantum habent licentiam exponendi tres florenos, cum tamen exponant triginta, quos erant lucrati. 3. Ludit cum patre-familias cum damno liberorum. 4. Apponit pecuniam adulterinam, furtivam, vel saltem suspectam de furto. 5. Alium ludere cogit. 6. Chartifolia notat, abscondit, vel ita disponit specula, ut alterius folia videre possit, fingit se imperitum. 7. Est si altero multo peritior. 8. Certus, Titiam nunquam nupturam esse certat cum pluribus, quod eam non sint habituri in uxorem, addens, se de hoc esse certum. 8. 9. Ludit lusu prohibito. 10. Quod inde lucratur, retinet; quod vero perdit, non solvit, vel solum repetit. 11. Imò ludit animo non solvendi vel opponendi exceptionem legis. 12. Lucrum ex lusu

prohibito perceptum reddere renuit, negatque, se tali lusu luisse. 13. Aliis in lusu blasphemare solitis colludit, & aleas subministrat Principe connivente. 14. Ludit in loco sacro, pecuniam vero erga preces & Missas exponit. 15. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit sponsio, & ludus?

1. Sponsio est contractus, quo duo vel plures de veritate alicujus rei incertæ sibi invicem aliquid spondent, ut ejus sit, qui veritatem fuerit assecutus. Sponsioni affinis est ludus, qui definitur: Certamen quoddam ob animi oblectationem susceptum eâ conditione, ut res ab utroque exposita victori cedat. Certum est, hos contractus secundum se esse licitos, & spectare ad virtutem eutrapeliæ seu affabilitatis pro recreando animo,

mo, dummodò extrinsecùs à periculo blasphemix, perjurii, rixarum, furti, scandali, &c. non vitientur, & adsint sequentes conditiones: Prima conditio est, ut ludens possit alienare rem, quam lusui exponit; hinc

2. Filiusfamilias ex bonis patris sine licentia saltem tacita ejusdem, Religiosus sine licentia Superioris non possunt pecuniam lusui exponere, ideòque nec perdere, nec lucrari. Ratio est, quòd invito domino exponerent pecuniam alienam, cujus collusor non potest fieri dominus; ergò nec ipsi poterunt justè acquirere pecuniam collusoris, aliàs enim conditio esset inæqualis. Quòd si collusor sciat, filium vel Religiosum non habere licentiam, & tamen cum iis ludat & perdat, Religiosus, & familias non tenebitur ad restitutionem; quia scienti & volenti non fit injuria, *Tamb. Spor. t. 6. c. 6. §. 3.* Dixi, sine licentia saltem tacita; nam sæpè Superiores non sunt inviti, ut Religiosi ex pecuniis ad honestam v.g. recreationem concessis modicum quid in lusum, qui statim non dedecet, impendant; idem à potiori tenet in filiis - familias, quorum patres minus sunt inviti, præsertim si sint divites, benigni, liberales. Vide dicta *Casu 31. à n. 3.* Sed quid si Religiosus aut filius - familias habeat licentiam in lusum exponendi tres florenos, si cum iis lucratur triginta, an possit sine nova licentia exponere triginta tres? *R.* Continuante eodem lusui potest, quia lucrum non censetur plenè acquisitum ante finem lusui;

lusu finito Religiosus non poterit omnes sine nova licentia exponere, *Laym. hic n. 6.* 2. Uxor si non habeat bona paraphernalia vel alia propria, non potest plus exponere, quàm maritus tacitè, vel expressè concedit; tacitè autem censetur concedere, quantum ejusdem conditionis fœminis concedi solet. 3. Maritus invitâ uxore ludens non peccat contra justitiam, sæpè tamen contra charitatem, si obinde damnum notabile patiatur familia, attamen qui à marito lucratur, non tenetur ad restitutionem, quia maritus ista validè exponit, etsi illicitè. 4. Qui in lusu apponit monetam adulteram, tenetur restituere quod lucratur, nisi voluerit substituere aliam casu quo perderet. 5. Qui lucratur rem, vel pecuniam furtivam à fure non mixtam suæ indiscernibiliter, tenetur eam restituere domino; in dubio an pecuniæ sint furtivæ, præsumuntur non esse, quia delicta non præsumuntur. Qui bonâ fide non ipsam rem, sed pretium rei furtivæ à fure venditæ lucratur, potest retinere, quia fur erat dominus hujus pretii, *ex l. si vias 48. ff. de furtis. V. dicta Casu 55. n. 12.* Si verò scienter ludat cum fure, qui aliunde pro furto satisfacere non potest, tenetur restituere non ex re accepta, sed ex injusta acceptione, quia per lusum est causa, quòd fur fiat inhabilis. Si bonâ fide processit, *Tamb. Spor. n. 76. La Croix l. 3. p. 2. n. 1078.* adhuc obligant ad restituendum lucrum; sed contrà est: nam 1. fatentur, furem habere verum dominium pretii pro re furtiva accepti,

ergo illud validè exponit ad lusum, sicut validè exponit ad emendum triticum; aliàs enim vendens bonâ fide triticum teneretur pretium furtivum restituere, etiamsi fur triticum consumpsisset, quod nemo dicit. 2. Si fur pecunias furtivas suis indiscernibiliter miscuerit, quamvis alias non habeat, validè eas exponit ludo, & collusor, qui eas bonâ fide lucratur, potest eas retinere; non enim tenetur eas restituere ex re accepta, quia fur erat eorum dominus, ideòque eorum dominium alteri validè tradere potuit; neque tenetur ex injusta acceptione, quia bonâ fide processit, ut *supp.* 3. Qui ex mutuo creditori debet 100. etsi non habeat nisi decem, tamen eos validè exponit; ergo quamvis fur ex iustitia pretium furtivum debeat domino, si aliundè satisfacere non possit, tamen illud validè poterit alienare, quia est dominus pretii.

6. **Conditio secunda:** Ut nemo injusto metu, vi, vel fraude cogatur ludere; qui enim injustè cogit ludere, si alter in lusu perdat, cogens probabiliter tenetur ad omne damnum, quia fuit ejus injusta causa; oppositum tamen etiam est probabile, si nempe utrimque fuit par periculum perdendi, & lucrandi, tunc enim lusus in se videtur esse justus, & damnum non tam sequi ex coactione, quam fortuna colludentis; hoc apud omnes indubitatum est, quòd coactus ad lusum si quid lucretur, illud retinere possit, quia ex sua parte nulla est injustitia, *Sanch, Less. dub. 2. n. 9. Salas dub. 6. n. 2.*

7. **Tertia conditio est:** Ut in lusu absit omnis fraus & dolus in tali lusu non permittitur; ejusmodi fraus est chartas notare, abscondere, specula taliter disponere, ut chartas alterius videas, fingere se imperitiosem, &c. hujusmodi fraudibus utens non tantum tenetur restituere lucrum, quod ipse fecit, sed etiam lucrum, quod alter absente dolo facturus fuisset pro rata scilicet spei; econtrà si fraude utens perdat, poterit innocens id tutâ conscientiam retinere, quia ex sua parte ludus est justus; dolus autem in lusu permittitur, aut potius astutia tunc est, quando simulas te habere deteriores chartas, aut simulas metum, ut alter sponsonem augeat, vel econtrà audaciâ tuâ sponsonem augendo facias alium à sponsonem desistere, aut si ex alterius negligentia chartas ejus videas, &c. in dubio an dolus sit justus, standum est arbitrio viri in tali lusu periti, *Covarr. Medin. Lug. d. 31. à n. 33.* Si adversarius erret contra se in numerandis punctis, vel in accipiendo primo loco, non teneris monere, saltem si ita habeat ludi consuetudo, *Less. Sanch. l. 1. conf. c. 8. dub. 12.*

8. **Quarta conditio est:** Ut sit æquale periculum perdendi & lucrandi inter ludentes, hoc est, ut sit æqualis peritia, & exponatur æquale pretium; vel si quis sit altero peritior, debet plus pretii ponere, vel per alias faventes conditiones majorem peritiam compensare, nisi alter juri suo resignet, sicut omnes resignare probabiliter docent *Covarr. reg. peccati §. 4. n. 6. Tolet. Nav. c. 20. n. 18. Tamb. lib. 8. tr. 2. c. 9.*

c. 9. §. 1. n. 4. Eo ipso, quo spontè, hoc est, fraude vel metu non adacti ludant, sivè sciant, sivè non sciant alterius majorem peritiam; sibi enim impudent, quòd cum eo, cujus peritiam perspectam non habent, ludere velint. Si autem unus sit quasi certus de lucro, aut simulet se imperitum, ut idiotam ad ludum inducat, restituere tenetur lucrum, quia talis ludus est injustus; in ludo enim erga periculum perdendi emitur spes lucrandi: si ergo spes lucrandi sit quasi certa, nullum erit perdendi periculum, ideòque aperta inæqualitas in lusu. Idem probabilius tenet de sponsione, ut certus de eventu non possit sponsonem lucrari, nisi fortè alter dicat se esse certum; tunc enim *Cov. Nav. Dian. Lopez. Sanch. dub. 13. n. 9.* dicunt, alterum resignare juri suo; sed & in hoc probabilius contradicunt *Filliut. Molin. Lug. n. 81. La Croix n. 1068.* quia alter putat tibi id non esse satis serium, & emis spes lucrandi erga periculum perdendi, quod tamen non adest, sicut si alter à te emat vitrum pro gemma, etsi dicas esse vitrum, non tamen potes accipere pretium gemmæ, sed vitri, neque alter resignat juri suo; quia si certò crederet esse vitrum, non daret pretium gemmæ: ergo dat invitus.

Ex dictis pro ulteriori resolutione Casus deduces sequentia: 1. Major certus de non futuro matrimonio Cajæ cum Titio non potest certare, quia non est æquale periculum perdendi, & lucrandi; si tamen tres, vel plures haberent spem probabi-

lem sibi desponsandi Cajam, potest cum quolibet seorsim certare, quamvis certus sit, quòd cum uno tantum possit perdere, à cæteris autem certò sit lucraturus. Ratio est, quòd nemini faciat injuriam, quilibet enim seorsim habet spem probabilem perdendi & lucrandi, *Sanch. Lug. n. 87.*

2. Omnes lusus, qui magis fortunâ, quàm industriâ reguntur, ut alearum & similes, tam Jure Canonico, quàm civili, sunt prohibiti; laici tamen has leges non observantes non videntur peccare mortaliter, quia quoad ipsos ejusmodi leges non sunt in tanto rigore receptæ, *Salas. Less. c. 26. dub. 1. Tamb. l. c. Lug. à n. 9.* Econtrâ arctius ad non ludendum obligantur Clerici & Religiosi, per *Trid. sess. 22. c. 1. de refor.* Non tamen statim damnandi sunt mortalis, nisi frequenter, nimis sumptuosè, aut publicè cum scandalo populi, aut gravi statûs sui dedecentia ludant.

3. Qui aliquid lucratur lusu prohibito, tutâ conscientia id retinere potest, quia jura non invalidant contractum, sed tantum præcipiunt, restitutionem fieri post sententiam Judicis, *Bannes, Soto, Less. d. 3.* Econtrâ qui lusit ad creditum, & perdidit, potest se tueri exceptione legis prohibentis, *Less. Nav. Lug. n. 70.* nisi juraverit se soluturum; tunc enim contractus firmatur, obligatque jure naturæ, & civili. Si fidei mineris eum convenire coram judice, & alter aliquid det, ne in judicio repetas, id justè retinere potes, quia reverà habes jus repetendi, cui juri cedis.

10.

11.

cedis, quod est pretio aestimabile,
Spor. n. 82.

12. 4. Qui ludit animo nunquam solvendi, si quid lucratur, restituere debet, quia decipit in materia substantiali, nisi alter hoc sciat, aut etiam habeat animum non solvendi, tunc enim injuria per injuriam compensatur. Si ludo prohibito ludas animo quidem te obligandi, sed opponendi exceptionem legis alearum, vel solum repetendi, ludus est justus, quia habes animum utendi jure tuo, quod & alter facere potest, & voluntas implendi contractum non est de essentia contractus, *Lopez, Victoria, Sanch. dub. 5.*

13. 5. Si lucrum ex lusu prohibito perceptum à te repetatur, & tu coram iudice neges te esse lucratum, vel lege prohibita lusisse, teneris nihilominus restituere, quia fraude, seu mendacio impedis, quò minus alter per sententiam iudicis recipiat, quod justè petit; si tamen alter nec plenam habet probationem, non teneris fateri, nec quidquam restituere, quia tunc mendacium non impedit sententiam iudicis, sed defectus probationum, *Molin. d. 514. Dian. r. 27.*

14. 6. Qualiter peccent, qui taxillos, chartifolia, & similia instrumenta absque gravi causa subministrant ad lusus, ex quibus prævideantur blasphemæ, perjuræ, rixæ, fraudes, dilapidationes, dixi *Cas. 20. à n. 9.* Unde à potiori constat, peccare mortaliter eos, qui blasphemare vel pejorare solitis colludunt; imò *Tamb.*

& alii dicunt, non tantum collusores, sed & instrumenta præbentes in defectu ludentium teneri ad restitutionem, si fraudes vel alia iniustitiæ ibidem contingant. Idem tenet de Principe absque gravi causa lusus noxios permittente. Si dicas: Princeps licitè potest permittere domos publicas meretricibus, imò tali casu licitum erit etiam privato ejusmodi domos meretricibus elocare: ergo & permittere potest domos publicas lusoribus, quamvis in iis sciantur fieri plura peccata. *Re. Tamb. sup. n. 31. N. C.* Facilius homines se temperare possunt à lusu, quam à carnis voluptatibus, & majora mala reipublicæ timeantur, si prohibeatur meretricium, quam si domus lusoria: ergo major est ratio hoc, quam illud permittendi.

15. 7. Ludere in Ecclesia lusum ibi specialiter non prohibitum est tantum veniale; exponere spiritualia ad lusum eà v. g. conditione, ut victus teneatur orare quinquies Pater & Ave, audire vel legere Missam pro defunctis, juxta *Lopez.* est mortale, consentit *Lug. n. 5.* Si alter exponat aliquid temporale, quia putat tunc esse periculum simoniæ; sed id melius negant *Rodrig. Steph. Dia. r. 41.* apud *La Croix n. 1090.* Nam non ideo res spiritualis æquiparatur temporali, sed offertur executio spiritualis loco temporalis alioquin tradendæ; si enim tibi debeam 100. aureos, licitè offero 100. Missas, ut sic te

moveam ad remittendos
100. aureos.

CASUS

C A S U S L X.

De Contractu societatis, Assesuratione, Fidejussione,
Pignore, Hypotheca.

NEnius dat Cajo suas pecunias pro communi lucro ad negotiationem, assesurato capitali, item vaccas cum obligatione de qualibet annuo dandi vitulum servato numero integro. 1. Soluta societate negotiator ob impensam frustra operam aliquid de sorte retinet. 2. Fidejubet, erga pretium, etsi non sit periculum, ex post creditori aliquid offert, ut se à fidejussione liberet. 3. 4. Antè sententiam solvere renuit, eò quòd plures, inter quos mulier, Pralatus, Religiosus, &c. fidejusserint, & debitor impetravit prorogationem, vel sua bona dilapidare incipiat. 5. Merces Caji assesurat, quas ex privatis litteris jam novit esse extra periculum. 6. 7. Assesurat mille, cum ipse tantum habeat 500. 8. Pignora & hypothecas alienat, aliis oppignorat. 9. 10. Et quia debitor est in mora solvendi, pignus vendit, vel sibi emit, etsi id non facere promiserit. 11. Fructus pignoris percipit, & pignus habet à Pralato absque consensu Capituli. 12. Pro Resol.

QUÆR. I. Quid sit societas, & quæ ad eam conditiones requirantur?

1. Societas est contractus, quo aliqui ad negotiationem & commune lucrum conferunt rem ad luerandum idoneam, v. g. pecuniam, mercem, operam, animalia, &c. hic contractus est justus & licitus, dummodò adsint sequentes conditiones:

1. Ut negotiatio, ad quam societas

R. D. Jansen Pars I.

instituitur, sit honesta. 2. Ut communia sint lucra, damna & expensæ, pro bono societatis factæ, ita tamen, ut plus lucri pecipiat, qui plus pecuniæ, vel operæ contulerit. 3. Ut res vel capitale collatum maneat sub dominio & periculo conferentis, ita ut si casu & sine alterius culpa pereat, pereat conferenti, & in hoc præcipuè societas distinguitur à mutuo, in quo res mutuata transit in dominium mutuatarii, cui proindè etiam res perit, S. Th. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 5. Possunt tamen societati contractus assesurationis, & similes adjungi, v. g. do 1000. florenos ad negotiationem, ex qua sperare possum circiter 200. in lucrum, ut mihi capitale assesures, remitto tibi spem lucri in 100. ut iterum assesures certum lucrum, v. g. 5. in 100. denuò remitto 50. hæc assesuratio non est usuraria, sed justa, dummodò verè societatem exerceas, & dominium penes te remaneat, alterque non suo tantum, sed & tuo nomine negotietur negotiatione lucrativâ, aliàs enim erit verum mutuum, & usura palliata; quò autem majores fructus ex negotiatione sperantur, pericula verò, & expensæ sunt minora, eò plus lucri, v. g. 7. vel etiam 8. in 100. peti possunt. Econtrà si fructus negotiis sit tenuis, expensæ autem & pericula

Yy cula

cula graviora, minus, v.g. tantum duo vel tria in 100. peti debent, juxta æstimationem prudentum, *Nav. Laym. hic c. 20. n. 2.* Hinc patet, licitum posse esse contractum, quo rustico ad pascua do 10. v.g. vaccas, cã conditione, ut numerum integrum fervet, & de qualibet vacca annuò det virulum, ipse verò lac & sterco-rationes sibi retineat. Idem est de grege ovium vel gallinarum, dummodo rustico expensæ, industriæ, & pericula per lac vaccarum, aut lanam ovium ad æqualitatem compensentur. 4. Si societas finiatur, cuilibet sua fors est reddenda, etiam si nullum adsit lucrum, nec propterea, qui suam operam contulit, & quasi gratis perdidit, de sociorum sorte aliquid retinere poterit; quia si pecunia periisset, periisset suo domino: ergo similiter opera sua domino perit. Nec obstat, quòd opera fortè plus valuerit, quàm usus pecuniæ, nam tunc quidem operam collocanti plus lucrj debebatur, non tamen aliquid de sorte sociorum. Econtrâ si pecunia ab altero collata plus valeat, quàm tua opera, plus quidem ex lucro peti potest, à te tamen nihil præter operam quam contulisti, ita ferè *Laym. c. 20. Tamb. l. 9. t. 8. Spor. t. 6. c. 6. à n. 50. Lug. d. 30. La Croix à n. 1097. Vrra. op. 4. q. 3. a. 3.*

QUÆR. II. Quid circa Fidejussionem?

3. *sz.* Sequen. 1. Fidejussio est contractus, quo aliquis suscipit in se alienum debitum solvendum in defectu principalis; dico, in defectu prin-

cipalis, quia fidejussor regulariter conveniri non potest, nisi excusso prius principali constet, cum non esse solvendo; dico regulariter, nam si principalis notoriè non sit solvendo, aut ejus excussio ob absentiam, vel aliam causam esset impossibilis, tunc fidejussor primò excuti posset, *Mynsing. cent. 2. observ. 15. Eng. l. 3. c. 22. n. 9.* Hæc obligatio etiam transit ad hæredes, *l. 24. C. de fidej.* 2. Si fidejussor solverit pro principali, tenetur hic ei solutum refundere unà cum expensis vel damnis, si quæ passus est ex mora, vel culpa debitoris principalis. 3. Fidejussor potest aliquid accipere pro fidejussione, ut certum est, si adsit periculum, vel molestia; si verò absit omne periculum, adhuc modicum quid accipi posse arbitrio prudentis, ut docet *Sotus, Azor.* alii-que apud *P. Nav. l. 3. c. 2. n. 247. Spor. n. 82. La Croix n. 890.* quia ejusmodi obligationem in se suscipere, est de se pretio æstimabile, sicut obligatio mutuandi in futuro, ut habet communis, & obligatio ad solvendum in defectu alterius est reverà obligatio ad dandum virtualiter mutuum in futuro; ergo similiter creditor aliquid accipere potest, ut fidejussorem à sua obligatione liberet, *Molin. Sa. Rebell. Dicast. l. 2. t. 16. d. 1. n. 28.* 4. Fidejussor ad plus non obligatur, quàm principalis, & cessante obligatione principalis cessat obligatio fidejussoris, quæ solum accessoria est; hoc tamen non obstante posset fidejussor alio titulo se magis obligare, quàm obligatus fue-

5. fuerit principalis, v. g. addendo juramentum, vel constituendo hypothecam, &c. 5. Fidejussor in defectu principalis tenetur etiam solvere ante sententiam judicis; nam ipsum jus naturæ in conscientia obligat ad fidem interpositam & acceptatam servandam, *P. Nav. Dicast. n. 17.* Oppositum tamen etiam est probabile, quia in ejusmodi contractibus quilibet se intendit obligare juxta usum receptum, & communem; sed communis usus videtur invaluisse, ut fidejussor non solvat nisi sententiatu à judice: ergo. Igitur attendenda est locorum consuetudo. 6. Si plures pro eodem debito fidejusserint, singuli tenentur in solidum, ita ut etiam unus, si cæteri non sint solvendo, excuti possit; si omnes sint solvendo, quilibet contra creditorem excipere potest, ne solus conveniatur; si unus solus fuisset coactus solvere à creditore, potest petere jus agendi contra alios, ut & ipsi suam partem contribuant, §. 2. *si plures Instit. de fidej. Reiffenst. l. 3. tit. 22. n. 48.* 7. Si fidejusseris ad certum tempus, ad annum, vel nundinas, & principalis impetret temporis prorogationem, liber es à fidejussione, secus si fidejusseris indefinitè, *Gometz. Azor. Dicast. n. 14.* Si debitor bona sua dilapidare incipiat, fidejussor à judice liberationem petere poterit, *Reiffenst. n. 67.* 8. Mulier non obligatur ex fidejussione nequidem in conscientia, nisi instrumentum publicum intervenerit, imò & tunc se tueri posset

exceptione S. C. Vellej. *Hannol. Eng. n. 7.* Nisi fidejusserit in suam utilitatem, vel juramento confirmaverit fidejussorem, &c. Fidejussio Religiosi vel etiam Prælati sine consensu Capituli de bonis Ecclesiæ facta non obligat Ecclesiam, *c. 4. de fidej.* privátque Prælatum ipso jure administratione tam temporalium, quàm spiritualium, *c. 2. de solut.*

QUÆR. III. Quid sit assecuratio, & quæ conditiones ad eam requirantur?

3. Assecuratio est contractus, quo quis gratis vel erga pretium suscipit in se periculum rei alienæ, obligando se ad ejus compensationem, si pereat; v. g. si dederis mihi 1000. assecuro, quòd merces tuæ salvæ sint adventuræ, etsi perierint, earum valorem tibi reddam. Distinguitur assecuratio à fidejussione, quòd hæc solùm in debitis locum habeat, obligetque tantùm accessoriè seu in defectu principalis; assecuratio autem est obligatio principalis; hinc si non nudè fidejussisti, sed simul assecurasti, quòd v. g. Cajus debitum soluturus sit, tu teneberis, etiam si Cajus per impotentiam, aut aliter à debito excusetur. Contractus assecurationis est omninò justus, dummodo adsint sequentia: 1. Æqualitas inter pretium, & periculum rei assecurandæ; hinc si per privatas litteras certò scias, nullum adesse periculum, eò quòd merces jam sint in tuto, aut viæ à latronibus, pyratibus, hostibus, &c. sint liberæ, nec assecurare, minus aliquid exigere potes, *Salon. Azor. Dicast. n. 78. cont. Lessi.* Ratio est, solus titulus

lus aliquid exigendi est periculum rei alienae, quod affecurator in se suscipit; si ergo nullum est periculum, nihil iuste exigi potest. 2. Affecurator debet admoneri de periculis, nisi illa jam nota sint, ut his consideratis deliberet, an velit, an non velit affecurare, quò majus est periculum, eò plus affecurans petere poterit. 3. Si res jam certò sciatur periisse, non poterit affecurari, quia affecuratio verè est contractus sortis, in quo debet esse utrimque periculum perdendi & lucrandi, quod cessat, si res jam certò constet periisse. 4. Affecurator debet tantum habere in re, vel in spe, ut totam rem affecuratam casu, quo pereat, solvere possit, quia in hoc consistit substantia hujus contractus; si res affecurata valet 1000. & affecurator habeat tantum 500. *Bannes, Salon. Spor. n. 98.* dicunt totum contractum esse invalidum, & affecurantem nequidem medium pretium retinere posse, eò quòd sit dolus quoad substantiam contractus, sed veriùs est, quòd tantum sit deceptio quoad medietatem substantiae; adeòque sicut ipse affecurans, si merces periissent, debuisset solvere 500. quos habet, sic & medium pretium retinere poterit. Prob. à pari, si in ludo certem pro 10. non habeam autem nisi 5. si lucrer 10. quinque tantum restituere teneor, quia quoad alia quinque ludus erat justus, & par periculum perdendi & lucrandi, *Rebell. l. 16. q. un. n. 11.*

QUÆR. IV. Quid sit pignus & hypotheca, & qui eorum effectus?

9. R. Pignus vel hypotheca est con-

tractus, quo res alicui traditur, vel obligatur in securitatem debiti; si res illa est mobilis, propriè vocatur pignus, si immobilis, hypotheca; duplex autem est hypotheca, particularis una, quâ certa aliqua res obligatur, altera generalis, quâ omnia bona tam præsentia quàm futura obligantur. Item pignus aliud vocatur conventionale, quod partium consensu, aliud prætorium, quod à judice, aliud tacitum, seu legitimum, quod à Legibus constituitur, sic pupillus & minorens tacitam habent hypothecam in omnia bona tutorum & curatorum pro debita administratione, item uxor pro affecuratione dotis in omnia bona mariti, &c. Effectus pignoris & hypothecæ sunt sequentes: 1. Creditor hypothecarius præfertur non hypothecariis; si plures hypothecam habeant, præferendus est ille, qui habet privilegiam, qualem in bona mariti ratione dotis habet uxor; si nullus habet privilegiam, præfertur, qui prior est tempore, ut dixi *Cas. 46. an. 4.* 2. Res oppignorata quamvis à domino alienetur, manet sub pignore, si deterioretur, vel ex parte destruat, v. g. domus exurit, id quod remanet, nempe solum, vel fundus, rationem pignoris retinet. 3. Res eadem oppignorari potest pro debitis pluribus, dummodo iis solvendis sufficiat, imò rem tibi oppignoratam alteri pro simili debito oppignorare potes; hoc enim aliud non est, quàm jus tuum cedere alteri, quod licitum est, *l. 1. C. si pignus.* 4. Si debitor elapso termino semel monitus intrâ bien-

10.

11.

biennium non solvat, potest pignus vendi; quod tamen superat debitum, debitori reddendum est; si pactus es non distrahere pignus, adhuc distrahere poteris, sed biennio & trinâ interpellatione opus erit, *l. 4. ff. de pign. act.* Ratio est, quod potestas distrahendi pignus sit de natura pignoris; quomodo enim per pignus assecuraretur debitum, si altero solvere nolente pignus distrahi non posset? Si ipse creditor pignus emat, vel distrahat contra LL. distractio est irrita, *l. 4. C. si vendito. Reiffenst. à n. 76.* quamvis *Spor. à n. 119.* dicat, ejusmodi Juris subtilitatibus opus non esse in foro conscientia, sed rem etiam ante elapsum biennium monito debitore justo pretio vendi posse. 5. Periculum, expensæ, & fructus pignoris pertinent ad ejus dominum; si accipis rem oppignoratam cum jure percipiendi

ejus fructus, hic contractus vocatur antichrifeos; & quamvis à Jure civili toleretur, reprobatur tamen à Jure Canonico tanquam usurarius; possunt equidem adesse tituli excusantes, ut si verè intendas emere fructus illos in censum annum, & illi non excedant pensionem aliàs debitam; aut si rem oppignoratam emas cum pacto retrovendendi, tunc enim sicut sis dominus rei, ita & fructuum, quo casu periculum & expensæ rei ad te pertinebunt, &c. 6. Prælati non possunt bona Ecclesiæ alienari prohibita specialiter hypothecare absque consensu Capituli; possunt tamen generaliter non in utilitatem propriam, sed Ecclesiæ, & ejusmodi debita teneri ejus successor solvere, ut patet ex *c. 3. de pign. Covarr. Pyrr. l. 3. tit. 31. n. 17.*
Reiffenst. à n. 34.

CASUS LXI.

De Testamentis, & ultimis Voluntatibus.

Onesius circa ultimas voluntates varia habet dubia: 1. An corrumpente testamento corrumpant legata, donationes mortis causâ. 2. Quæ solemnitates requirantur ad testamentum profanum. 3. Ad testamentum ad causas piæ, & speciatim in Dioc. Colon. 4. Ad testamentum inter liberos, ad testamentum militum, rusticorum, aut factum tempore pestis, vel

Principi oblatum. 5. Quid si quis juret non revocare testamentum, vel jurato renuntiet hereditati. 6. An succedens ex testamento non solemniter teneatur solvere legata. 7. Quid si Caja succedat eâ conditione, ut si improlis discesserit, hereditatem relinquat Tutio, ipsa autem ingrediatur Religionem. 8. Quid si testator dicat: Si Caja nubat, habebit 200. si verò Religiosa fiat, habebit tan-

Yy 3 tum

tum 100. vel nihil. 9. Quid si eâ conditione quid legetur Titio, ut ducat Cajam, Titius autem suscipiat S. Ordines, aut si aliquid legetur sub causa, modo, vel demonstratione falsa, ib. remissivè. 10. An legata ad causas pias in genere, vel pauperibus indeterminatè relicta dari possint Monasterio; item si legata omnia solvi nequeant, an etiam legata pia minuenda sint pro rata. 11. Quid si duo homines sint ejusdem nominis, & sciri non possit, de quo testator locutus sit. 12. Quid de legato rei alienæ. 13. Quando legatarius acquirat dominium, & fructus legati. 14. Quid debeatur heredibus necessariis, & an preteriri possint. 15. Quid si parentes uni proli plius relinquunt quàm alteri, & quid hic observandum Confessariis. 16. Quid si testator Caje destinaverit dare Crucem auream, sed ante ejus traditionem moriatur. 17. An heres ex legatis sibi detrachere possit quartam partem. 18. Quid de testamentis & donationibus ante vel in Nuptiis factis. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit ultima voluntas, testamentum, legatum, fidecommissum, codicillus?

1. R. Ultima voluntas ex Ulpiano definitur: Justa voluntatis sententia de eo, quod quis post mortem fieri vult; si fiat cum hæredis institutione, vocatur Testamentum; in quantum continet donationem ab hærede post mortem Testatoris præstandam, vocatur Legatum; & ille, cui fit ejusmodi donatio, vocatur Legatarius; si hæredi imponatur, ut hæreditatem absolutè aut sub condi-

tionem, v. g. si ei non nascatur proles, restituat alteri, dicitur Fidecommissum vel generale, si scilicet restituenda est tota hæreditas, vel particulare, si tantùm aliqua ejus pars, & eatenus coincidit cum legato. Dispositio, quâ testamentum corrigitur, vel declaratur, aut etiam sine testamento hæredi ab intestato legatum, fidecommissum, vel aliud quid committitur, vocatur Codicillus. Ab his omnibus differt donatio mortis causâ, quæ firmatur solâ morte donantis, nec ullatenus pendet à valore testamenti; e contra Legatum, Fidecommissum sunt accessorium testamenti, & illo corruente corruunt; hoc excepto, quòd corruente ex defectu solemnitatum testamento profano probabilius non corruant legata pia, Covarr. Eng. l. 3. tit. 26. n. 20. & ibid. Pyrr. Reiff. n. 173.

QUÆR. II. Quotuplex sit Testamentum?

2. R. Testamentum dividitur: 1. In solemne, & non solemne; solemne vocatur, quod habet omnes solemnitates, seu conditiones à jure requisiti, quales de Jure Cæsareo sunt, ut testator coram septem testibus masculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, distinctis ab ipso hærede, non surdis, non mutis, mentem suam declaret, vel in scripto ab ipso testatore & omnibus testibus subscribendo, ac consignando, aut vocaliter coram dictis testibus suam voluntatem exprimat; primum testamentum vocatur scriptum seu clausum; secundum

cundum vocatur nuncupativum.

3. Testamentum dividitur in privilegiatum, & non privilegiatum; Privilegiatum est, quod non requirit omnes juris solemnitates; tale est 1. testamentum ad causas pias, in quo nullæ solemnitates requiruntur, sed sufficit, quod vel per testes, vel per nuntus, aut scripturam de voluntate testatoris certò constet, *Barth. Clarus, Pyrr. n. 19.* & claret *ex c. relatum n. de testam.* uni enim testi etiam probatissimo, v. g. Parocho, nequidem in foro conscientie necessariò credendum est, sed Jure Canon. requiruntur & sufficiunt duo vel tres testes: in ore duorum vel trium testium stat omne verbum, *c. cum esses 10. de testam.* idèdque Archi-Diœc. Colon. in Synodo habita Anno 1662. *part. 2. pag. 116.* declarat, quod testamenta Ecclesiasticorum facta sine Notario vel Pastore & duobus testibus sint invalida, quamvis admittat legata pia tantùm scripta, vel subscripta à testatore valere. Si testator in testamento vel coram duobus testibus asserat, quod Confessario vel Parocho mandaverit aliqua erogare ad causas pias, secundùm dictum Confessarii vel Parochi executio facienda est. *Eng. n. 10.* dicit, etiam in terris Imperii valere testamenta Clericorum cum duobus vel tribus testibus absque solemnitatibus juris civilis; ubi enim jus Canon. & civile discrepant, Clerici non subjacent legibus civilibus, sed Canonice. 2. Testamentum inter liberos valet, si pater totum testa-

mentum manu propria scribat, tempus liberorum, ac signa rerum specialium declaret, *Nov. 107. c. 10. auct. quòd sine.* etsi nullus testis, vel alia solemnitas adhibeatur. 3. In testamento militum duo, in testamento rusticorum, si plures haberi non possint, quinque testes sufficiunt, sive testamentum sit scriptum, sive nuncupativum, *l. fin. c. de testam. Carpzov. Konig. de test. n. 8.* 4. Testamentum tempore pestis ex paritate rationis valet cum duobus testibus, si plures haberi non possint, *Myns. Jason. Gal. l. 2. obs. 118.* 5. Testamentum Principi oblatum vel coram eo factum valet absque omni solemnitate, dummodo probari possit, quòd sit oblatum, *arg. l. omnium cod. de testam. Covar. Laym. hic n. 15.*

QUÆR. III. Quid amplius notandum circa Testamenta?

5. *Seq.* 1. Testamentum ex natura sua ante mortem semper est revocabile, si quis jurasset non revocare, peccat quidem revocando, revocatio tamen est valida, quia juramentum non immutat naturam actus, qui ex se est, & manet revocabilis; similiter renuntiatio vel pactum circa hæreditatem adhuc viventis in favorem tertii est ivalidum, etsi fuerit juramento firmatum, quia hoc juramentum est contra bonos mores & in præjudicium tertii, quia inducit votum captandi mortem alterius, *l. fin. C. de pactis. Sanch. in Decal. l. 7. c. 2. n. 33.* Unde si filia accipiens dotem dicat se eam esse contentam, & renuntiare paternæ hæ-

re-

reditati, hoc non obstante potest postea petere complementum suæ legitimæ portionis, *l. pactum dotale, C. de collat. & c. quamvis de pactis in 6.* Si verò renuntiatio fiat ad causam piam, valet etiam non requisito consensu ejus, de cujus hæreditate agitur, *Pyrr. tit. 31. n. 90.*

6. 2. Famofissima est quæstio: An testamentum ad causas non pias, non habens omnes solemnitates à jure requisitas, sit validum? Pro foro conscientiæ sufficit, quoddam utraque sententia sit probabilis, & in praxi rata, ita ut hæres ab intestato possit judicare testamentum esse nullum, sibi que usque ad sententiam judicis bona defuncti retinere. Econtrà hæres scriptus ex testamento hæreditatem tunc adire possit, quo casu tamen etiam tenebitur legata solvere, non tantum pia, (ad quorum valorem nullæ solemnitates requiruntur) sed etiam profana. Nec obstat, quoddam legata profana in tali testamento probabiliter sint nulla; nam eo ipso, quo in sui favorem sustinet testamentum esse validum, debet etiam stare pro valore legatorum, aliàs certò peccabit contra jus unius; vel enim valet testamentum, & sic agit contra jus legatarii, vel non valet, & agit contra jus hæredis ab intestato.

7. 3. Sæpè testamento vel legato adjicitur conditio, quæ si justa est, erit observanda ex justitia, vel legatum restituendum, aut testamentum non adeundum; si sit conditio turpis, habetur pro non adjecta. Præcipuè

tamen attendenda est voluntas testatoris; unde valet testamentum sub hac clausula: Si Caja improlis decesserit, relinquet hæreditatem Titio; quo casu si Caja profiteatur in Monasterio honorum capace, succedet Monasterium, *c. 8. de probat.* nam hæc præsumitur esse voluntas testatoris, qui creditur potius voluisse favere Monasterio, in quo filia proficetur, quam extraneo; si verò constat de contraria testatoris voluntate, hæc servanda est, ut si dicat: Si Caja filia mea religionem profiteatur, succedet Titius, quia præsumptio cessat, ubi versatur in claris, *Covarr. Sanchez. c. 16. n. 12. Pyrr. n. 76.* Unde etiam valet legatum, si testator dicat: Lego Cajo ducentos florenos, si nupserit, aut in sæculo remanserit; si verò sacros Ordines, vel Religionem assumpserit, centum, vel nihil, *Menoch. Reiff. à n. 652. Leuren. l. 3. q. 98. n. 9. & Authores citati.* Nam ista conditio non est turpis, nisi fiat ex odio religionis, secus si fiat ex justa causa ad propagationem familiæ vel stemmatis, & sic fieri præsumitur. Item valet testamentum, legatum sub conditione, si Cajo nupserit Titia, si proles susceperit, *l. cum ita. & l. Titio ff. de cond. & dem.* Si Cajo non nubat, sed profiteatur in religione honorum capace, conditio habetur pro non adjecta, & legatum cedit Monasterio, *Nov. 123. c. 37.* Si S. Ordines suscipiat, legatum retinere potest, ita tamen ut in Clericatu usque ad finem vitæ perseveret, & legatum ad

ad pia opera expendat, *cit. Nov. Covar. Barb. Pyrr. à n. 74. Eng. n. 29.* de legato sub modo, causa, demonstratione falsa dixi *Casu 50.*

10. 4. Si quid sit legatum in genere ad causas pias, vel pauperibus indeterminatè, dari potest Monasterio pauperi, *Laym. Sylv. Sanch. Pyrrh. n. 109.* Si legata omnia solvi non possint, omnia legata etiam pia diminuenda sunt pro rata, etsi alii quoad legata pia contradicant, valdè probabiliter purantes ea ante omnia integra solvi debere.

11. 5. Si duo homines sint ejusdem nominis, & ex circumstantiis colligi non possit, de quo testator locutus sit; plures Juris-Consulti docent, legatum non valere, & neutri dandum, sed hæredi relinquendum esse; idem est, si legatum duobus ejusdem nominis relictum uni revocetur, nec constet cui, utrique volunt esse revocatum; sed *Molin. d. 197. Dian. to. 2. tr. 5. Miscell. R. 58.* melius dicunt, ejusmodi legatum inter utrumque esse dividendum; nam uterque habet æquale jus, & certum est, quòd testator noluerit illud manere hæredi. Collig. *ex l. qui duos 9. ff. de rebus dubiis.*

12. 6. Certum est, quòd jure civili valeat legatum rei alienæ, si testator scivit esse alienam, (cujus probatio incumbit legatario) secus, si putavit rem esse suam, seu ignoravit esse alienam, §. 4. *Instit. de Leg.* ubi ratio additur: *Forstian enim si scriisset alienam, eam non legasset,* quæ verba indicant legem hanc fundari in præ-
R. D. Jansen Pars 1.

sumptione, quæ quia cessat in proximè conjunctis, respectu quorum potiùs præsumitur contrarium, putà quòd testator scivisset rem esse alienam, adhuc rem, vel ejus pretium fuisset legaturus, idèd tenebitur hæres rem alienam emere, vel eis tradere rei æstimationem, *l. 10. C. de leg. idque etiam tenere Jure Canon. docent Covar. in c. filius 5. de test. n. 6. Fachin. l. 5. n. 38. Pyrr. n. 84. Leuren. q. 707. n. 4. Prob. ex c. si Episcopus 5. c. 12. q. 5. ubi legatum rei alienæ valere apertè supponitur; accedit ratio, quòd leges civiles etiam juxta Canones servari debeant, nisi ab his legantur correctæ.*

7. Si res certa & determinata legata sit, v. g. hæc domus, hic ager, ejus dominium acquiritur legatario etiam ignoranti à die aditæ per hæredem hæreditatis, sed non antè, *l. si tibi 86. de legat. l. si nemo 181. ff. de R. 7. Fachin. l. 1. c. 94.* Hoc tamen dominium est revocabile, potèstque legatarius adhuc repudiare legatum, post acceptationem autem redditur irrevocabile, *d. l. 86. & fictione juris retrahitur dominium ad diem mortis, Reiffenst. n. 680.* idèdque fructus illi, qui aliquo modo sunt pars rei legatæ, velut lana & fœtus ovium, à die mortis debentur legatario, *l. 20. ff. de leg. de aliis fructibus controvertunt DD.* si legatum non est quid determinatum, sed in genere, tunc fructus intermedii acquiruntur hæredi, nisi sit in mora solvendi, *l. si quis 23. ff. de leg. Gómez, Barth. Molin. d. 194. n. 13. V. Leuren. q. 721.*

Z z

8. Har-

14. 8. Hæredes alii dicuntur ex testamento, alii ab intestato, qui scilicet sine testamento succedunt; alii vocantur hæredes necessarii, qui in testamento præteriri non possunt, utpote filii & filia, nepotes & nepres, quibus ad minimum debetur legitima triens, seu tertia pars bonorum, æqualiter inter eos dividenda; si verò illorum sint plures, quàm quatuor, debetur medietas, & quamvis ex justa causa in testamento expressa etiam hæres necessarius exhereditari possit, non potest tamen Jure Cæsareo validè præteriri; si enim nulla ejus mentio (quod præteriri dicitur) in testamento fiat, testamentum quoad hæredis institutionem nullum est, valet tamen quoad cætera; imò jus naturæ videtur exigere, ut parentes liberis indigentibus præter legitimam jure civili debitam tantum relinquunt, quantum ad honestam eorum sustentationem est necessarium; idem à fortiori tenet in liberis respectu parentum.

15. 9. Peccant parentes contra charitatem, si sine justa causa uni filio vel nepoti plus relinquunt quàm alteri. Dixi: *sine justa causa*, qualis esset, si unus esset magis probus, magis de testatore meritis, si plus indigeat, si sit pupillus nondum qualificatus, &c. tunc enim tali plus relinqui posset. Caveant Confessarii, ne cum præjudicio prolium indigentium in sui vel Ecclesiæ favorem pia legata extorqueant; suadeant potius, ut memores animæ

suae adhuc in vivis peccata eleemosynis redimant, quia hoc Deo est gratius; in morte enim dant quasi coacti, quod retinere amplius non possunt, & post mortem hæredes legata sibi demandata infideliter sæpè exequantur.

16. 10. Si Cajus filia à se specialiter meritæ destinaverat dare suppellectilem argenteam, eamque jam ex parte fieri curaverat, sed ante actualem traditionem moriatur, multi sustinent suppellectilem deberi Cajæ, quia satis constat de voluntate donantis, estque donatio virtualis; probabilius tamen est oppositum, quia donatio perficitur traditione, qualis hic nulla fuit, ut *supp. Lâ Croix l. 3. p. 2. n. 1120.*

17. 11. Hæres sicut succedit in omnia jura & commoda defuncti, ita & in onera seu debita realia, cum hoc tamen privilegio, ut si inventarium fecerit, non teneatur ultra vires hæreditatis, imò solutis expensis funeris, aliisque debitis debetur ei ex Lege Falcidia quarta pars hæreditatis, & si eam habere non possit, ex legatis (intellige non piis) tantumdem subtrahere potest. *Less. Sylv. Dicast. l. 2. t. 19. d. 3. à n. 56.*

18. 12. *Trident. sess. 25. c. 16. de Regnl.* statuit, omnes donationes & renuntiationes etiam juratas Novitiorum esse invalidas, nisi fiant duobus mensibus ante Professionem, & cum licentia Episcopi vel ejus Vicarii; hæc tamen constitutio se non extendit ad contractus onerosos venditionis, permutationis, locationis, quia

quia in his Novitius tantum accipit, quantum dat, neque à regressu impeditur, *Laym. Sanch. Hyac. Don. 10. 2. tr. 7. q. 30. n. 5. Pyrrh. n. 87.* Deinde se non extendit ad testamenta Novitiorum, aut donationes mortis causâ, quia cum hæ firmæ non sint, nisi secutâ Professione, non obstant, quò minus Novitii liberè ad sæculum regredi possint, quod unicè Trid. præcavere voluit. Item se non extendit ad renuntiationes & donationes factas ante ingressum, *Sanch. Laym. Pyrr. n. 80.* nisi factæ sint intuitu ingressus, tunc enim comprehenduntur Decreto Trid. & sunt invalidæ, *Barb. Less. Pyrr. l. c. Krimer l. 3. q. 31. n. 1723. Reiff. à n. 143. § n. 149.* ubi adducit

plures declarationes S. Congreg. Ratio est, quia per ejusmodi donationes non minus impeditur libertas regrediendi, quàm impediatur per donationes in Novitiatu factas, quod impedire voluit Trid. vide tamen *Schmalzgr. l. 3. t. 31. n. 129.* ubi cum multis docet contrarium, dicitque multoties à Rota decisum. Novitius testans in ipso Novitiatu non tenetur servare solemnitates juris civilis, sed potest se conformare Juri Can. de cujus foro jam effectus est; secus si ante Novitiatum testetur, nisi testetur ad causas pias, *Eng. n. 32.* An Clerici sæculares de bonis Ecclesiasticis testari possint, *dixi Cas. 26. n. 11.*

Ex Tractatu de Judiciis.

C A S U S LXII.

Publius Judex causas retardat, & ignorans injustas fert sententias, 1. In dubiis & probabilibus sententiatur pro amico, 2. Munera accipit, 3. In quavis causa advocatum agit, 4. Et pluribus subservit, quàm iuri possit, 5. Audito crimine inquit in Cajum, 6. & cum nec Fiscus nec alii Cajum accusent, 7. Testes etiam occulta crimina, & ea, quæ sub secreto habent, 8. & omnia, quæ credunt esse vera, etsi ipse sciat esse falsa, edicere cogit, qui falso dicta non revocant, 9. Reus super crimine interrogatus primùm jurato negat,

10. ex post promissa impunitate fatetur, 11. complices occultos prodit, accusatores de veris & falsis criminibus accusat, 12. Ad declinandam tormenta fatetur crimen à se non commissum vel planè occultum, 13. contra satellites se defendit, carcerem amicis suadentibus & juvenantibus effringit, ad triremes condemnatus fugit, 14. Pro Resolutione

QUÆR. I. Quæ personæ concurrant ad iudicium, & quæ sit iudicis obligatio?

1. Ad iudicium præcipuè concurrunt iudex, advocatus, actor, reus, testis,